

**FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİ
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Şule İkbal DİREN**

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : RESTORASYON

OCAK 2003

**FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİ
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Şule İkbāl Diren
(Enstitü No:502991051)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 Aralık 2002
Tezin Savunulduğu Tarih : 16 Ocak 2003**

**Tez Danışmanı : Prof.Dr. Zeynep AHUNBAY
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. AHMET ERSEN
Doç.Dr. Can BİNAN (Y.T.Ü)**

OCAK 2003

ÖNSÖZ

Feyzullah Efendi Medresesi (Fatih Millet Kütüphanesi)'ni konu alan tez çalışmasında, engin bilgi ve sabrıyla yol gösterip essiz katkılarda bulunan tez danışmanı Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'a teşekkürlerimi sunarım. 2000 ve 2001 yıllarında yapıda gerçekleştirilen fotoğrafla belgeleme ve her türlü ölçüm ve tespit işlemlerinde yardımcı olan Mimar Serra Özay ve Mimar Nurdan Kuban'a yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Medresede gerçekleştirilen saha çalışmalarıyla eş zamanlı olarak, yapıda restorasyon adı altında çalışmalar yürüten firma yetkililerinin eleştiriye karşı tahammülsüz tutumlarının yapıda çalışma ortamını zorlaştırdığını belirtmek isterim. Ayrıca bu tez çalışması döneminde olduğu gibi her zaman maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan ailemin üyelerine güven, sabır ve sevgileri için teşekkürü bir borç bilirim.

Ocak, 2003

Şule İkbal DİREN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1. 1. Amaç	1
1. 2. Kapsam Ve Yöntem	2
2. FATİH BÖLGESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
2. 1. Fatih İlçesinin Coğrafi Konumu ve Sınırları	4
2. 2. Osmanlı Dönemi Öncesinde Fatih Bölgesi	4
2. 3. Osmanlı Döneminde Fatih Bölgesi	5
2. 4. Cumhuriyet Döneminde Fatih Bölgesi	8
3. OSMANLI EĞİTİM HAYATINDA MEDRESELER VE KÜTÜPHANELER	9
3. 1. 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu	9
3. 2. Osmanlı Medrese Sistemi	12
3. 3. 17. ve 18. Yüzyıl Osmanlı Medreseleri	15
3. 4. Osmanlı İmparatorluğunda Kütüphanecilik ve Kütüphane Yapıları	17
4. FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİ'NİN AYRINTILI TANIMI	21
4. 1. Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi'nin Hayatı	21
4. 2. Medresenin Konumu	23
4. 3. Medresenin Tarihçesi ve Üslubu	23
4. 4. Feyzullah Efendi Medresesi'nde Fatih Millet Kütüphanesi	29
4. 5. Medresenin Programı ve Plan Özellikleri	32
4. 5. 1. Avlu	32
4. 5. 2. Giriş	34
4. 5. 3. Mescit-dershane ve kütüphane kütlesi	35
4. 5. 4. Hücre dizisi	42
4. 6. Taşıyıcı Sistem Özellikleri	56
4. 7. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri	56
4. 8. Cephe Özellikleri	61
4. 8. 1. Kuzeybatı cephesi	61
4. 8. 2. Kuzeydoğu cephesi	63
4. 8. 3. Güneydoğu cephesi	64
4. 8. 4. Güneybatı cephesi	65
4. 8. 5. Mescit-dershane ve kütüphane kütlesinin güneybatı cephesi	66
4. 8. 6. Hücre dizisinin kuzeydoğu cephesi	67
4. 9. Bezeme Özellikleri	67

5. MEDRESEDEKİ BOZULMALAR	69
6. FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİNİN ÇAĞDAŞI VE BENZERİ MEDRESELERLE KARŞILAŞTIRMASI	76
6. 1. Köprülü Mehmet Paşa Medresesi	76
6. 2. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi	78
6. 3. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi	80
6. 4. Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi	82
6. 5. Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi	84
6. 6. Ahmediye Medresesi	85
7. RESTİTÜSYON SORUNLARI VE ÖNERİLERİ	88
7. 1. Çevre Ölçeğindeki Restitüsyon Sorunları	88
7. 2. Yapısal Ölçekteki Restitüsyon Sorunları	89
7. 3. Kaybolmuş Külliye Yapılarının Restitüsyonu	92
8. RESTORASYON-SAĞLAMLAŞTIRMA VE YENİDEN KULLANIM ÖNERİLERİ	95
8.1. Strüktürel Sağlamlaştırma Önerileri	95
8. 2. Mimari Öğelerle İlgili Restorasyon Önerileri	98
8. 3. Yeniden Kullanım Önerileri	101
9. SONUÇ	103
KAYNAKLAR	105
EK A ŞEKİLLER	110
EK B FOTOĞRAFLAR	157
EK C ÇİZİM LİSTESİ	292
ÖZGEÇMİŞ	295

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil A. 1. : Fatih ilçesi ve çevresindeki İstanbul ilçeleri.....	110
Şekil A. 2. : Fatih Külliyesi ve yakın çevresi.....	111
Şekil A. 3. : Konstantin dönemi kent planı ve surları.....	112
Şekil A. 4. : Fatih Külliyesi Genel Yerleşim Planı.....	113
Şekil A. 5. : İstanbul 1520- 1603.....	114
Şekil A. 6. : İstanbul 1603-1730.....	115
Şekil A. 7. : Yangınlar Sonrasında İstanbul Şehremaneti Haritası, Fatih Bölgesi...	116
Şekil A. 8. : Köprülü Mehmet Paşa Medresesi Genel Planı.....	117
Şekil A. 9. : Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Genel Planı.....	118
Şekil A. 10. : Feyzullah Efendi Medresesi Genel Planı.....	119
Şekil A. 11. : Damat İbrahim Paşa Medresesi (Şehzadebaşı) Genel Planı.....	120
Şekil A. 12. : Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi Genel Planı.....	121
Şekil A. 13. : Köprülü Kütüphanesi Planı.....	122
Şekil A. 14. : Amcazade Hüseyin Paşa Kütüphanesi Planı.....	123
Şekil A. 15. : Ahmediye Külliyesi Kütüphanesi Planı.....	124
Şekil A. 16. : 19.yy Fatih Bölgesi (1875).....	125
Şekil A. 17. : 1933 Tarihli Pervititch Haritası.....	126
Şekil A. 18. : Feyzullah Efendi Medresesi Vaziyet Planı- Kullanılan Kütle Adları.....	127
Şekil A. 19. : Feyzullah Efendi Medresesi Avlusundaki Kuyu (1/20).....	128
Şekil A. 20. : Hücre Dizisi, moloz duvar örgüsü (1/20).....	129
Şekil A. 21. : Mescit-dershane ve kütüphane, almaşık duvar örgüsü (1/20).....	129
Şekil A. 22. : Hücre Dizisi, sütun (1/20).....	130
Şekil A. 23. : Mescit-dershane ve kütüphane, sütun (1/20).....	130
Şekil A. 24. : Mescit-dershane ve kütüphane, avlu cephesinde sütun (1/20).....	131
Şekil A. 25. : Mescit-dershane ve kütüphane, avlu cephesinde pencere (1/20).....	132
Şekil A. 26. : Mescit-dershane ve kütüphane, üst sıra penceresi (1/20).....	133
Şekil A. 27. : Hücre dizisi, pencere (1/20).....	133
Şekil A. 28. : Mescit-dershane ve kütüphane, giriş kapısı (1/20).....	134
Şekil A. 29. : Hücre Dizisi, hücre kapısı (1/20).....	135
Şekil A. 30. : Hücre Dizisi, hücre bacası (1/20).....	136
Şekil A. 31. : Plan Malzeme Analizi.....	137
Şekil A. 32. : 1-1 ve 2-2 Kesitleri Malzeme Analizi.....	138
Şekil A. 33. : 3-3 ve 4-4 Kesitleri Malzeme Analizi.....	139
Şekil A. 34. : 5-5 ve 6-6 Kesitleri Malzeme Analizi.....	140
Şekil A. 35. : 7-7, 8-8, 9-9, 10-10 Kesitleri Malzeme Analizi.....	141
Şekil A. 36. : 11-11 ve 12-12 Kesitleri Malzeme Analizi.....	142
Şekil A. 37. : 13-13 ve 14-14 Kesitleri Malzeme Analizi.....	143
Şekil A. 38. : 15-15 ve 16-16 Kesitleri Malzeme Analizi.....	144
Şekil A. 39. : 17-17 ve 18-18 Kesitleri Malzeme Analizi.....	145
Şekil A. 40. : 19-19 ve 20-20 Kesitleri Malzeme Analizi.....	146
Şekil A. 41. : Kuzeybatı ve Güneydoğu Cepheleri Malzeme Analizi.....	147
Şekil A. 42. : Kuzeydoğu ve Güneybatı Cepheleri Malzeme Analizi.....	148

Şekil A. 43. :	Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi Genel Planı.....	149
Şekil A. 44. :	Ahmediye Medresesi Genel Planı.....	150
Şekil A. 45. :	1875 Haritası ile Macar Kardeşler Caddesinin Mevcut Halinin Çakıştırılması.....	151
Şekil A. 46. :	Amcazade Hüseyin Paşa Sıbyan Mektebi Planı.....	152
Şekil A. 47. :	Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Sıbyan Mektebi Planı.....	153
Şekil A. 48. :	Kuyucu Murat Paşa Sıbyan Mektebi Planı.....	154
Şekil A. 49. :	Sultan Ahmet Külliyesi Sıbyan Mektebi Planı.....	155
Şekil A. 50. :	Çinili Külliyesi Sıbyan Mektebi Planı.....	156

FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİ (FATİH MİLLET KÜTÜPHANESİ) RESTORASYON PROJESİ

ÖZET

Feyzullah Efendi Medresesi, İstanbul'un, Fatih ilçesinin Sofular Mahallesi'nde, Macar Kardeşler Caddesi üzerinde ve Fatih Külliyesi'nin güneyinde yer alır. Medrese, Macar Kardeşler Caddesi, Feyzullah Efendi ve Ali Emiri Efendi sokakları ile sınırlanmış olan ada üzerinde bulunur.

Yapı; 1700 yılında dönemin Şeyhülislamı Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi tarafından yaptırılmıştır. Feyzullah Efendi Osmanlı padişahlarından II. Mustafa ve III. Ahmet'in hocalıklarını yapmış ve II. Mustafa'nın saltanatı döneminde şeyhülislamlık görevine getirilmiştir. 1703 yılında çıkan isyan sonucu II. Mustafa tahttan indirilmiş ve Feyzullah Efendi de öldürülmüştür.

Feyzullah Efendi Medresesi'nin programında on medrese hücresi, bir mescit-dershane, bir kitaplık, iki çeşme ve bir şadırvan bulunur. Kare planlı bir avlunun etrafında iki ayrı küttleden meydana gelen medresede hücreler 'L' biçiminde avlunun güney doğu ve güney batı yönünde dizilmiştir. Avlunun Macar Kardeşler Caddesi yönündeki kenarında ise mescit-dershane ve kitaplık ve de onların arasına yerleşmiş olan bir taşlıktan oluşan ikinci kütle yer alır. Mescit-dershane ve kitaplık kare planlı mekanlardır ve ikisi de birer kubbe ile örtülüdür. Aralarında yer alan taşlık ise çeşitli tonoz ve kubbelerden oluşan bir örtü sistemine sahiptir. Hücreler kare planlı olup kubbe ile örtülüdür, hücrelerin önünde de kubbelerle örtülü revak yer alır. Yapının ana girişinin avlu tarafında tek sahnalı ve bir çapraz tonozla örtülü bir revak bulunur. Avlunun ortasında mermer sütunların oluşturduğu altıgen planlı bir şadırvan bulunur.

1916 yılında kurucusunun kitaplıkta mevcut eserlerine ilave edilen Ali Emiri Efendi'ye ait çok sayıda kitapla bir genel kitaplığa dönüştürülen yapı Fatih Millet Kütüphanesi adını almıştır.

Bir çok tarihi yapı gibi; bu medrese de imar ve yol yapımı faaliyetlerinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Feyzullah Efendi Sokağı'na açılan ana kapısı yükselen yol seviyesi yüzünden kullanılamaz hale gelmiş ve cepheye yapışık iki çeşme de yol seviyesinin altında kalmıştır. Bu dönemde yapının avlu duvarında Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan tarafında bir kapı açılmıştır. Ayrıca yapının ana giriş kapısı yanına bir oda eklenmiştir. Yapının 1983 yılında geçirdiği restorasyon kapsamında ana giriş kapısı yeniden işlevine kavuşmuştur.

Yapı 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden Fatih ilçesinde yer alan bir çok tarihi anıt gibi ciddi hasar görmüştür. Hücre, revak ve dersane kubbelerinde derin ve tehlikeli çatlaklar oluşmuştur. Bu durum sonucunda; kütüphanede yer alan kitaplar diğer kitaplıklara taşınmış ve kütüphane işlevine ara verilmiştir. Bu tez çalışması medrese için bir Restorasyon Projesi geliştirilmesini ve yeniden kullanılabilecek

duruma getirilmesini amaçlamaktadır. Feyzullah Efendi Medresesi'nde 2000 ve 2001 yıllarında bu amaç ile tez çalışması kapsamında çalışmalar yapılmıştır.

Yapının mevcut durumunun ayrıntılı ölçüm ve fotoğraflarla belgelenmiş ve 1/50 ölçekli çizimlere aktarılmış ve rölövesi hazırlanmıştır. Şadırvan ve cephede yer alan çeşmeler gibi detaylar içeren öğerler ise daha küçük ölçekli çizimlerle belgelenmiştir.

Yapının onarımı için gerekli müdahalelere kaynaklık etmesi açısından mevcut hasarlar; özellikle çatlaklar rölöve paftalarına işlenmiş ve derinlik, uzunluk gibi matematiksel özellikleri tanımlanmıştır.

Feyzullah Efendi Medresesi'nin çağdaşı olan, Köprülü Mehmet Paşa Medresesi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi, Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi ve Ahmediye Medresesi, barındırdıkları planimetrik, cephe, yapım tekniği ve malzeme özellikleri açısından değerlendirmiştir. Böylece bu medreselerle Feyzullah Efendi Medresesi arasındaki ortak özellikler saptanmıştır. Bu karşılaştırmalar Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki kayıp özellik ve öğelerin saptanması için gerekli tipolojik verileri sağlamış ve Restitüsyon Projesi'nin hazırlanmasında yararlı olmuştur.

Yapının çevresinin geçirdiği değişimler saptanmış, yapıda kullanımından ve önceki tamiratlardan dolayı, cephelerin ve mekanların uğradığı değişiklikler belirlenmiş ve tarihi haritaların incelenmesi, tipolojik araştırma ve yapıdan elde edilen bilgiler ışığında yapının özgün halini tanımlayan Restitüsyon Projesi hazırlanmıştır.

Rölöve ve restitüsyon çalışmalarının bir arada değerlendirilmesinin ardından, yapının içinde bulunduğu hasarlı durumu gidermek için gerekli müdahale kararları belirlenmiş, yapının işlevini sağlıklı olarak yerine getirebilmesi için Restorasyon Projesi hazırlanmıştır. Bu projede restorasyon müdahaleleri üç grupta toplanmıştır.

- İlk grup; yapıda deprem sonucu oluşan ve yapının öncelikli sorunu olan, strüktürel çatlakların onarılması için gerekli olan müdahaleleri içermektedir. Çatlaklar derinlikleri, boyları, yerleri ve üzerinde bulundukları taşıyıcı elemanın özellikleri açısından değerlendirilmiş ve üç gruba ayrılmıştır. Böylece her çatlak için uygun olan müdahale önerilmiştir. Yarık niteliği taşıyan derin çatlaklar barındıran ve yatay ve düşey yönde parçalanmış olan kubbelerin sökülerek aynı tür tuğla ve harçla yeniden örülmesi önerilmektedir. 10 mm'den daha geniş ve eleman içerine doğru devam eden çatlakların iki tarafının şerit halinde sökülmesi ve aynı tür tuğla ve harçla örülerek dikilmesi uygun görülmüştür. 10 mm'den daha dar ve daha çok duvarlarda ve bezemeli yüzeylere bulunan çatlakların ise özgün harçla aynı bileşimde üretilecek olan harcın enjeksiyonu ile onarılması düşünülmüştür.
- İkinci grup restorasyon önerileri; kayıp parçaların plastik onarımı, cephe taşlarının uygun yöntemle temizlenmesi, dökülmüş sıvaların ve sökülmesi önerilen kubbelerin kurşunlarının yenilenmesini içermektedir. Ayrıca medresenin arka bahçesinde, kullanıcı ihtiyacı göz önünde bulundurularak, bir tuvalet inşa edilmesi önerilmektedir.
- Üçüncü grup öneriler, yapının yeniden işlevlendirilmesi ile ilgilidir. 1999 Marmara Depremi'nin sonrasına kadar Feyzullah Efendi Medresesi'nde ki Fatih Millet Kütüphanesi kurumunun, restorasyonun ardından yapıda yeniden faaliyet göstermesi önerilmektedir. Fakat kütüphanenin araştırmacılar için

profesyonel bir tarihi belge araştıma kütüphanesine dönüştürölmesi uygun görölmüştür.

Osmanlı eğitim yapıları içinde özellikli bir yer tutan Feyzullah Efendi Medresesi'nin içinde bulunduğu durum yapının taşıdığı tarihi ve estetik değerlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için ciddi tedbirler alınmasını ve bilimsel çalışma yapılmasını gerektirmektedir. Fakat Yapının 1999 Marmara Depreminden sonra ele alınış biçimi bu değerlere geri döndürölemez biçimde zarar vermiştir.

RESTORATION PROJECT FOR MADRASA AND LIBRARY OF FEYZULLAH EFFENDİ (FATİH MİLLET LIBRARY)

SUMMARY

Feyzullah Effendi Madrasa is located in Fatih district of Istanbul, Sofular neighborhood, on Macar Kardeşler Street. The madrasa, which is situated to the south of Fatih Complex, is on an area surrounded with Feyzullah Effendi, Ali Emiri Effendi and Macar Kardeşler streets.

Feyzullah Effendi Madrasa was founded in 1700 by Seyyid Feyzullah Effendi who was the Sheikhulislam of the time. He was the private tutor, responsible for education of Mustafa III. and Ahmet III. in their childhood, who later became Ottoman Emperors. He was made Sheikhulislam by Mustafa II. Feyzullah Effendi was killed in 1703, during an uprising by the Ottoman Army.

Feyzullah Effendi Madrasa, comprises of a classroom, a library, ten madrasa cells, two fountains and an ablution fountain in its program. In the planimetry of the madrasa consisting of two separate parts arranged around a square courtyard, the cells are located on the southwest and southeast sides of the courtyard in the shape of “L”. On the northeast side of the courtyard there is the second part that contains the classroom, the library and the iwan between them. Both the classroom and the library are square planned rooms each covered with a dome and the iwan is covered with combination of vaults and domes. The cells are square planned and have arcade in front, both the cells and the arcades are covered with domes. The main entrance of the madrasa has a one aisled arcade which is covered with a cross vault. The ablution fountain which has marble columns, is placed in the center of the courtyard and is planned hexagonally.

In the year 1916, the building was turned in to a public library with the additional books of a volunteer named Ali Emiri Effendi to Feyzullah Effendi’s books which were already in the library and was named Fatih Millet Library and is known better with this name.

Similar to many historical buildings, this madrasa has also suffered from the construction facilities around the area. The main entrance facing Feyzullah Effendi Street and the fountains attached to the entrance facade, have become lower than the road level and out of function. So the secondary gate on the Macar Kardeşler Street was opened in this period. A room, which is used as the kitchen and keeper’s room, next to the gate was added. In 1983 the madrasa was restored and the main gate was re-functioned.

The Marmara earthquake in 17th August 1999, caused serious damage to many historical buildings in Fatih district including Feyzullah Effendi Madrasa. Seriously deep cracks have occurred in the domes of the cells, the arcades and the classroom. Because of this damage the library could no longer function and was moved out from the building. The collection of hand written books and documents has been moved to Süleymaniye Library.

This project aims preparing a Restoration Project for the madrasa and turning the building in a state convenient for the library re-functioning in it. For reaching this goal, set of studies has been made on Feyzullah Effendi Madrasa, in this project during the years 2000 and 2001.

The present situation of the building was determined by detailed measurements and taking photographs. Detailed measured drawing of the building was prepared in 1/50 scale. The important details, such as the ablution fountain, the facade fountains were pictured in bigger scaled drawings.

The cracks and other deteriorations were marked on the drawings in order to be able to determine the right way of intervention. Dimensional properties of cracks such as, depth, width, length were defined and marked on a set of detailed measured drawings.

The madrasas of Köprülü Mehmet Pasha, Merzifonlu Kara Mustafa Pasha, Nevşehirli Damat İbrahim Pasha, Amcazade Hüseyin Pasha, Ankaravi Mehmet Effendi and Ahmediye Madrasa, which have been established around the same time as Feyzullah Effendi Madrasa, were evaluated according to their plan, facade, construction techniques and material properties. This way, common properties of these madrasas with Feyzullah Effendi Madrasa were determined. These comparisons provided the typological properties that were used to determine the lost properties and elements of Feyzullah Effendi Madrasa and helped preparing of the Restitution Project.

The changes, environment of the building has gone through, the changes that has occurred in the buildings' planimetry and facades due to prior restorations and constructions were investigated. According to the knowledge gained from historical maps of the region, typological research on other madrasa buildings and the clues the building reveals itself, Restitution Project for the building was prepared to show the original state of the madrasa.

After preparing detailed measured drawings and determining the prior state of the madrasa, Restoration Project has been prepared. The suggested interventions to help the building to structurally survive and continue functioning are grouped in three groups in the project.

- The first group includes necessary interventions to restore the structural cracks the building has due to the earthquake which are prior to the other problems the madrasa contains. The cracks were categorized in to three according to their width, depth, position and the properties of the structural element they are on. So the appropriate interventions for each of crack are suggested. The elements that contain cracks that are relatively wide and move through to cut the element and have been separated in to pieces in vertical and horizontal directions are suggested to be taken down and reconstructed with the same kind of brick and mortar. The cracks that are wider than 10 mm and move in to the element can be restored by replacing new bricks or stones instead of the broken bricks or the stones along the crack. The same kind of brick, stone and mortar should be used in fixing these kinds of cracks. The crack that are narrower than 10 mm and are mostly on the walls and the painted surfaces are suggested to be fixed by injection of the replica of the original mortar of the building.

- The second group of restoration suggestions can be defined as interventions, like plastic repairs of the lost element parts, cleaning of the facades with the appropriate method of stone consolidation, renovation of lost regions of mortar around the cracks and lead sheets on the reconstructed domes. Also building a new restroom at the back yard of the madrasa, has been suggested in the project thinking that the users will need.
- The third group of restoration decisions contains the ideas on re-functioning of the building. The institution of Fatih Millet Library which was placed in the Feyzullah Effendi Madrasa until shortly after the 1999 Earthquake is suggested to be replaced in to the building after the restoration. However the Project offers the library to be changed in to a professional research institution for historical hand written books and documents.

Feyzullah Effendi Madrasa with the outstanding features in the Ottoman educational buildings is in a condition that serious precaution has to be taken and a scientific restoration project has to be applied so that the building can survive in time with all the historical and artistical values it carries. But the interventions the building faced after the 1999 Marmara Eartquake have caused serious loss in these values.

1. GİRİŞ

1. 1. Amaç

İstanbul'un Fatih ilçesinde, Fatih Külliyesi'nin güneyinde bulunan Feyzullah Efendi Medresesi, 1700 yılında dönemin Şeyhülislamı Erzurum'lu Seyyid Feyzullah Efendi tarafından yaptırılmıştır. Feyzullah Efendi Medresesi 1916 yılında kurucusunun kitaplıkta mevcut eserlerine ilave edilen Ali Emiri Efendi'ye ait çok sayıda kitapla genel kitaplığa dönüştürülmüştür. Bu tarihten itibaren Fatih Millet kütüphanesi adını almıştır ve bugün daha çok bu adıyla bilinir.

Feyzullah Efendi Medresesi'nin programında on medrese hücresi, bir mescit-dershane, bir kitaplık, iki çeşme ve bir şadırvan bulunmaktadır. Kare planlı bir avlunun etrafında iki ayrı kütlede meydana gelen medresede hücreler 'L' biçiminde dizilmiştir ve avlunun güneydoğu ve güneybatı yönlerini sınırlamaktadır. Avlunun kuzeydoğu yönünde ise mescit dersane ve kitaplık ve de onların arasına yerleşmiş olan bir taşlıktan oluşan ikinci kütle yer almaktadır.

Bir çok tarihi yapı gibi; bu medrese de, imar ve yol yapımı faaliyetlerinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Medreseyi çevreleyen sokakların yükselmesi sebebiyle yapının özellikle giriş cephesi gömülmüştür. Ayrıca yapıya halk kütüphanesi işlevinin verilmesi sırasında eklenen elemanlarla yapının özgün mekan algısı zedelenmiştir.

Fatih ilçesinde yer alan bir çok tarihi anıt gibi yapı, 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden ciddi hasar görmüştür. Hücre, revak, dersane ve kitaplık kubbelerinde derin ve tehlikeli çatlaklar oluşmuştur. Bu durum sonucunda; kütüphanede yer alan kitaplar diğer kitaplıklara taşınmış ve kütüphane işlevine ara verilmiştir. Yapının yeniden kullanımı için gerekli olan müdahalelerin yapılması için yapılan ihale sonucunda, 2001 yılı başında yapıda "sağlamlaştırma" çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar; bilimsel bir rölöve hazırlanmadan, rölöve aşamasında yapılması gereken saptamalar yapılmadan başladığından, yapının daha da harap edilmesine sebep olmuştur. Tarihi yapılarda kullanımına rastlanmayan ve yapıya geri dönüşü mümkün olmayan şekilde hasar veren bir uygulama olmuştur.

Tez çalışması; 2000 yılı Ekim ayında yapının fotoğrafla belgelenmesi ile başlamıştır. 2000 yılı sonu ile 2001 yılında yapıda rölöve için gerekli ölçümler ve krokiler ile tespitler gerçekleştirilmiştir. Yapı, çevresi ve bu yapı tipi ile ilgili kaynak araştırmasının ardından elde edilen bilgiler bu süre içinde derlenmiştir. 2001 yılı içerisinde yapının rölöve çizimleri, hasar tespitleri ve malzeme analizleri, 2002 yılında da yapıya ait restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

Tezin amacı; 18. yüzyıl Osmanlı medreseleri içerisinde özellikli bir yer tutan Feyzullah Efendi Medresesi'nin sahip olduğu tarihi ve mimari özelliklerinin, yapının tüm bu uygulamalar sırasında kaybettiklerinin de belgelenmesi, koruması ve geleceğe aktarılması için bir restorasyon projesi hazırlamaktır.

1. 2. Kapsam ve Yöntem

Tezin kapsamı; medresenin tarihsel ve mimari özelliklerinin kavranması, restitüsyonunun hazırlanması, yapının içinde bulunduğu strüktürel hasarlı durumun giderilmesi ve yeniden kullanılmasını sağlamak için uygun restorasyon projesinin geliştirilmesini içermektedir.

Yapı ile ilgili olarak rölöve çalışmalarına başlamadan önce yapının fotoğrafları çekilmiş ve yapıya ait mevcut rölöve çizimleri¹ altlık olarak kullanılarak krokiler hazırlanmıştır. Üçgenleme yöntemiyle plan ölçüleri alınmıştır. Cephe ve kesit ölçümleri için yapı avlusunda ve çevresinde nivo yardımıyla bir sıfır kotu saptandıktan sonra şeffaf hortum kullanılarak bu yatay referans düzlemleri yapının tüm mekanlarına taşınmış ve bu düzlemlere göre kesit ve görünüş ölçüleri alınmıştır. Alınan ölçüler krokilere işlendikten sonra Autocad 2000 çizim programı kullanılarak çizilmiştir. 5 ve 30 metrelik çelik metreler, nivo, mira, şeffaf hortum ve çekül kullanılarak alınan ölçülerle yapının 1/50 ölçekli rölöveleri ve şadırvan, kuyu ve çeşmenin 1/20 ölçekli detayları çizilmiştir. Yapının onarımı için gerekli müdahalelerin saptanmasına kaynaklık etmesi açısından mevcut hasarlar 1/50 ölçekli rölöve çizimleri üzerine işlenmiştir. Özellikle 1999 Marmara depremi ardından yapıda oluşan derin strüktürel çatlaklar hem izdüşüm olarak plana, hem de görünüş olarak kesit ve görünüşlere işlenmiştir. Deprem sırasında sıvaların yer yer dökülmesi, müteahhit firma tarafından yapılan sağlamlaştırma çalışmaları sırasında sıvaların

¹ İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı Arşivi, LR.002 no'lu Lisans Restorasyon Projesi.

sökülmesi ve yapı ile ilgili yapılan tarihi kaynak araştırması sonucunda yapının geçirmiş olduğu başlıca tamiratlar saptanmıştır. Ayrıca yapıya eklenen ve yok olmuş elemanlar, kısımlar belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

Feyzullah Efendi Medresesi Restorasyon Projesi başlığını taşıyan bu tez çalışması dahilinde yapının içinde bulunduğu strüktürel hasarların en uygun yöntemlerle giderilmesini ve yapının özgün işlevine uygun olan bugünkü işlevinin yeniden canlandırılmasını hedefleyen bir restorasyon projesi de hazırlanmıştır.

2. FATİH BÖLGESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2. 1. Fatih İlçesi'nin Coğrafi Konumu ve Sınırları

Fatih ilçesi, İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan ilçelerinden biridir. Kuzeyde Haliç ve Eyüp, doğuda Eminönü, batıda Zeytinburnu ilçeleri, güneyde ise Marmara denizi ile sınırlanır (Aksel, 264). İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından belirlenen bu sınırlarıyla Fatih İlçesi yaklaşık 13 km²'lik bir alanı kaplamaktadır (Ünver, 141). Fatih ilçesi; kuzey ve batıda tarihi surlarla Eyüp ve Zeytinburnu ilçelerinden, doğuda ise Atatürk Bulvarı'yla Eminönü'nden ayrılmaktadır (Aksel, 265). [Şekil A. 1]

Fatih ilçesi sınırları içerisinde İstanbul'un ana ulaşım yollarından Saraçhane'den Edirnekapi'ya uzanan Macar Kardeşler, Fevzi Paşa, Aksaray'ı Edirnekapi'ya bağlayan Vatan (Adnan Menderes), Aksaray'ı Topkapı'ya bağlayan Millet (Turgut Özal) ve Marmara Denizi kıyısındaki Sahil yolu yani Kennedy caddeleri bulunmaktadır. İstanbul'un sur içinde kalan tarihi yerleşiminin üzerine kurulduğu yedi tepenin dördü; Fatih Cami'nin bulunduğu tepe, Edirnekapi Mihrimah Sultan Cami'nin bulunduğu tepe, Sultan Selim Cami'nin bulunduğu tepe ve Cerrahpaşa Cami'nin bulunduğu tepe Fatih ilçesi sınırları içerisinde yer alır (Kuban I, 261). Halk arasında Fatih Camii'nin yakın çevresi Fatih semti olarak anılmaktadır. Tez konusu olarak seçilen Feyzullah Efendi Medresesi de Fatih Külliyesi'nin yakın çevresinde yer almaktadır. Bu bölge Fatih ilçesinin merkez mahallesi ve çekirdeği olan semttir (Ünver, 141). [Şekil A. 2]

2. 2. Osmanlı Dönemi Öncesinde Fatih Bölgesi

Bizans döneminde 4. yüzyılda şehir on dört bölgeye ayrılmıştı. Bunlardan dokuzuncu ve onuncu bölgeler batı kısımları ile on bir, on iki ve on dördüncü bölgeler bugünkü Fatih ilçesi sınırları içinde yer almaktaydı (Eyice IV, 7). Bugün var olmayan Kostantin surları Haliç'te Atatürk Köprüsü'nün batısında, bugün Cibali'nin bulunduğu noktadan başlamakta, kıyıdan tepeye doğru yükselerek, Sultan Selim

Camii'nin doğusundan geçip, güneye doğru yönelerek, Valens (Bozdoğan) Kemerî'nin büyük bir kısmını içine alarak, bugünkü Fatih Camii'nin batısına ulaşmaktaydı. [Şekil A. 3] Fatih semtinin günümüzde de merkezi olan noktada bu dönemde Konstantin Mozolesi'nin üzerine inşa edilmiş olan Havariyun Kilisesi yer almaktaydı ve bu kiliseyi kent merkezine bağlayan yolun sonunda da bir kapı ve bu kapının ardında da mezarlık alanları bulunmaktaydı (Kuban II, 32, 33).

Bizans devri boyunca şimdiki Atatürk Bulvarı ile Konstantin surları arasında arazi üzerinde bir çok kilise ve etrafı duvarlarla çevrili irili ufaklı manastırlar kurulmuştur. Bu kiliselerden en önemlisi Havariyun yani On iki Havari Kilisesi'ydi (Eyice IV, 7). XI. yüzyıldan itibaren Hipodrom ve Marmara denizi arasında kalan alanın dışında, Ayvansaray ile Edirnekapı arasındaki Fatih bölgesinin de içinde yer aldığı bir alanda yaptırılan saray kompleksinin etkisiyle yerleşimin gelişmesi hızlanmıştır (Eyice IV, 8).

2. 3. Osmanlı Döneminde Fatih Bölgesi

İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmet² (II. Mehmet) tarafından şehre yaptırılan ilk büyük külliye'nin çevresinde oluşan ve kenti fetheden sultanın lakabını taşıyan Fatih semti, İstanbul'un Türk-Müslüman döneminin en ünlü ve simgesel yerleşim alanlarından biridir (Kuban I, 261).

Fatih Sultan Mehmet'in fethin ardından yaptırılacak ilk büyük eser için seçtiği alanda Bizans döneminden kalan Havariyun Kilisesi, Latin işgalinin ardından bir çok Bizans yapısı gibi harabe halinde bulunmaktaydı (Ayverdi I, 71). Büyük bir sosyal ve kültürel etkinlik merkezi olan Fatih Külliyesi'nin 1463, 1470 yılları arasında gerçekleşen inşasının ardından bu bölgede yeni mahalleler oluşmuştur ve bu külliye kentin gelişmesinde etkili olan bir ağırlık merkezi yaratmıştır (Eyice II, 1214/55).

Fatih Külliyesi içerdiği cami, medreseler, imaret, kuran okulu, kütüphane, darüşşifa, tabhane, kervansaray, Fatih Sultan Mehmet'in türbesi ve büyük cami avlusuyla kent için büyük önem kazanmıştır (Kuban II, 200). [Şekil A. 4] Fetihten sonra Haliç yamaçları, Fatih bölgesi kentte yapılan dini ve sosyal işlevli yapılarının yoğunlaştığı alandır ve sur içinin nüfusunun üçte biri Edirnekapı, Sultan Selim ve Fatih üçgeninde yerleşmiştir (Kuban I, 261). Bu bölgelere Anadolu'dan getirilen Müslüman ve

² 1451-1481 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi. (Sakaoğlu C, 327)

Hristiyan halk yerleştirilmiştir. Fatih bölgesi özellikle Müslüman halkın yerleştiği bir alan olmuştur (Tekindağ, 1209). Bu sebeple de yüzyıllar boyunca Fatih bölgesinde tarikatların faaliyetleri göze çarpmış, etkili olmuştur. Yeni gelenler, yeni camiler, medreseler, çarşılar kurmuştur ve kent merkezinden uzak bir yerde inşa edilmiş olan Fatih Külliyesi boyutlarındaki bir yapı topluluğu da yeni gelişen bu bölgede yoğun bir toplumsal yaşamın odak noktası olmuştur (Kuban II, 202). Bu külliye için devlet bütçesinden ayrılan ve vakfa tahsis edilen para miktarının büyüklüğü, bu bölgede ilk iki yüzyılda yoğun yerleşmenin gelişmesinde etken olmuştur.

15. yüzyılda medreselerin yapımı Fatih bölgesinde yoğunluk kazanmıştır. Fakat medrese yapıları; Fatih Külliyesi aksine, çevrelerinde yeni yerleşimlerin gelişmesinde etken olmamıştır (Ahunbay II, 24).

16. yüzyılda Saraçhane'den Edirnekapi'ya kadar uzanan ve üzerinde Fatih semtinin de bulunduğu aks önemli bir alışveriş aksı haline gelmiştir. Fatih'te külliye çevresinde devlet büyüklerinin ve özellikle ulemanın konakları bulunmaktaydı. Bu yüzyılda ayrıca İstanbul'da yapılan mescit ve camilerin içte biri bu bölgededir. (Kuban I, 261) Camilerin dışında Fatih bölgesinde, çok sayıda medrese, sıbyan mektebi, tekke, hamam, çeşme ve sebil de yaptırılmıştır (Eyice IV, 11). Bu yüzyılda Fatih Bölgesindeki medrese yoğunluğu artmıştır (Ahunbay II, 25). *16. yüzyılda yapılan İskender Paşa Camii, Edirnekapi'ya doğru Bayrampaşa vadisi yamaçlarındaki Mesih Mehmet Paşa Camii, Çarşamba'daki Nişancı Mehmet Paşa Camii, gibi yapılar semtin anıtsal çevresini zenginleştirmiştir.* [Şekil A. 5] *Bunlara 17. yüzyılda yapılan Saraçhane'deki Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, Bozdoğan Kemeri yanındaki Gazanfer Ağa Medresesi, yine Saraçhane'deki Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi, Fatih Külliyesi'nin karşı köşesindeki Feyzullah Efendi Medresesi gibi öğretim yapıları da eklenmiş, böylece Fatih 18. yüzyıla kadar başkentin sosyal ve kültürel yaşamındaki önemli statüsünü korumuştur* (Kuban I, 263). [Şekil A. 6] *17. yüzyılda da bu bölgede medrese yapımı yoğunluğunu korumuştur* (Ahunbay II, 25). Fatih bölgesinde, medrese yapıları yüzyıllar içinde yoğunluk kazanmış olmasının nedeni Fatih medreselerinin bu bölgede olması ve medreseler arasındaki hoca değişimleri ve öğrenci ulaşımında kolaylık sağlanmaya çalışılması olmalıdır (Kütükoğlu I, 283).

18. yüzyılda İstanbul'da yerleşim alanları sur dışına büyümüş ve sur içindeki eski yerleşim yerleri çekiciliğini yitirmiştir. Fakat medreseler söz konusu olduğunda yapıların yine Fatih ve çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir (Ahunbay II, 25). Fatih semti de 18. yüzyıl'dan sonra fazla gelişme göstermemiştir (Kuban I, 263). Bölgenin gelişmesinin duraklamasında önemli bir etken de 16, 17 ve 18. yüzyıllarda İstanbul'da meydana gelen deprem ve yangınlar olmuştur. 1509 yılında İstanbul'u tamamen harap edip, kagir binaların yıkıntıları altında kalan binlerce insanın ölümüne yol açan büyük deprem halk tarafından ahşap yapıların tercih edilmesine sebep olmuştur (Eyice IV, 12). Ahşap yapıların yaygınlaşması da kentte yangınların artmasına sebep olmuştur. Yangınların yoğunlukla meydana geldiği bölgelerden biri de Fatih'tir (Eyice IV, 12). Bu büyük yangınlardan 1633 yılında meydana geleni Cibali'den başlayarak Fatih Camii'nin çevresini de kapsayan bir alanda etkili olmuştur. 1660, 1693 ve 1718 yıllarında meydana gelen yangınlar da Fatih Camii çevresini etkilemiş ve yüzlerce evin yanmasına ve binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur.(Cezar, 335, 344, 347) 18. yüzyılda yangınlar Fatih semtindeki eski mahalleri yer yer yok ettiği gibi 1766 yılındaki büyük deprem de Fatih Cami'nin ve külliye'deki diğer yapıların büyük ölçüde hasar görmesine sebep olmuştur. Cami 1771 yılında III. Mustafa³ tarafında yeniden inşa ettirilmiştir (Kuban I, 263).

1833 yılında da Fatih Camii çevresini, Horhor, Kıztaşı ve Saraçlar çarşısını, hatta Ayvansaray'ı etkileyen bir yangın daha olmuştur (Cezar, 372). 1908 yılında çıkan Çırçır yangını ve 1918 yılında çıkan Cibalı yangını, Fatih semtinde büyük alanların yanmasına neden olmuştur (Cezar, 376, 379). I. Dünya Savaşı'ndan önce ızgara planlı olarak planlanan semtte ahşap yapılar giderek küçük ölçekli iki-üç katlı apartman ve evlerle yer değiştirmiş ve bu yıllarda Fatih Kaymakamlık binası ve önündeki park yapılmış, Fatih Medreseleri ile Feyzullah Efendi Medresesi arasından geçen Macar Kardeşler ve Fevzi Paşa Caddeleri açılmıştır (Kuban I, 263). [Şekil A. 7] Fatih-Edirnekapı arasındaki ana ulaşım aksı niteliğinde ve birbirinin devamı olan Macar Kardeşler ve Fevzi Paşa Caddeleri, Paris'in bulvarları taklit edilerek ortasında çift sıra ağaçlar olan refüjlerle düzenlenmiştir (Eyice IV, 15). Bu caddeler açılana kadar, yangın yerleri dışında Fatih'te eski sokak dokusunu ve ahşap yapılarını koruyan mahalleler bulunmaktaydı (Kuban I, 263).

³ 1757-1774 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

2. 4. Cumhuriyet Döneminde Fatih Bölgesi

1954-1960 yılları arasındaki Menderes iktidarı döneminde İstanbul'da önemli imar faaliyetleri gerçekleşmiştir. Bu dönemde kentin genelini etkileyen köyden kente göç sebebiyle yapılaşma yoğunlaşmıştır (Tapan, 81). Fatih bölgesinde yapılaşma artınca çok katlı betonarme apartmanlar giderek çoğalmış, semtin eski kullanıcıları yeni gelenler karşısında azınlıkta kalmaya başlayınca çoğunluğu Fatih'i terk etmiştir (Eyice IV, 15). Böylece İstanbul'un bir çok tarihi yerleşiminde olduğu gibi Fatih de sadece tarihi dokusunu ve sivil mimarisini kaybetmekle kalmamış, sosyal yapısı da tümüyle değişmiştir. 1950 yılından itibaren Bayrampaşa vadisi hızla yapılarla dolmuştur. 1955 yılında Macar Kardeşler ve Fevzi Paşa Caddeleri'nin düzenlenmesinde yapılan ağaçlı refüjler kaldırılmıştır. Bölgede cadde ve sokaklar açılırken ya da düzenlenirken eski eserlere karşı dikkatsiz ve özensiz davranılmıştır. (Eyice IV, 15)

1960 yılında Fatih İlçesi ile Eminönü ilçesi arasındaki sınır olan Atatürk Bulvarı ile Macar Kardeşler Caddesi'nin kesiştiği kısımda İstanbul Belediye Sarayı inşa edilmiştir. Bu binanın da etkisiyle Fevzi Paşa Caddesi boyunca konut alanlarını işgal eden bir ticaret aksı oluşmuştur. Bu aks üzerinde yer alan eski Fatih Kervansarayı, bazı değişikliklerle ticari amaçlı işlevle restore edilmiştir (Kuban I, 263).

Günümüzde Fatih semti denildiğinde anlaşılan alan önceki yüzyıllara oranla oldukça geniş bir bölge olmasına rağmen, hala Fatih Külliyesi ve çevresi bu semtin merkezi olma özelliğini taşımaktadır. Fatih Külliyesi'nin güneyinden geçen Macar Kardeşler ve Fevzi Paşa caddeleri yoğun araç ve yaya trafiğiyle kentin tarihi merkezinin en önemli ticaret ve ulaşım akslarından.

3. OSMANLI EĞİTİM HAYATINDA MEDRESELER VE KÜTÜPHANELER

3. 1. 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu

17. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında toprak sahibi idi. Fakat önceki yüzyılda en geniş sınırlarına ulaşmış olan imparatorluk; II. Viyana kuşatmasının başarısızlığının ardından, Avrupa'daki topraklarından, Macaristan, Mora yarımadası gibi bölgelerde kayba uğramıştı (Uzunçarşılı II, 290).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik durumu 17. yüzyıl başına kadar bütçede bazı açıklar oluşmasına rağmen kendi içinde dengelenebilen bir durumdaydı (Ahunbay IV, 4). 17. yüzyıl başında gelir-gider arasındaki farkların, İran ve Avusturya ile olan savaşlar ve Celali ayaklanmaları sebebiyle artması; devlet bütçesinde açıklar oluşturmuştur, ancak I. Ahmet⁴ döneminde savaşların sona erdirilmesi, ayaklanmalar yatıştırılmasıyla bütçe dengelenmiştir (Ahunbay IV, 4). Fakat I. Ahmet'ten sonra 6 yıl içinde dört kez padişah değişmesi ve her padişahın tahta çıkışında askerlere bahşış dağıtılmasının da etkisiyle devlet hazinesi boşalmıştır (Uzunçarşılı I, 153). IV. Mehmet⁵ hükümdarlığında, vezir-i azam Tarhuncu Ahmet Paşa'nın bütçe için önerdiği düzenlemeler ise bazı devlet adamlarının çıkarlarına ters düştüğü için yerine getirilememiş ve paşa öldürülmüştür (Naima I, 2327). IV. Mehmet'in ilk sekiz senelik saltanatı Osmanlı maliyesinin en büyük sıkıntıyı yaşadığı dönemlerdir (Uzunçarşılı II, 335). Açıkların kapatılması için hazineye alınan paraların yeterli olmaması sebebiyle, hazinedeki tam ayarlı paraların yerine düşük ayarlı altından para piyasaya sürülmüş fakat esnaf ve asker bu paraları kabul etmemesi sonucunda "Vaka-i Vakvakiye" adıyla bilinen ayaklanma olmuştur (Naima II, 2637-2647). Bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir gelir kaynağı olan eyaletlerden toplanan vergiler de beklenen geliri sağlamamıştır. 1656 yılında vezir-i azamlığa getirilen Köprülü Mehmet Paşa; vakıf gelirlerinin ve benzeri kaynaklarında bütçe açığını kapatmak için hazineye alınmasını denemiş ve bu dönemde devlet işlerlik

⁴ 1603-1617 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

⁵ 1648-1687 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

kazanmış ve bütçe açıkları büyük ölçüde kapatılmıştır (Uzunçarşılı I, 337). Köprülüler zamanında dengelenen bütçede, 1683 yılından itibaren; gerek Viyana bozgunu, gerekse üç, dört cephede uzun süre devam eden savaşlar sebebiyle büyük kayıplar oluşmuştur (Uzunçarşılı I, 337). Ayrıca dini ve sosyal amaçlı yapılar vakıf sisteminde işleyen hayır eserleri olduğu için Padişahlarca gerçekleştirilen büyük yatırımlar olan bazı eserler devler bütçesinden önemli miktarda para ayrılmasıyla gerçekleşmekteydi (Öztuna I, 93). Bu dönemde saraydaki altın ve gümüş eşyalardan para yapılmış, düşük ayarlı para basılmış, ek vergiler çıkartılmıştır (Uzunçarşılı II, 337). 17. yüzyıl sonunda Osmanlı maliyesinin dengesiz ve bozuk durumu devam etmekteydi.

Kanuni Sultan Süleyman⁶'ın son zamanlarına kadar ordunun en önemli birliği olan eyaletlerde toprak sahiplerince istihdam edilen tımarlı sipahiler, 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıldan itibaren bu sınıfın arasına yabancıların girmesi sebebiyle düzenlerini kaybetmişlerdir (Uzunçarşılı II, 282). Devletin maaşlı olarak barındırdığı Kapıkulu askerleri ve Yeniçeriler de bu dönemde ayaklanmalar ve düzensizlikler sergilemeye devam etmişlerdir. Devşirmelerle oluşturulan Yeniçeri birliklerinin; 16. yüzyıldan itibaren devşirme adetinin kalkması, askeri eğitimlerinin eksik olarak verilmesi ve ocaklara keyfi olarak niteliksiz asker alınması gibi sebeplerle sistemleri bozulmuş ve bu birlikler savaşlarda başarısız olmuşlardır (Öztuna I, 376). 17. yüzyıldan itibaren zamanında ödenmeyen ulufeler ve düşük ayarlı para ile ödeme yapılması gibi ekonomik sorunlar ya da vezirlerin aralarındaki çekişmelere Yeniçerileri alet etmesi gibi sebeplerden ayaklanmalar çıkmıştır ve askeri düzende bozukluklar oluşmuştur (Ahunbay IV, 11).

16. yüzyılın ikinci yarısıyla 17. yüzyılda bilimsel çalışmalar ve yazılan eserler sayıca çokluğunu korusa da bu yüzyıllarda medreselerde düşen eğitim kalitesi sonucunda yeterli sayıda üst düzey bilgili ulema yetişmemeye başlamıştır ve içerdikleri bilginin kalitesi bakımından bu eserler önceki yüzyıllarda üretilen eserlerle yarışmamaktadır (Uzunçarşılı II, 490). Avrupa'da oluşan Rönesans ve onu takip eden gelişmelerin aksine Osmanlı'da yeterince bilimsel çalışma gerçekleştirilmemekteydi (Uzunçarşılı II, 490).

Osmanlı İmparatorluğunda devlete mimar ve mühendis yetiştiren okullardan mezun olanlar; en yüksek "ser mimaran-ı hassa" olan çeşitli kademelerde görev yapmakta

⁶ 1520-1566 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

ve imparatorluğun çeşitli noktalarında eserler inşa etmekteydiler (Öztuna II, 162). 17. yüzyılda baş mimar yani ser mimar-ı hassa olanlar; Dalgıç Ahmet Çavuş (1599-1606), Sedefkar Mehmet Ağa (1606-1617), Turnacıbaşı Yetim Ahmet Paşa (1617-1622), Hasan Ağa (1622-1640), Koca Kasım Ağa (1640-1644), Mustafa Ağa (1644'te birkaç ay), Kasım Ağa (2. kez, 1644-1650), Mustafa Ağa (2. kez 1650-1666), Ahmet Ağa (1666-1697), Mehmet Ağa (1697-1700) dır (Öztuna II, 164). Osmanlı Devleti, yükselme döneminden Tanzimat'a kadar imar faaliyetlerine ağırlık vermiştir (Öztuna I, 316). 17. yüzyılda ekonomik durumun kötüye gitmesi ve Celali ayaklanmaları nedeniyle büyük yapı faaliyetleri 16. yüzyıla oranla azalmıştır. Avusturya savaşlarının bitmesi, ayaklanmaların bastırılması ve bütçedeki açıkların bir nebze olsun kapatılması sonucunda, 17. yüzyılda Sultan Ahmet Külliyesi yaptırılmıştır (Ahunbay IV, 4). IV. Murat⁷'ın Topkapı Sarayı'na yaptırdığı Revan ve Bağdat Köşkleri dışında Valide Kösem Sultan ve sadrazamların yaptırdığı büyük eserler mevcuttur (Ahunbay IV, 5). Köprülü Mehmet Paşa'nın Divanyolu'nda yaptırdığı külliye, Yeni Cami, Kara Mustafa Paşa Külliyesi ve Anadolu'da gerçekleşen bir çok örnek, ekonomik durumun düzeldiği dönemde yaptırılan eserlerdir (Ahunbay IV, 7).

18. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu için gerileme dönemi olmuştur. Uzun bir durgunluk döneminin ardından, 18. yüzyılda üst üste kaybedilen savaşlar ve toprak kayıpları sebebiyle siyasal güç azalması sonucu, devlet adamlarında geç de olsa Avrupa'daki gelişmelere karşı ilgi uyanmış ve değişimler başlamıştır (Batur I, 1038). Batı'nın yaşamış olduğu bilim ve düşünce hareketleri Osmanlı'ya sızmıştır. Bu yüzyılın başlarında hem sanat hem de yaşamda etkileri görülen Batılılaşma dönemi olarak da adlandırılabilir olan Lale Devri; 1712 yılından 1730 yılına kadar sürmüştür. Lale Devri'nin eğlence ve lüksle özdeşleşen hayat tarzı, saray içersinde ve çevresinde tüm detaylarıyla yaşanmakta olsa da; ekonomik sıkıntılar içinde bulunan halk tarafından hoş karşılanmamaktaydı (Sakaoğlu N, 185). Halkın içinde icra edilen bu eğlenceler, halkın dini inanışlarına ve İslami hayat tarzına aykırı olduğuna dair söylentiler halktaki rahatsızlığı arttırmıştır (Sakaoğlu N, 185). Son ciddi skandal, İran'a savaş ilan edilmesi, padişahın ve sadrazamın birlikte sefere çıkacaklarını açıklamaları ve Üsküdar'da ordugah kurulmasının ardından, seferden vazgeçilmesi olmuştur. Bu nedenlerle Lale Devri'nin 1726 yılından sonraki son dört yılı önceki

⁷ 1623-1640 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

yıllarından farklıdır (Sakaoğlu N, 185). Matbaa bu dönemde topluma ve devlete tanıtılmış ve gündeme gelmiştir. *Ancak bu gelişmelerin sonucu alınmadan Patrona Halil Ayaklanması başlamış 28-30 Eylül 1730'da, İstanbul, tarihinin en korkunç ayaklanmalarından birini daha yaşadı. Bu ayaklanma, Lale Devri'nin tüm kadrolarını tasfiye etmekle kalmamış, İstanbul'a kazandırılan sanat eserleri, köşkler, bahçeler de bilinçsizce tahrip edilmiştir.* (Sakaoğlu N, 185).

Lale Devri; lüks sembolleri ile dolu yaşam tarzının dışında, Osmanlı sanatında da etkili olmuştur. Dönemin simgesi olan lale figürü başta olmak üzere sanatın her alanında çiçek motifleri ağırlıkla kullanılmaya başlanmıştır (Batur I, 1042). Barok üsluptan etkilenen bu yaklaşım önceleri daha çok yapıların iç dekorasyonlarında, bezemelerde ve park bahçe düzenlemelerinde etkili olmuştur (Batur I, 1039). Klasik Osmanlı devri motifleri yerini Batı'nın yaygın motiflerine bırakmışlardır (Sözen v.d., 284). 18. yüzyıl başlarında gelişen Batılılaşma hareketi, batılı bazı biçimlerin geleneksel mimaride kullanılmasından öteye gidememiştir (Arel, 106). Birbirine tamamen yabancı olan Batı ve Osmanlı mimarileri arasında, bu yüzyıl boyunca yoğunlaşan alışveriş sonucunda, 18. yüzyıl sonlarına doğru meydana getirilen eserlerde dengeli bir bütünlük kazanmaya başlamıştır (Arel, 106)

3. 2. Osmanlı Medrese Sistemi

Medrese; dilimize din, hukuk ve eğitimle ilgili birçok terim gibi Arapça'dan girmiş bir kelimedir ve öğrenmek, okumak anlamını taşıyan ders sözcüğünden türemiştir (Par, 239). Eğitim ve öğretim kurumu, ders verilen yer, yüksekokul anlamına gelen medrese kavramı, diğer İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı eğitim sisteminde de orta ve yüksek eğitim kurumları (Ahunbay II, 1).

İslam dininin öğretilmesi ve Kur'an okumayı öğretmek amacıyla medreselerin bir yapı tipi olarak ortaya çıkmasından önce, bazı cami ve mescitlerin yanında eğitim için özel bir bölüm bulunmaktaydı. Dini eğitim için camiler ve hocaların evleri kullanılmış, hoca bir sütun önünde ya da bir köşede öğrencilerini etrafına toplayarak bir halka oluşturur ve ders işlenirdi (Kuran, 1). Fakat başka kentlerden gelen öğrencilerin barındırılması ihtiyacı ve camilerin öğrencilerin çalışması için uygun bir ortam olmayışı medrese yapılarının yapılmasına sebep olmuştur (Ahunbay II, 2). Ayrıca zamanla gelişen ve artan bilgilerin düzenli bir biçimde öğrencilere aktarılmasında bu sistem yetersiz kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde

medreseler, Selçuklu medreselerinin devamı niteliğinde etkinlik göstermişlerdir (Özergin, 263). İlk Osmanlı medresesi, 1331’de İznik’te açılan İznik Orhaniyesi’dir ve Bursa’da 1135 yılında açılan Orhan Gazi, 1365 yılında açılan Murat Hüdavendigâr, 1388 yılında açılan Yıldırım Beyazıd ve 1418’de açılan Çelebi Mehmet medreseleri kurulana kadar önemini korumuştur. Başkent olan Edirne’de inşa edilen II. Murat Darülhadişi ve Üç Şerefeli Medrese önde gelen eğitim kurumları olmuşlardır (Baltacı, 15). 1453 yılında İstanbul’un Osmanlı başkenti olmasının ardından eğitim faaliyet ve yapıları da diğer yatırımlar gibi İstanbul’da yoğunlaşmıştır. Önceleri mevcut bazı Bizans yapıları ile çözülmeye çalışılan yapı ihtiyacı padişah ve diğer devlet büyüklerinin yaptırdığı külliyelerin medreseleriyle karşılamaya başlanmıştır (Eyice I, 118). Fatih Külliyesi içinde yer alan Fatih medreseleri Osmanlı yüksek eğitim sisteminin en üst basamağını oluşturmaktaydı ve bu özelliğini 16. yüzyıl ortalarında Süleymaniye medreselerinin kurulmasına kadar taşımıştır (Baysun, 74).

Okutulan derslerin niteliğine ve içeriğine göre derecelendirilen medreseler de 12 dereceli bir sırama zaman içinde oluşmuştur ve medreselerin son dönemine kadar bu sıralama geçerliliğini sürdüren bu sıralama da altıncı basamağı Fatih medreseleri (Sahn-ı Seman), en üst basamakları ise dört Süleymaniye medresesi ve Darülhadişi oluşturmaktadır (Baysun, 74). Örneğin Sahn-ı Seman (Fatih) medreselerinde; hukuk, ilahiyat, edebiyat dersleri, Süleymaniye medreselerinde; matematik ve tıp eğitimi verilmekteydi (Baltacı, 33).

Ahunbay’ göre; medrese eğitimi, verilen bilgilerin kapsam ve düzeyine göre iki kümede toplanmaktaydı:

a. Sıbyan mektebinden sonraki eğitim kurumu olarak köylere kadar yayılan “genel” medreselerin programında İslam diniyle ilgili konuların yanı sıra “umum-u dahile” olarak anılan din dışı bilimler de yer almaktaydı. Bu eğitim aşamasını tamamlayanlar kadı, müftü, müderris olabilmekteydi.

b. “Darülkurra”, “Darülhadis”, ve “Tıp” medreseleri ise özel eğitim programları olan uzmanlık medreseleriydi. Darülkurra’da Kuran ezberletilir ve imam, müezzin gibi din görevlileri yetiştirilirdi. Darülhadislere girebilmek için, genel medrese çıkışlı ya da eş düzeyde eğitim görmüş olmak gerekiyordu ve hadis gibi konularda üst düzey dini eğitim veriliyordu. Süleymaniye tıp medresesinin

kurulmasıyla daha önceleri dariüşşifalarda verilen tıp eğitimine bu medreseler de eklenmiştir. (Ahunbay II, 2)

Medreselerde eğitim müderrislerce verilirdi. Medreselere verilen eğitim düzeyine uygun olarak müderris atanır ve medreselerin dereceleri müderrislerin aldıkları gündeliklere göre anılırdı. Örneğin “otuzlu” medrese, müderrisinin günde otuz akçe kazandığı medrese demektir (Baysun, 73). Öğrenciler sıbyan mektebini bitirdikten sonra en alt kademedeki medreseden başlayarak üst derecedeki medreselere geçerlerdi (Baltacı, 32). Medrese öğrencileri tamamladıkları her eğitim kademesinden sonra müderrislerinden başarı belgesi alırlar ve üst kademede bir medreseye devam edebilirlerdi. Orta öğretim niteliğinde olan medreselerde eğitim gören öğrencilere “softa”, daha üst düzeyde medreselerde eğitim gören öğrencilere Farsça’da alim ve akıl anlamına gelen “danişmend” denmekteydi ve bunların arasında en yetenekli ve bilgili olanlar “mu’id” olarak adlandırılırdı (Baltacı, 33). Mu’idler müderrislere asistanlık eder, verdikleri dersleri tekrar eder, ve danışmentlerin disiplini ile ilgilenirlerdi (Baltacı, 33). Eğitim basamaklarını tamamlayan danışmentlerden müderris olmak isteyenler “icazname” alır ve bir göreve atanıncaya kadar “mülazım” olarak adlandırılır ve sıralarını beklerlerdi. Bu kişiler kadılık, müderrislik, müftülük gibi görevlere atanırlardı (Baltacı, 34).

Medreseler vakıf kuruluşları olduğu için, öğrenciler parasız eğitim görür, yiyecekleri imarettten karşılanır, günlük harçlık alır ve medreselerde ikamet ederlerdi (Ahunbay II, 2). Osmanlı medreselerinin en büyüklerinde ve kalabalıklarında bile bir müderris yirmi öğrenciden fazla okutmazdı (Baltacı, 32). Medreselerde eğitim Pazartesi, Çarşamba, Cumartesi, Pazar günleri yapılır ve Salı, Perşembe, Cuma ve Bayram günleri ders yapılmaz tatil olurdu (Baltacı, 43). Dersler, medresenin dershanesinde müderris huzurunda halka şeklinde oturularak işlenir ve konular sık sık tekrar edilir, derslerde karşılıklı tartışmalar yapılır ve öğrencinin başarı değerlendirmesi okunan kitapların tamamlanması yani kitap geçme esasına göre yapılırdı (Baltacı, 45). Medreselerde verilen eğitimle ilgili olarak vakfedilmiş birçok değerli kitap bulunmaktaydı ve bunların ödünç verilmesi ve korunmasıyla görevli çalışanlar bulunurdu. Fatih Külliyesinde olduğu gibi ayrı kitaplıkları olan medreseler bulunduğu gibi ayrı bir kütüphane mekanı olmayan, kitapların dershanede dolaplarda saklandığı medreseler mevcuttu (Ahunbay II, 3).

3. 3. 17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri

Osmanlı dönemi medreseleri Selçuklu ve Beylikler döneminde uygulanmış olan genel medrese şemasını devam ettirmişlerdir. Bir medreseyi oluşturan bileşenler revaklı bir avlu etrafında bir dershane, öğrenci ve görevlilerin kaldığı hücreler, şadırvan ve helalardır. Fakat Osmanlı medrese yapıları önceki dönemlerden mekanların birbiriyle oranları, örtü sistemleri ve bezeme özellikleri açısından farklılıklar göstermektedir (Sözen, v.d. , 218). Açık medrese plan geleneğini devam ettiren bu medreselerde; eyvanın yerini kubbe ile örtülü dershaneyle bırakması, simetri kaygısının azalması, değişik plan şemalarının denenmesi, tonoz yerine kubbenin örtüde tercih edilmesi, hücrelere ocak eklenmesi, dış cepheye pencere açılması ve bezemede sadeleşme anlayışı bu farklılıklardandır (Sözen, v.d. , 109).

Sinan sonrası “geç klasik çağ” olarak nitelendirilen 17. yüzyıl, önceki yüzyılın devamı olarak görülmekle birlikte, bu yüzyılda Osmanlı Mimarisi’nde medrese yapılarında köklü niteliksel değişimler başlamıştır (Ödekan, v.d., 345). 17. yüzyıl medreselerinin genellikle bir külliye programı içinde yer aldıkları, türbe sebil, çeşme, dükkanlar gibi yapılarla yan yana düzenlendikleri Ahunbay tarafından bu döneme ait medreseler üzerinde yapılan incelemeler sonrasında belirtilmiştir. Medrese-türbe-sebil üçlüsünün, medrese yapılarında belirgin bir tip olarak bu dönemde karşımıza çıkması banilerin hayır işleme yaklaşımının mimari bir yapıda ortaya konması olarak açıklanmaktadır (Ahunbay II, 13). İslam ve Selçuklu mimarlığında yaygın bir birleşim olan medrese ve baninin türbesi birlikteliği 16. yüzyılda tekrar canlanmış ve 17. yüzyılda bu uygulama sürdürülmüştür (Ahunbay IV, 254). Yine 16. yüzyıl sonundan medrese ve sebil birlikteliği de yaygın olarak görülen bir birleşim olmuştur (Ahunbay IV, 254). Dükkanlarsa genellikle eğimli arazilerde eğimden yararlanılarak medresenin alt katına yapılmıştır. Bu uygulama 17. yüzyılda da devam etmiş, fakat Köprülü Mehmet Paşa Medresesi [Şekil A. 8], Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi [Şekil A. 9] örneklerinde olduğu gibi dükkanların medrese ile aynı kotta tasarlandığı durumlar da mevcuttur (Ahunbay IV, 254)

17. yüzyılda yapılan medreselerin plan ve kütle kuruluşu açısından ortak başlıca özelliklerini Ahunbay şöyle özetlemektedir:

- Tek katlı yapılardır ve genellikle dikdörtgen bir avlu etrafında dizilmiş revaklar ve bunların ardında dizilen hücreler ve dershaneden oluşmaktadırlar. Avlunun biçimlenişi ve revakların konumlandırılışı arsa koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Ortasında bir şadırvan bulunan avlu, genellikle yalnız medresenin kullanımına açık ve içe dönük bir alandır.
- Her medresede bir dersane vardır. Dershane mekanlarında her zaman mihrap olmayışı, ya da kible yönünde yerleştirilmemiş olması bu mekanların mescit olarak kullanılmadığını göstermektedir. Bazı dershanelerde ise kitap dolaplarının bulunması bu mekanların kütüphane işlevini de yüklendiğini göstermektedir.
- Hücreler genellikle kare planlıdır ve medreselerde genellikle 12-16 arasında hücre bulunmaktadır.
- Bu yüzyılda medreselerde uygulanan belirli bir plan düzeni yoktur. Hiçbir şemaya uymayan medreseler olduğu gibi “L” tipi hücre dizilişinin uygulandığı örnekler de mevcuttur. (Ahunbay II, 13, 14)

18. yüzyıl başında yaygınlaşan “L” tipi hücre dizilişi, Feyzullah Efendi [Şekil A. 10], Damat İbrahim Paşa (Şehzadebaşı) [Şekil A. 11], Amcazade Hüseyin Paşa [Şekil A. 12] medreseleri gibi örneklerde de kullanılmıştır (Ahunbay II, 14).

18. yüzyıl Osmanlı Mimarlığında “Batılılaşma” etkilerinin görüldüğü dönemdir. Kuban; bu yüzyılda mektep, medrese, kütüphane, imaret gibi yapıların plan düzenlerinde bir değişiklik olmadığını, dış mimarilerin önceki yüzyıllardaki yalınlığı koruduğunu, asıl değişimin dekorasyon alanında olduğunu belirtmektedir (Kuban III, 69). Sözen de 18. yüzyılda eğitim yapılarının tasarlanmasında geleneksel plan şemaları ve biçimlerin sürdürüldüğünü belirtmekte ve Kuban’ın da ortaya koyduğu gibi bu yüzyılda yapıların değişikliğe uğramasına neden olacak şartların oluşmadığı fikrine katılmaktadır (Sözen, v.d., 289-290). Fakat Ahunbay bu dönemin değerlendirmesinde her iki yazarın da fikirlerini kısıtlı örneklerle dayandığını ve tartışmaya açık olduğunu belirtmektedir (Ahunbay II, 15). Diğer yapı tiplerinde olduğu gibi medrese yapılarında da dekorasyonda batılılaşma etkileri kendini göstermiş ve kalem işi bezemeler, taş, mermer oyma bezemelerin kullanım artmıştır. Özellikle lale olmak üzere çiçek ve bitki desenleri kullanımıyla belirginleşen süslü Lale Devri Üslubu dekorasyonda etkili olmuştur (Sakaoğlu. N, 180).

18. yüzyıl ortalarından itibaren medrese inşaatlarının azaldığı ve medrese yapılarının önemini yitirmeye başladığı, son dönem camilerinin yanlarında birer medrese ile birlikte planlanmamalarından anlaşılmaktadır (Eyice I, 117).

Medrese sisteminde ortaya çıkan sorunların ve önem kaybının temelleri 16. yüzyıl sonundan itibaren Osmanlı devlet yönetiminde meydana gelen aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Eğitim sisteminde usulsüzlükler yapılmaya başlanmış; bu da eğitim kalitesinin düşmesine sebep olmuştur (Ahunbay II, 4). 17. yüzyıl başlarında medreseler ihtiyacın üzerinde bir sayıya ulaşmıştır (Öztuna, 392). Yüksek dereceli olmayan bir medrese bitirmenin önemi kalmamıştır çünkü bunlar icazet alamıyor, müderris yada kadı olamıyorlardı. Cami ve mescit görevleriyle yetinmek zorunda kalan softalar, bu görevlerde de yığılmalar olunca; Celali hareketlerine katılıyorlardı (Öztuna I, 302). 18. ve 19. yüzyıllarda medreselerin eğitim ve isleyiş açısından ıslah edilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuşsa da, istenen sonuç elde edilememiştir (Ahunbay II, 5).

3. 4. Osmanlı İmparatorluğu'nda Kütüphanecilik ve Kütüphane Yapıları

Osmanlı İmparatorluğu'nda İslam dünyasındaki kitaba ve kütüphanelere karşı olan ilginin devamı görülmektedir. Padişahlar, bilim ve devlet adamları yaptırdıkları dini yada sosyal nitelikli yapı komplekslerinde kütüphane de bulunmaktaydı. Osmanlılar ve diğer İslam devletlerinde kütüphaneler, devlet bütçesi ile değil, özel vakıflarla ortaya konan kuruluşlardır (Baysal, 52).

13. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra kurulan ilk medreseler olan İznik ve Bursa'daki medreselerde kütüphaneler bulunmaktaydı (Baysal, 53). Daha sonra yapılan medrese ve camilerde genellikle birer kütüphane oluşturulduğu vakfiyelerinden anlaşılmaktadır (Cunbur, 111). Bir medrese kütüphanesinden söz eden ilk kayıtlar, Bursa'da Eyne Subaşı Medresesi'nin üst katında bir kütüphane odasının bulunduğunu gösteren kayıtlardır (Baysal, 53).

Osmanlı'da ilk saray kütüphanesi II. Murat⁸ zamanında 1444 yılında Manisa'da kurulmuştur. Onun ardından tahta çıkan oğlu II. Mehmet tarafından da Edirne'de Cihannüma Kasrı'nda bir kütüphane kurulmuştur (Ünsal, 96). Osmanlı kütüphaneleri, özellikle İstanbul'un alınmasıyla Fatih Sultan Mehmet döneminde

⁸ 1421-1451 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi. (Sakaoğlu, C, 327)

gelişmeye devam etmiştir. İstanbul’da önce cami, medrese ve tekkelerde kitap dolapları, sonra da kütüphaneler kurulmuştur (Baysal, 53). Beyazıt’ta yaptırılan Eski Saray içerisinde “Sarayı Hümayun Dar-ül Kütübü” denilen İstanbul’un ilk kütüphanesi Fatih tarafından kurulmuştur (Gerçek, 8). Bu kütüphane Yeni Saray olan Topkapı Sarayı’nın inşa edilmesinin ardından 1478 yılında buraya taşınmıştır (Baysal, 53).

Halka açık ilk vakıf kütüphanesi 1459 yılında inşa edilen Eyüp Külliyesi’ndeydi (Baysal, 53). İstanbul’da ayrı bir kütüphane yapısına sahip ve bağımsız olarak kurulan ilk kütüphane Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa’nın 1661 yılında Divanyolu üzerinde Çemberlitaş’ta kurduğu Köprülü Kütüphanesi’dir (Koç II, 173). [Şekil A. 13]

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Külliyesi kütüphanesi (günümüze ulaşmamıştır), Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi kütüphanesi [Şekil A. 14], Feyzullah Efendi Medresesi’nde kurulan kütüphane ve Ahmedîye Külliyesindeki kütüphane [Şekil A. 15] büyük medrese kütüphanelerinin önemli örnekleridir (Koç II, 173). III. Ahmet⁹, I. Mahmut¹⁰ ve III. Osman¹¹ dönemlerinde kütüphanelerin kurulmasına hızla devam edilmiştir. Sadece İstanbul’da değil Anadolu’da da Amasya, Afyon, Tosya, Manisa, İzmit, Kastamonu, Yozgat, Burdur, Safranbolu ve Akhisar gibi yerlerde sultanlar, hanım sultanlar, vezirler, devlet ve din adamları tarafından kütüphaneler kurulmuştur (Baysal, 53). I. Abdülhamit¹² döneminde de yeni kütüphaneler kurulmaya devam edilmiş ve aynı zamanda da mevcut kütüphanelerin denetlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Erünsal, 279). 1826 yılında II. Mahmut döneminde Evkaf Nezareti¹³ kurulmuş ve böylece vakıf kuruluşu olan kütüphanelerin yönetimi de devlete geçmiştir (Baysal, 54). Bu dönemde kütüphanelerde yoğun bir sayım ve kataloglama faaliyeti olmuştur (Erünsal, 280). 1839 tarihli Tanzimat Fermanı’nı tamamlayan 1856 tarihli Islahat Fermanı’yla Osmanlı Devleti’nde kütüphanecilik anlayışında önemli değişiklikler olmuş ve 1869 yılında kütüphanelerin denetim sorumluluğu Maarif Nezareti¹⁴ geçmiştir. Böylece devlet ilk kez olarak kütüphane kurumunu devletin eğitim politikası içinde ele alıp kamu görevi olarak kabul etmiş

⁹ 1703-1736 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi

¹⁰ 1730-1754 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

¹¹ 1754-1757 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

¹² 1774-1789 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi.

¹³ Osmanlı devletinde vakıflardan sorumlu bakanlık idi.

¹⁴ Osmanlı Devletinde Eğitimden sorumlu bakanlık idi.

oluyordu (Baysal, 54). 1908 ‘de İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra “Milli Kütüphane” kurulması fikri ortaya çıkmış ve 1918 yılına kadar çeşitli illerde Milli Kütüphane adını taşıyan kütüphaneler kurulmuştur.

Osmanlı kütüphanelerinde din adamları ve bilginlerinden seçilen yöneticilerin (hafız-ı kütüb) yanı sıra tercüman (mütercim), kitap alış verişinden sorumlu kişiler (müşrif), ciltçiler (mücellit), temizlikçiler (ferraş), tezhibçiler (müzehhib), hattatlar, kitap kaplayanlar (müstansih) görev yapmaktaydı (Ünsal, 97).

Kütüphane yapıları, Osmanlı Devletinde 15. yüzyılda küçük binalarda, az sayıda personel ve kitaptan oluşan koleksiyonlarla kurulmaya başlamış ve zaman içinde yönetim ve yapılar açısından gelişmiştir. Kütüphaneler; müstakil binalarda (Köprülü, Ragıp Paşa, Atıf Efendi Kütüphaneleri), bir cami bitişiğinde (I. Mahmut, Pertevniyal Valde Kütüphaneleri), bir cami içinde (Eski Fatih, Şehzade Mehmet, Beşir Ağa camilerindeki kütüphaneler), bir medresede (Amcazade Hüseyin Paşa, Damad İbrahim Paşa, Feyzullah Efendi Medrese Kütüphaneleri), bir tekkede (Düğümlü Baba, Darülmecnevi, Yenikapı Mevlevihanesi Kütüphaneleri) ya da sarayda (Enderun ve Revan Köşkü Kütüphaneleri) konumlandırılmıştır (Emsen, 18).

Kütüphane binaları genellikle, okuma için sakin bir ortam sağlanması için bir avlu içine alınmış ve güneş ışınlarının etkisinden korunması için uygun olan yönde yerleştirilmiştir (Ünsal, 97). Mekanların iç aydınlığı iki sıralı pencere kullanılmasıyla sağlanmış ve gereken durumlarda üstten ışıkla desteklenmiştir. Kütüphane döşemeleri hava akımı sağlamak için yerden yükseltilerek bodrum katta yer alan tonozlar üzerine oturtulmuştur. İçerde saklanan kitapların yangınlardan zarar görme riskini azaltmak biri demirden çift kapılar ve demir pencere kapakları kullanılmıştır (Ünsal, 98).

Kütüphanelerin sade olan iç dekorasyonu, kullanılan çini, kalem işi bezemelerle renklendirilmiştir (Ünsal, 98). Zeminde ise halı ve kilim üzerine konulan minder ve şilteler bulunmaktaydı ve okuyucular için rahleler yerleştirilmiştir (Erünsal, 279).

Kurucularının bağışladığı yazma eserlere eklenen vakıf bağışlarıyla oluşan kütüphanelerin yönetimi, işleyişi ve finansmanı ile ilgili hususlar vakfiyelerinde açıkça belirtilmiştir. Vakfiyelerde ayrıca kütüphanelerde bulunan eserlerin listeleri de yer almaktadır. Halk önceleri kütüphanelerden daha çok ödünç almak suretiyle yararlanmaktaydı fakat 18. ve 19. yüzyıllarda kütüphanelerdeki eserlerin nadir ve

çok değerli olması sebebiyle ödünç vermeye karşı çıkılmaya başlanmış ve böylece kütüphanelerin açık bulunduğu saatler arttırılmıştır (Erünsal, 1243).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde denetçilerin hazırladıkları raporlardan; kütüphanelerin bakımsız kaldıkları ve görevlilerin yeterince özen göstermedikleri anlaşılmaktadır (Baysal, 55). Böylece başlangıçta hem halk hem de devlet tarafından özen ve önem gösterilen, yararlanılan kütüphaneler, zaman içinde önemlerini kaybetmiş ve bu ilgi kaybı sebebiyle yapılar da bakımsız kalmışlardır.

4. FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİ'NİN AYRINTILI TANIMI

4. 1. Erzurum'lu Seyyid¹⁵ Feyzullah Efendi'nin Hayatı

Osmanlı şeyhülislamlarının kırk altıncısı olan Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi, on yedinci yüzyıl sonu ile on sekizinci yüzyıl başlarında yaşamış Osmanlı ulema sınıfının önemli karakterlerindendir (Koçu, 5739). Doğum tarihi konusunda farklı saptamalar olmakla beraber; 1639 (Tayşi I, 527), (Tayşi II, 9) ve 1644-1645 (Koçu I, 5739) tarihlerine farklı kaynaklarda rastlanmaktadır. Erzurum doğumlu olan Feyzullah Efendi'nin asıl adı Mehmet'tir. Ailesinin Hz. Muhammet'in soyundan olduğu söylenmektedir (Tayşi II, 9). Fakat İ. H. Uzunçarşılı; Feyzullah Efendi'nin seyyidliğinin yani peygamber soyundan geldiğinin doğru olmadığını belirtmiştir (Uzunçarşılı II, 482). Feyzullah Efendi ilk eğitimini babası Erzurum müftüsü Seyyid Mehmet Efendi'den almış, daha sonra zamanın önemli bilginlerinden din ve dil ilimleri eğitimi almıştır (Tayşi I, 527).

Feyzullah Efendi bir aile dostları olan ve IV. Mehmet döneminde büyük nüfuz sahiplerinden Şeyh Vani Mehmet Efendi tarafından 1663-1664 yılında İstanbul'a davet edilmiş ve onun kızı ile evlenmiştir (Tayşi II, 16). Feyzullah Efendi, 1667-1668 yılında karısı ile gittiği Hac ziyareti dönüşünde kayınpederi tarafından padişah IV. Mehmet'e takdim edilmiş ve IV. Mehmet'in oğlu Şehzade Mustafa'ya hoca olmuştur (İst. Kül. San. Ansı., 1754). Bu görevinden sonra Feyzullah Efendi ilmiye görevlerinde hızla yükselmiş ve Haydar Paşa, Üsküdar Mihrimah Sultan, Sahn-ı Seman, Ayasofya Medresesi, Süleymaniye Darü'l-Hadisi, Sultan Ahmet Medreseleri müderrisliklerini yapmıştır (Tayşi I, 527). 1674 yılında İstanbul kadılığına, 1678 yılında Rumeli kazaskerliğine ve Şehzade Ahmet'in hocalığına getirilmesinin ardından, II. Süleyman¹⁶'ın tahta çıkışıyla 1688 yılında şeyhülislamlık görevine getirilmişse de, bu sadece on yedi gün sürmüş ve daha sonra azledilerek Erzurum'a gönderilmiştir (Altunsu, 98).

¹⁵ Hz. Muhammed'in soyundan gelen kimselere gelen verilen lakab. (Par, 408)

¹⁶ 1687-1691 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi. (Uzunçarşılı II, 590)

Feyzullah Efendi ancak eski öğrencisi II. Mustafa¹⁷’nin 1695 yılında tahta çıkmasının ardından Edirne’ye çağrılmış ve yeniden şeyhülislamlık görevine getirilmiştir (Uzunçarşılı II, 483). Bu ikinci şeyhülislamlığı sırasında eski öğrencisi olan padişah üzerinde son derece etkili olan Feyzullah Efendi bu gücünden ve padişahın sürekli olarak Edirne’de ikamet etmesinden yararlanarak devlet işlerine müdahale etmiş ve oğulları, akrabaları gibi yakınlarını devletin yüksek mevkilerine getirmiştir (Koçu, 5740). Dokuz yıl süren şeyhülislamlığı süresince İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği gibi yüksek ilmiye mevkilerini oğulları arasında dağıtmış ve bununla da yetinmeyerek büyük oğlu Fethullah Efendi¹⁸’nin kendinden sonra şeyhülislam olabilmesi için padişahı fetva almıştır (Koçu, 5740). Bu uygunsuz icraatları sonucunda ulema sınıfında rahatsızlıklar oluşmuştur (Altunsu, 99)

İstanbul’daki yönetim boşluğunu lehine doldurmaya çalışan Feyzullah Efendi’nin icraatı sonucunda 1703’de “Edirne Vak’ası” diye bilinen ayaklanma başlamıştır (İst. Kül. San. Ansı., 1754). Bu ayaklanmaya yükselme yolları kapanan ulema sınıfı ve durumdan rahatsız olan asker ve nihayet İstanbul halkı katılmış ve asker İstanbul’dan Edirne’ye yürüyüşe geçmiş ve ayaklanma şeyhülislamla birlikte padişahı da hedef alır hale gelmiştir (Andresyan, 49-51). Yaşanan kanlı olaylar sonunda padişah II. Mustafa hocası şeyhülislamı feda etmek zorunda kalmış ve onu görevden almıştır (Altunsu, 99,100). Erzurum’a götürülmek üzere iken Edirne’de isyancıların eline geçen Feyzullah Efendi feci işkenceler ve Edirne halkı önünde yapılan büyük hakaretler sonunda büyük oğlu ile birlikte başları kesilerek katledilmiştir (Antunsu, 100). Cesedinin Tunca nehrine atıldığı söylenmektedir (Uzunçarşılı II, 485). Mezarının Sıtti Hatun Camii civarındaki Abdülkerim Mektebi avlusunda olduğu rivayet edilmektedir (Tayşi I, 527). Feyzullah Efendi katledilerek öldürülen Osmanlı şeyhülislamlarının üçüncüsü ve sonuncusudur (Tayşi II, 31). Tüm bu kanlı olaylar sonucunda dahi yatışmayan ayaklanma, ancak II. Mustafa’nın tahtan indirilmesi ve yerine Sultan III. Ahmet’in tahta çıkarılması ile yatışmıştır (Andresyan, 61). Osmanlı tarihinde önemli yer tutan bu kanlı ayaklanmadaki rolü de göz önüne alındığında Feyzullah Efendi’nin siyasi hatalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Fakat kendisinin

¹⁷ 1695-1703 yılları arasında Osmanlı Padişahı idi. (Orhonlu, 695, 699)

¹⁸ Feyzullah Efendi’nin tespit edilebilen yedi oğlundan büyük olanıdır. Önemli mevkilere yükselmiş fakat Edirne Vakası’nda babasının öldürülmesinden hemen sonra o da 1703 yılında öldürülmüştür. (Tayşi II, 33)

ulema sınıfının çekemezliğine kurban gittiği ve haksız tepkiler gördüğü görüşü de mevcuttur (Tayşi II, 22).

Feyzullah Efendi hayatı boyunca dini konularda tefsir ve hadis ilimlerinde bir çok değerli eser ve bir divan teşkil edecek kadar şiir yazmıştır (Tayşi II, 31-33). Şeyhülislamlık ile padişah hocalığını birleştirdiği için “camiu’r-riyaseteyn” unvanına da sahip olmuştur (Tayşi I, 527). Ayrıca Feyzullah Efendi’nin yaptırmış olduğu vakfa dayalı hayır eserleri oldukça çoktur. Bunlar; Erzurum’da bir medrese, bir darül-kurra ve bir cami, Şam’da bir darü’l-hadis, İstanbul’da bir medrese ve içinde nadir kitapların bulunduğu bir kütüphane ve çeşme, Edirne’de Cebahane yakınında sebil ve çeşme, Medine’de bir medrese, bir kütüphane ve bir muallimhanedir (İst. Kül. San. Ansı., 1754). Feyzullah Efendi Mekke’deki Mescid’i Cinni’yi tamir ettirmiştir (Tayşi II, 61-62).

Bu tezde, Feyzullah Efendi’nin İstanbul Fatih’te yaptırmış olduğu Feyzullah Efendi Medresesi konu alınmıştır.

4. 2. Medresenin Konumu (bk. Pafta RLV_01, RLV_02)

Feyzullah Efendi Medresesi; İstanbul ili, Fatih ilçesi sınırları içerisinde Sofular Mahallesi’nde, Beyazıt’tan Edirnekapi’ya uzanan Macar Kardeşler Caddesi üzerinde yer alır. Bu cadde Beyazıt’tan Edirnekapi’ya kadar parçalara ayrılmış ve bu parçalar sırasıyla; Darülfünun Caddesi, Vezneciler Caddesi, Şehzadebaşı Caddesi, Macar Kardeşler Caddesi ve Fevzi Paşa Caddesi isimlerini almıştır (Yücel, 5741; Tayşi II, 64). Feyzullah Efendi Medresesi bu cadde üzerinde Macar Kardeşler Caddesi kısmı üzerinde, Fatih Külliyesi’nin güneyinde bulunur (Ahunbay I, 308). Medrese; Macar Kardeşler Caddesi (eski adı Karaman Caddesi), Feyzullah Efendi (eski adı Halil Paşa Caddesi) ve Ali Emiri Efendi Sokakları ile sınırlanmış olan ada üzerinde bulunmaktadır (Ahunbay II, 76). 1056 ada, 7 parsel, 179 pafta üzerinde yer alan yapının kapı numarası 79’dur (Tayşi II, 64).

4. 3. Medresenin Tarihçesi ve Uslubu

Feyzullah Efendi Medresesi 1700 yılında dönemin şeyhülislamı Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi tarafından yaptırılmıştır (Uluçam, 528). Medresenin Feyzullah Efendi Sokağı üzerindeki esas kapısının kemerî üzerinde sülüs hatla yazılı Arapça

kitabesinde yapının bitiş tarihi Hicri 1112 (Miladi 1700-1701) olarak verilmiştir (Yücel, 5741).

Medresenin Feyzullah Efendi Sokağı'na bakan giriş cephesinde kütüphanenin duvarına yapışık inşa edilmiş 18. yüzyıl üslubundaki çeşmelerden Macar Kardeşler Caddesi'ne yakın olanının üzerinde bulunan dört beyitlik manzum tarih kitabesi bulunmaktadır. [Foto B. 13] Şair Kami¹⁹ tarafından yazılan kitabede;

Hacei hakaanı azam hazreti fetvape nah

Seyyidül afak Feyzullahı kudsiyülhisal

Bu nümüdarı tahuru su be su icra idüp

Eyledi asarı pür envarını cennet misal

Cüşiş ma ül hayatıdır ferahbaşayı can

Hod behod olmuş sadayı kulkuli ziybi mekaal

Lüle gördüm Kamiya tarih için atşana dir.

“Gel gel iç bu çeşmesarı nурden abı zülal”

“En büyük padişahların hocası fetva sahibi
Ufukların seyyidi, kudsi yaratılmış Feyzullah'ı

Bu çok görünen temiz suları su olarak ortaya
çıkardığı eserlerinin nuru etrafı cennete benzetti.

Bu suların hayatının suyunun coşkunluğu cana
ferahlık verir.

Ey Kami ! Kendi kendine ortaya çıkan süslü
seslerin hareketlenmesinden ortaya çıkan tarih
için susamış lüleden gelen ‘ Gel gel iç bu
çeşmeden çıkan tatlı nurlu, ışıklı sudan iç’ der.’

1112”

1112

yazmaktadır (Yücel, 5742)

Medresenin mescit-dershane ve kütüphane kütesinin girişinin bulunduğu avlu cephesinde (güneybatı cephesi), giriş kapısının üzerinde yapının Türkçe kitabesi bulunmaktadır. Dört dizelik manzum kitabenin metninde ;

Haca Feyzullah Efendi hazreti müftilenam

Eyledi bünyadına bu dari ilmin ihtimam

Lafzen ma’nen didim itmamına tarihi tam

“Bin yüz on ikide hakkaa medrese oldu tatmam”

“Şeyhülislam Hoca Feyzullah Efendi hazretleri

Bu ilim evine (medreseye) ihtimam etti.

Her durumda medrese bin yüz on ikide tamamlandı.”

denilmektedir. Son mısırda da yazıldığı üzere de yapının bitiş tarihi Hicri 1112 (Miladi 1700-1701) denilmektedir (Yücel, 5742).

Külliyenin mimarının kim olduğu bilinmemektedir ancak Ahunbay’a göre dönemin şeyhülislamı tarafından yaptırılan bu önemli yapının Kayserili Mehmet Ağa tarafından yapılmış olması güçlü bir olasılıktır (Ahunbay I, 308). Adı 1697 yılından itibaren tarihi belgelerde mimarbaşı olarak geçen Kayserili Mehmet Ağa’nın bu

¹⁹ Kami Mehmet Efendi aslen Diyarbakırlı Halveti Tarikatı’nın Gülşeniyye kolunun kurucusu Pir Şeyh İbrahim Gülşeniyye’nin oğludur, Mısır- Kahire’de doğmuştur. Edirne’de yaşamıştır. Alim ve şairdi. (Tanışık, 100)

yapının mimarı olması olasılığını destekleyen mimari veriler Feyzullah Efendi Medresesi ve Şehzadebaşı'ndaki Damat İbrahim Paşa Külliyesi arasındaki tasarım benzerliklerinin yanı sıra Topkapı Sarayı III. Ahmet Kitaplığı gibi bu mimarın tasarımları olan yapıların ayrıntılarında da gözlenmektedir (Ahunbay I, 308).

Mescit-dershane, kütüphane, on hücre, şadırvan, iki çeşme ve mektebiyle küçük bir külliye oluşturan Feyzullah Efendi Medresesi'nde 1869 yılında eğitim faaliyetlerinin devam ettiği bilinmektedir (Kütükoğlu I, 322). Medresenin 1870'lerdeki durumunu gösteren Ayverdi'nin 19.yy İstanbul Haritası'nda [Şekil A. 16] medrese sokaklarla çevrelenen üçgen planlı bir adanın batı sınırında, Feyzullah Efendi Sokağı (Halil Paşa Sokağı) üzerinde gösterilmiştir. Aynı adanın Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan kenarı üzerinde külliye'nin mektebi olabileceği düşünülen kare planlı küçük bir yapı gösterilmiştir. Günümüzde var olmayan bu yapı 1912 yılında Macar Kardeşler Caddesi'nin açılması sırasında kaldırılmış ve yeri yola terk edilmiş olmalıdır (Ahunbay I, 308).

Yolun genişletilmesinden sonra mescit-dershane ve kütüphane kütlesi, ana cadde üzerine çıkmış ve medrese avlusunun güneydoğu yönündeki yeni sınırları özel taş babalar ve aralarına yerleştirilen demir parmaklıklarla belirtilmiştir (Ahunbay I, 308). [Foto B. 7 ve 8] 1912 yılında genişletilen Macar Kardeşler Caddesi'ne tramvay hattı da eklenmiştir. [Şekil A. 17] Fatih tramvay durağı da Feyzullah Efendi Medresesi'nin hemen kuzeydoğusuna yani mescit-dershane kütlesinin arkasına yapılmıştır (Kütükoğlu II, 157). Feyzullah Efendi Medresesi yakın çevresinde yapılan imar hareketlerinden olumsuz yönde etkilenmiştir (Ahunbay I, 308). Feyzullah Efendi Sokağı'nın zemini bu yol genişletme çalışmaları sonucunda yükselmiş ve yapının bu sokağa bakan cephesinde yer alan iki çeşme ve giriş yol seviyesinin altında kalmıştır (Tayşi II, 68). [Foto B. 9, 10] Medreseye giriş bu dönemde Macar Kardeşler Caddesi'yle medresenin bahçesinin sınırlarını belirlemek üzere eklenen bahçe duvarı içerisine açılan ve günümüzde arka bahçe kapısı olarak kullanılan bir kapıdan sağlanmıştır (Uluçam, 528). [Foto B. 7] Bu kapıdan girildikten sonra basamaklarla medresenin avlu seviyesine ulaşılır.

1914 yılında Darü'l-Hilafeti'l-Aliyye Medresesi²⁰ 'nin kuruluş aşamasında İstanbul'daki medreselerin faaliyet ve fiziki durumlarının saptanması için yapılan

²⁰ 1909 yılında medreselerde ıslahat çalışmalarına başlanmış,dini öğretimin yanında Türkçe, tarih ve coğrafya gibi sosyal derslerle, riyaziye, fizik, kimya gibi fen derslerinin okutulmaya başlanmıştır.

tespitlerde Feyzullah Efendi Medresesi'nin oldukça harap olduğu belirtilmektedir (Kütükoğlu II, 157). Bu tespitlerde medresenin on hücrelerinin pek güneş almasa da pencerelerin doğal havalandırmaya müsait olduğu ve bu hücrelerden beş tanesinin içerisine kubbe altlarına barakalar eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bugün varolmayan gusülhane ve abdesthanelerin oldukça harap durumda olmasının dışında; mescit-dershanenin, kütüphanenin ve suyu akmakta olan şadırvanın da oldukça tamire muhtaç olduğundan bahsedilmektedir. Hücrelerin ve hücre içlerine eklenmiş olan barakaların da hiçbir şekilde öğrenci barınmasına uygun olmadığı saptanmıştır. Bu saptamalar sonunda medresenin yeniden inşa edilmesi önerilmekte ve ancak bu şekilde öğrencilerin kullanımına uygun hale gelebileceği belirtilmektedir (Kütükoğlu II, 157).

Medresenin harap durumu nedeniyle eğitim işlevini sürdüremeyeceği anlaşıncı, Belediyece yıkılarak yerine park ve meydan yapılması düşünülmüştür (Uluçam, 528) Bu aşamada yapının kurtarılması için yoğun çabalar sarf edilmiştir. 1910'larda İstanbul'da görevli Fransız elçisinin İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni onur üyesi olan eşi Madame Bombar, yıkılmasına karar verilen bu önemli eserin kurtarılabilmesi için uğraşmış ve yapının tamir edilmesine karar verilmesinde başarılı olmuştur (Ahunbay I, 308). Madame Bombar'ın uğraşlarının yanı sıra İstanbul Muhibleri Cemiyeti ve dönemin Evkaf Nazırı²¹ Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleri de yapının günümüze ulaşmasında etkili olmuştur (Uluçam, 528). 1916 yılında İstanbul Muhibleri Cemiyeti²² tarafından onarımı yapılan yapı bu tarihten sonra Fatih Millet Kütüphanesi olarak halka hizmet vermeye başlamıştır (Ahunbay I, 308). Bu onarım sırasında daha önceki yıllarda yol seviyesinin aşağısında kalmış ve işlevini yitirmiş olan asıl giriş kapısı örülmüş ve arkasındaki giriş holü oda olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde zaten Macar Kardeşler Caddesi'nin genişletilmesi sırasında açılmış olan ikinci kapı giriş kapısı olarak kullanılmaktaydı (Uluçam, 528). Bu onarım sırasında yapıda var olan ciddi

Fakat bundan tam bir netice alınamamıştır. Bunu takip eden yıllarda ıslahata İstanbul medreselerinden başlanmasına karar verilmiş ve bütün İstanbul medreselerindeki öğrencilerin aynı usul ve kurallarla yetiştirilmesi amaçlanarak bütün medreselerin tek bir medrese olarak anılmasına karar verilmiştir. İslam halifeliğinin merkezinde olması nedeniyle bu medreseye "Darü'l- hilafeti'l-'aliyye Medresesi" adı verilmiştir. (Kütükoğlu II, 1-3)

²¹ Osmanlı Devleti'nde Vakıflardan sorumlu Bakan

²² İstanbul Vilayeti'nin izniyle 15 Temmuz 1911'de kuruldu. Amacı, İstanbul'un güzelliklerini ve Eski eserlerini bir taraftan tanıtırken ,bir taraftan da bu eserlerin korunabilmesi için gerekli makamlarla temasa geçmekti. İstanbul Muhibleri Cemiyeti kurulduktan sadece birkaç yıl sonra I. Dünya Savaşı'nın (1914-1918) kargaşası içinde kaybolmuş ve unutulmuştur. (Eyice III, 236)

hasarların tamiri için medresede bir çok duvara ve kubbeye müdahalelerde bulunulduğu tespit edilmiştir. Mescit-dershane'nin pencereleri üzerindeki boşaltma kemerlerinin içlerinde gözlenen delikli tuğlalar ve hücre, revak duvarlarında ve kubbelerin dış yüzeylerinde rastlanan delikli tuğlalar, kırık seramik eşya parçaları bu dönemde yapılan onarımları yansıtır olmalıdır. Çünkü yapının bu tarihten sonra bir daha bu kadar ciddi bir hasarla karşılaşmadığı ve bu kadar büyük çaplı bir tamirat geçirmediği saptanmıştır.

Fatih Millet Kütüphanesi'nin Feyzullah Efendi Medresesi içerisinde 1947 yılında faaliyet göstermeye devam ettiği saptanmıştır (Serezli, 9). Yapının kütüphane olarak kullanımında zaman içinde gerekli olduğu düşünülerek hücre dizisinin revaklarına, mescit-dershane ve kütüphane kütesindeki eyvanın avlu cephesine ve eyvanın iç bölümlerine metal doğramalı camekanlar eklenmiştir. [Foto B. 18, 24-27] Bu eklemenin tam tarihi bilinmemekle birlikte 1947 tarihli Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni'nde yer alan fotoğraflarda bu camekanlar bulunmamaktadır (TTOKB, 21). [Foto B. 208, 209] Aynı Belletende Feyzullah Efendi Medresesi'nin konumu Fatih tramvay durağının karşısında, köşe başında olarak belirtilmektedir (TTOKB, 21). Özgün giriş mekanı ile hücre dizisi arasında yer alan çay ocağı ve bekçi odası olarak kullanılan niteliksiz ek de bu camekanlarla aynı detay ve nitelikte olduğu için, aynı dönemde eklenmiş olmalıdır.

Fatih Millet Kütüphanesi olarak işlevini sürdüren yapı 7044 sayılı Kanunun²³ 1. maddesi uyarınca 13.11.1959 tarihinde Vakıf adına tescil olunmuştur (Tayşi II, 64). Yapı Vakıf adına tescilli olmasına rağmen, yapının kullanım hakkı ve yapı ile ilgili karar verme yetkisi, içerisinde barındırdığı Fatih Millet Kütüphanesi'nin bağlı olduğu Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne aittir.

1983 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrolünde yapıda bir restorasyon gerçekleştirildiği müdürlükte yapılan görüşmede saptanmıştır. Bu restorasyon kapsamında medresenin işlevini yitirmiş olan özgün giriş kapısı açılarak işlevine kavuşturulmuştur (Ahunbay I, 309). Ayrıca mescit-dershane ve kütüphane kütesinin cephelerinde derzleme yapılmıştır.

Feyzullah Efendi Medresesi'nde faaliyet gösteren Fatih Millet Kütüphanesi 1999 yılı Ağustos ayına kadar halka açık bir kütüphane olarak işlevini sürdürmüştür. Fakat

²³ Alında Vakıf Olan Tarihi ve Mimarı Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun. Kabul Tarihi 10.9.1957 (R.Gazete, tertip: 3, cilt:38, 1797)

yapı Fatih ilçesinde yer alan bir çok tarihi anıt gibi 17 Ağustos 1999 Marmara depreminde ciddi hasar görmüştür. Hücre kubbeleri, revak kubbeleri, derslane ve kitaplık kubbelerinde derin ve tehlikeli çatlaklar oluşmuştur. Bu durum sonucunda; kütüphanede yer alan kitaplar diğer kitaplıklara, değerli yazma eserler de Süleymaniye Kitaplığı'na taşınmış ve kütüphane işlevine ara verilmiştir. Yapının yeniden kullanımı için gerekli olan müdahalelerin yapılmasına karar verilmesinin ardından 2000 yılı sonlarında Kültür Bakanlığı'nca yapılan bir ihale gerçekleştirilmiş ve yapının restorasyonu bir müteahhit firma tarafından üstlenilmiştir. 2001 yılı başından itibaren de yapıda restorasyon adı altında çalışmalar yapılmaktadır.

Osmanlı Mimarlığı'nın Klasik Dönemi'nin sonuna ait değerli bir anıt olan medresede Lale Devri'nin başlangıcına işaret eden ayrıntılar varsa da, Feyzullah Efendi Medresesi'nde genel olarak Klasik Üslup özellikleri ağırlıktadır (Ahunbay I, 308).

Feyzullah Efendi Medresesi, klasik Osmanlı medrese şemasının devam ettiren son örneklerden biridir. Dengeli planı ve mimarisiyle ortaya zarif, aydınlık ve ferah bir mekan olgusu koyar. Ancak gerek Feyzullah Efendi Sokağı'na bakan cepheyi hareketlendiren çeşmelerde, gerekse daha geç dönemlerde yenilenen içteki kalem işi bezemelerde Batılılaşma döneminin etkileri kendini göstermektedir (Uluçam, 529).

Feyzullah Efendi Medresesi'nin mimari üslubu ve kütleli organizasyonu ile ilgili olarak Ahunbay şu görüşleri belirtmektedir. *17. yüzyılın sonunda kitap koleksiyonculunun yaygınlaşmasıyla külliye programlarına kitaplık yapıları da katılmıştır. Feyzullah Efendi Külliyesi ile hemen aynı yıllarda yapılan Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi'nde de bir kitaplık vardır, ancak Feyzullah Efendi Külliyesi'nin mimari kompozisyonunda daha farklı kütleli etkiler aranmıştır. Burada kitaplık ve derslane kütleleri ortak bir ara mekan ile yakınlaştırılmış, güzel bir derslane-kütüphane birlikteliği örneği ortaya çıkmıştır. İki eş değerli kütleli bu şekilde birleştirilmeleri sık görülen bir uygulama değildir. Aynı anlayış başka bir kompozisyonla 1720'de inşa edilen Şehzadebaşı'ndaki Damat İbrahim Paşa Külliyesi'nde uygulanmıştır. Her ikisi de kare planlı olan derslane-mescit ve kitaplık avludan yükseltilmiş bir eyvan niteliği taşıyan açık sofanın iki yanında yer almaktadır. Derslane ve kitaplık kütlelerinin hücrelerden koparılması, zeminden yükseltilerek vurgulanması gibi ayrıntılar 18. yy külliyelerinde sık karşılaşılan özelliklerdir. Burada derslane kitaplık kütleli avlu cephesi ilginç ve örneği olmayan bir tasarım sergilemektedir.* (Ahunbay I, 309)

4. 4. Feyzullah Efendi Medresesi'nde Fatih Millet Kütüphanesi

Feyzullah Efendi Medresesi'nin özgün programında bir kütüphanenin mevcut olduğu yukarıda belirtilmişti. Medresenin inşa edildiği dönemde kurulan bu kütüphanede Feyzullah Efendi'ye ait iki binden fazla yazma eser bağışlanmıştır (Bayraktar, 5743). Fatih Millet Kütüphanesi'nin günümüzdeki müdürü Tayşi; Feyzullah Efendi Kütüphanesi'nde düzenli olarak tutulmuş kitap kayıt defterlerinde yaptığı incelemeler sonucunda yayınladığı makalesinde kütüphanede çeşitli konularda toplam 2189 adet yazma ve matbu eser bulunmakta olduğunu belirtmektedir (Tayşi II, 73). Yazar incelediği, kütüphane koleksiyonun listelendiği bu kayıt defterinde kitapların on özelliğinin girdisine rastlandığını belirtmektedir. Bunlar; kitabın ismi, yazarı ve yazım tarihi, kıtası, kitabın bariz özellikleri, cildi, kütüphane kayıt numarası, yaprak sayısı, satır sayısı, hat sanatçısı ve cinsi, yazıldığı dildir. Kitap kayıt defterinde girdisi bulunan Feyzullah Efendi'ye ait bu eserler hadis, fıkıh, kelam gibi İslami ve tıp, coğrafya, geometri gibi bilimsel 26 konu altında başlığında toplanmaktadır (Tayşi II, 72, 73). Bu eserlerin 13 tanesinin Türkçe, 23 tanesinin Farsça ve 2153 tanesinin de Arapça olduğu saptanmıştır (Tayşi II, 73). Bu kitaplardan 2118 tanesi yazma eserlerdir ve bu eserler arasında hem yazısı ve tezhibi, cildi bakımından değerli, hem bilimsel değeri olan, edebi ve tarihi belge niteliği taşıyan eserler çoğunluktadır (Bayraktar, 5744).

Feyzullah Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'ni inceleyen Tayşi; Vakfiye'de kütüphanenin işleyişi ile ilgili olarak üç kitap görevlisinin tayin edildiğini ve bunların kitapların bakımından ve kütüphanenin açık tutulmasından sorumlu olduklarını belirtmektedir (Tayşi II, 71). Yazar, Vakfiye'de *“kütüphanenin açık olduğu günlerde öğrenciler gerek okumak gerekse kopya etmek için kitaplardan yararlanabilecek, fakat asla dışarıya kitap çıkarılmayacak”* dendiğini belirtmektedir. Kütüphanenin anahtarının ikinci görevlide bulunacağı ve kütüphane kapandıktan sonra birinci görevlinin kapıyı mühürleyeceği ve üçünün bir arada olmaması halinde kütüphanenin açılmayacağı belirtilmiştir (Tayşi II, 71). Vakfiye'de ayrıca senede üç kez temizlik yapılması ve görevliler memuriyet için 12 akçe, temizlik için de 3 akçe almaları koşulu getirilmiştir. Yıpranan kitapların onarımı için de; bir ciltçi çalıştırılacağı ve kitapların dışarı çıkarılmadan tamir edilecekleri Vakfiye'de belirtilmektedir (Tayşi II, 71).

1916 yılında yapının Madame Bombar'ın girişimi, İstanbul Muhibleri Cemiyeti ve dönemin Evkaf Nazırı Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleri ile onarılması sırasında, Ali Emiri Efendi'nin elinde bulunan bir çok yazma ve basma eseri vakfedeceğini öğrenen Şeyhülislam Mustafa Hayri Efendi bu yapıyı Ali Emiri Efendi'nin kütüphanesine tahsis edebileceğini ve kütüphanenin yönetim hakkını da Ali Emiri Efendi'ye verebileceğini belirtmiştir (TTOKB, 21).

Ali Emiri Efendi 1857/58 yılında Diyarbakır'da doğmuş bir tarihçi, yazar ve kitap koleksiyoncusudur (İst. Ansı. , 192). Otuz yıl çeşitli mevkilerde memur olarak çalıştıktan sonra, 1908 yılında kendi isteği ile görevinden ayrılarak İstanbul'a yerleşmiş ve kişisel ilgisi olan kitap koleksiyonculuğuna eğilmiştir. Uzun yıllar büyük çabalarla tek bir araya getirdiği binlerce kitaptan oluşan bir koleksiyon sahibi olmuştur (İst. Ansı., 192).

Medresenin onarımının tamamlanmasının ardından 1916 yılında, Ali Emiri Efendi'nin kendisine ait olan çoğu yazma eserlerden oluşan kitap koleksiyonunu bağışlamasıyla medrese halka açık bir kütüphaneye dönüştürülmüştür ve bu tarihten sonra yapı "Fatih Millet Kütüphanesi" adının almıştır (Ahunbay I, 308). Ali Emiri Efendi'ye ait bu değerli koleksiyonda yaklaşık 16000 adet kitap bulunduğu bilinmektedir (İlter, 30).

Ali Emiri Efendi'nin bağışladığı kitapları konuları bakımından inceleyen Bayraktar kitapların on bir farklı kategoride gruplandığı belirlemiştir.(Bayraktar, 5745). Yazar, bu grupların ; Arapça kitaplar, Farsça kitaplar, diğer yabancı dillerdeki kitaplar, dini ve şer'i kitaplar, tarih ve coğrafya üzerine kitaplar, manzum eserler ve divanlar, romanlar ve lügatler, tıp ve matematik ve askerlik üzerine kitaplar, gazete ve mecmua koleksiyonları, istatistik, takvim, sikke, müzik, katalog, salnameler (yıllık, almanak), kanunlar ve hukuk kitapları, iktisat kitapları, felsefi ve sosyolojik eserler olduğunu belirtmektedir. En nadir kitaplar edebi ve tarihi eserler ile salnameler ve gazete ve dergi koleksiyonları arasında bulunmaktadır. Bu koleksiyon içinde özellikli bir yer tutan bir kitap da Kaşgarlı Mahmut'un Divanı Lügat-it Türk adı eserinin bir kopyasıdır (Bayrakdar, 5745).

Bu kütüphanenin kurulması aşamasında Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleriyle kurulan komisyonun çalışmaları kütüphanenin oluşturulmasında etkili olmuştur ve bu çalışmalardan çıkan bir kararla İstanbul'un değişik semtlerinde bulunan dört vakıf

kütüphanesinde bulunan kitaplar da Fatih Millet Kütüphanesi'ne nakledilmiştir (Bayrakdar, 5744). Fatih Millet Kütüphanesi bünyesine dahil edilen kütüphaneler aşağıdadır.

- Veliyüddin Carullah Efendi Kütüphanesi: 1734 yılında Fatih'te kurulmuş olan kütüphanenin binası harap olmuş ve 2128 yazma, 94 matbu kitaptan oluşan koleksiyon Beyazıt Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.
- Reşid Efendi Kütüphanesi: Kocamustafapaşa'da Feyziye Tekkesinde kurulmuş olan kütüphanenin 1178 yazma ve 356 matbu kitaptan oluşan koleksiyonu daha sonra Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi'ne taşınmıştır.
- Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi: Adını taşıdığı ünlü vezir tarafından 1732 yılında yaptırılan kütüphanede 947 yazma ve 179 matbu kitap bulunmaktaydı.
- Pertev Paşa Kütüphanesi: Üsküdar'da Selimiye Tekkesi'nde 1806 yılında kurulmuş olan kütüphanede 667 yazma ve 185 matbu kitaptan oluşan bir koleksiyon bulunmaktaydı. (Bayrakdar, 5744)

Bu dört vakıf kütüphanesinin kitapları 1916 yılından Fatih Millet Kütüphanesi'nin 1962 yılında İl Halk Kütüphanesi'ne dönüştürülmesine kadar bu kütüphane bünyesinde kalmıştır (Bayraktar, 5744). 1963 yılında bu dört vakıf kütüphanesinin kitapları Süleymaniye Kütüphanesi'ne gönderilmiştir ve bu tarihten sonra Fatih Millet Kütüphanesi'nde Feyzullah Efendi'ye ve Ali Emiri Efendi'ye ait kitaplar kalmıştır (Bayrakdar, 5744). İl Halk Kütüphanesi kimliği ile Fatih Millet Kütüphanesi'nin 1963 ve 1966 yılları arasında önce Bakırköy ilçesinde olmak üzere, Küçükçekmece'den Pendik'e kadar pek çok şubesi açılmış, kültürel etkinlikler düzenlenmiş ve kütüphanelerden yararlanmayı arttırma amaçlı çalışmaları yapılmıştır (Koç I, 463). İl Halk Kütüphanesi'nin Beyazıt'taki binasında yeniden örgütlenmesinin ardından 1993 yılında Fatih Millet Kütüphanesi bir araştırma kütüphanesi kimliğini kazanmıştır (Koç I, 463).

Fatih Millet Kütüphanesi; Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, İstanbul İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü'ne bağlı bir araştırma kütüphanesi olarak 1999 yılı sonuna kadar faaliyet göstermiştir. Kütüphanenin müdürlük görevini uzun yıllardır M. Tayşi yerine getirmiştir.

Fatih Millet Kütüphanesi'nde medresenin mescit-dershane kütüphanenin okuma odası olarak kullanılmaktadır. Özgün kütüphane ise Feyzullah Efendi ve Ali Emiri Efendi koleksiyonlarında yer alan yazma eserlerin saklandığı ve sergilendiği bir müze olmuştur. Hücrelerden ilki müdür odası, ikinci ve üçüncü hücre kütüphanede çalışan uzman memurların odaları, dördüncü hücre kütüphanenin muhasebesi ve diğer altı hücre de tarihi değerlilik açısından müzeye konulmaya değer görülmeyen daha yakın zamanlı kitapların konulduğu depolar olarak kullanılmaktadır.

Feyzullah Efendi Medresesi'nin 1999 Marmara depreminde ciddi şekilde hasar görmesinin ardından Kütüphane binanın tamir edilmesine kadar geçici olarak kapatılmış ve içindeki kitaplar Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir (İlter, 30). Yapının onarımının bitmesinin ardından Fatih Millet Kütüphanesi'nin yeniden açılması Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından planlanmaktadır.

4. 5. Medresenin Programı ve Plan Özellikleri (bk. Pafta RLV_01, RLV_02 ve Foto B. 1-4)

Kare planlı bir avlunun etrafında iki ayrı kütleden meydana gelen medresede avlunun güneybatı ve güneydoğu yönleri “L” şeklinde dizilmiş hücreler ve önlerindeki revaklarca çevrelenmektedir. Avlunun Macar Kardeşler Caddesi yönündeki kenarında ise mescit-dershane ve kitaplık ve de onların arasına yerleşmiş olan bir taşlıktan oluşan ikinci kütle yer alır. Yapının ana girişi kuzeybatı cephesinde Feyzullah Efendi Sokağı'ndandır. Avlunun ortasında altı taş sütunlu ve ahşap örtülü bir taş şadırvan bulunur.

Medresenin bileşenlerinin ve plan özelliklerinin anlatımında yapının rölöve çalışmaları sırasında belirlenen mekan kodlama sistemi kullanılmıştır. Bu kodlamada giriş kütlesi başlangıç alınmış, ardından medrese içerisinde bulunan kütleler önem sıralarına göre sıralanmıştır. Buna göre; giriş kütlesi A, mescit-dershane ve kütüphanenin yer aldığı kütle B ve hücre dizisinin yer aldığı kütle de C kütlesi olarak anılacaktır. [Şekil A. 18]

4.5.1. Avlu (bk. Pafta RLV_02, RLV_03 ve Foto B. 1-4, 24-27, 190)

Uzun aksı kible yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir avlu etrafında bulunan iki ana kütleden oluşan medresede; avlunun kuzeybatı yönünde mescit-dershane ve kütüphanenin ve aralarındaki eyvanın bulunduğu dikdörtgen bir kütle yer alır. [Foto

B. 1, 3] Avlunun güneydoğu ve güneybatı yönlerinde birbirine dik iki kol halinde hücreler ve hücrelerin önünde revak yer almaktadır. [Foto B. 2, 4]

Medreseye giriş Feyzullah Efendi Sokağı üzerindedir. [Foto B. 9] Fakat özgün giriş kapısının ve avlu kotunun zaman içinde yükselen yol seviyesinin altında kalması sebebiyle geçmiş yıllarda yapıya Macar Kardeşler Caddesi'nden giriş sağlayan ve avlunun doğu köşesinden ulaşılan bir başka kapı eklenmiştir. [Foto B. 7] Avluda altıgen planlı bir şadırvan [Foto B. 190] ve bir kuyu [Foto B. 194, 195] bulunmaktadır.

Avlunun özgün zemin kaplaması ile ilgili pek ipucu kalmamıştır çünkü avlu zemini beton dökülerek kaplanmıştır. Avluda betonla kaplanmış sert zeminli kısımlar dışında içerisinde ağaç ve çeşitli bitkiler bulunan toprak zeminli parterler de bulunmaktadır. [Foto B. 24, 190] Bu ağaçlardan avluda medrese ana girişi ve şadırvanın merkez aksının üzerinde ve girişin güneydoğusundaki büyük bir palmye ağacı dikkat çekicidir.

Şadırvan ve Kuyu:

Avlunun merkezinde, özgün giriş kapısının aksında yer alan şadırvan altıgen bir platformun köşelerine yerleştirilmiş yuvarlak kesitli altı mermer sütundan ve bunların üzerinde yer alan geniş saçaklı altıgen piramit biçiminde basık ahşap bir çatıdan oluşmaktadır. [Foto B. 190, 192] Sütunlar 32 cm yüksekliğindeki taş kaideler üzerine oturmaktadır. Baklavalı sütun başlıkları mermerdendir. [Foto B. 192] Şadırvanın üzerine oturduğu platformun merkezinde, şadırvanın mermerden yuvarlak planlı açık su teknesi yer almaktadır. [Foto B. 191, 193] Yüzeyi kabartma bezemelerle süslü olan su teknesinin altı kurnası bulunmaktadır. Bu kurnalara altı bronz muslukla su akıtılmaktaydı (Tayşi II, 65). Özgün niteliğini koruyan şadırvanda bakımsızlık nedeniyle musluk ve mermer yüzeylerdeki kabartma bezemelerde eksilmeler ve bozulmalar olmuştur. Su teknesinin üzerinde bulunan demirden havuz şebekesi de bakımsızlıktan dolayı özgün şeklini ve detaylarını kaybetmiştir. İçi su dolu olmasına rağmen şadırvan musluklar arızalı olduğu için kullanılamamaktadır. Şadırvanın ahşap çatısının altında ahşap bir kubbe bulunmaktadır. Çatının üzeri kurşun levhalarla kaplıdır ve tepe noktasında kurşun bir alem bulunmaktadır. [Foto B. 190]

Avlunun güneybatısında ve revakların önünde yer alan kuyu ise kare bir platforma oturan sekizgen bir plana sahiptir. Küfeki taşından yapılmış çıkıklı kuyu, içerisinde su bulunmaması nedeniyle günümüzde kullanılmamaktadır. [Foto B. 194, 195], [Şekil A. 19]

4.5.2. Giriş (A Kütlesi)

Giriş (A01 mekanı): (bk. Pafta RLV_02, RLV_03, RLV_09, RLV_10, RLV_13 ve Foto B. 2, 9, 35-38 ve 185-189)

Avlunun kuzeybatı yönünde, medreseyi Feyzullah Efendi Sokağı yönünde sınırlayan dış duvarı üzerinde yer alan giriş mekanı; 330 cm eninde, 370 cm boyunda kareye yakın dikdörtgen planlıdır. [Foto B. 2, 35] Girişin üzeri 428 cm yüksekliğinde çapraz tonozla örtülüdür. [Foto B. 189] Giriş mekanının zemini küfeki taşındandır ve avlu kotundan 34 cm yukarıdadır. Mekanı örten tuğla örgülü tonozun iç yüzeyi kireçli harç ile sıvalıdır ve açık sarı renkte boyanmıştır. Mekanın üst örtüsü kuşun levha kaplı dört yöne kırma çatı şeklindedir. [Foto B. 2]

Giriş mekanını kuzeybatı yönünde medresenin avlu duvarı ve kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı yönlerinde mekanın güney ve doğu köşelerinde bulunan mermerden iki sütun ve bu üç yöndeki küfeki taşından kemerler tanımlamaktadır. [Foto B. 36] Kuzeybatı duvarında medresenin özgün ana giriş kapısı (K.A01) bulunur. [Foto B. 188] Üzeri basık kemerli kapı; 168 cm genişliğinde, 220 cm yüksekliğindedir. Kapıda iki eşit metal kanat bulunmaktadır. Zamanla yol seviyesi yükseldiğinden kapı 45 cm gömülmüştür. Sokaktan medrese avlusuna günümüzde üç basamakla inilmektedir. Mekan daha sonra güneydoğu, kuzeydoğu ve güneybatı yönlerine sütunlar ve avlu duvarı arasına eklen 75 cm yüksekliğindeki duvarlar ve bu duvarlar üzerine yerleştirilen metal doğramalı cam bölme elemanlarıyla kapatılarak 198 cm eninde ve 267 cm boyunda kapalı bir mekan haline dönüştürülmüş ve özgün niteliğini kaybetmiştir. [Foto B. 35, 36]

Çay ocağı ve Bekçi odası (A02 mekanı): (bk. Pafta RLV_02, RLV_03 ve Foto B. 2, 36-38 ve 186, 187)

Avlunun kuzeybatı yönünde, medreseyi Feyzullah Efendi Sokağı yönünde sınırlayan dış duvarına bitişik ve revak (B11 mekanı) ve giriş (A01 mekanı) arasına sonradan eklenmiş niteliksiz bir ektir. [Foto B. 2, 38] 236 cm eninde, 440 cm boyundaki mekan, kuzeybatı yönünde medresenin avlu duvarı ile sınırlanmaktadır. Bu duvarda

ahşap doğramalı cam kapak ve ahşap raflarla dolaba dönüştürülmüş dikdörtgen özgün bir pencere bulunmaktadır. [Foto B. 186] Pencerenin sokağa bakan yüzünde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Mekanın güneydoğu, güneybatı ve kuzeydoğu duvarları; avlu zemin kotundan 101 cm yüksekliğine kadar yükselen duvarlardan ve bu duvarlar üzerine yerleştirilmiş metal doğramalı camekanlardan oluşmaktadır. [Foto B. 36-38, 187] Mekanın kapısı (K.A03) güneydoğu yönünde avludandır. [Foto B. 38] Güneybatı duvarında ise çay ocağının tezgahı yer almaktadır. İçerisine bir eviye yerleştirilen tezgah betondandır ve seramiklerle kaplanmıştır. [Foto B. 186] Mekanın beton zemini avlu kotundan 34 cm yukarıdadır. [Foto B. 185] Mekanın çatısı oluklu levhalarla örtülüdür. [Foto B. 2]

4.5.3. Mescit-dershane ve kütüphane (B) kütlesi (bk. Pafta RLV_02, RLV_03 ve Foto B. 3-5)

Dikdörtgen planlı bu kütlede mescit-dershane ile kütüphane ve bu iki birim arasında yer alan taşlık mekanı (eyvan) bulunmaktadır. Girişi avludan olan bu kütlede döşemesi avludan 2.26 m yukarıdadır.

Eyvan (B01 – B08 mekanları) : (bk. Pafta RLV_02, RLV_03, RLV_07, RLV_08 ve Foto B. 39-61)

Mescit-dershane ile kütüphane arasında yer alan ve Türk evinin hayatını anımsatan bu yer medresede güzel havalarda oturma, okuma ve sohbet amacıyla kullanılmış olmalıdır. Mekan geniş bir saçakla güney yönünden gelecek güneş ışınlarından korunmuştur (Ahunbay I, 309).

Eyvan; kuzeybatı–güneydoğu yönünde uzanan ve mekan içinde yer alan sütunların oluşturduğu açıklıklar niteliğinde olan üç sıra bölümden oluşur. Bu bölümlerden avluya bakanlar ve Macar Kardeşler Caddesi'ne bakanlar zeminden yükseltilmiş sekilerdir. Sütunlar sekizgen kesitli ve mermerdendir ve mekan içinde bulundukları konumlar itibarıyla eyvan mekanını dört kare ve dört dikdörtgen planlı kısma ayırmaktadır. Bu kısımların oluşturduğu eyvan; çapraz, aynalı tonozlar ve kubbelerden oluşan bir örtü sistemine sahiptir. Yapının özgün halinde tek mekan olarak kullanılan bu eyvan, mekanı kısımlara ayıran sütunların arasına sonradan kütüphane işlevi sırasında eklenen metal doğramalı camekanlarla sekiz kısma ayrılmıştır. Bu camekanlar yüzünden eyvan bir bütünlük içinde algılanamamaktadır.

Rölöve çizimlerinde ve anlatımlarımda eyvan mevcut kullanımına uygun olarak bu kısımlardan meydana gelen bir sistem olarak ele alınmıştır.

B01 Mekanı: (bk. Pafta RLV_03, RLV_07, RLV_08 ve Foto B. 39-43)

Eyvana avludan ulaşılmasını sağlayan merdiven ve merdivenin bitimindeki dört köşesinde yer alan sütunlarla sınırlanmış kareye yakın dikdörtgen planlı sahanlıktan meydana gelmektedir. [Foto B. 39] Merdiven boşluğu 219 cm eninde ve 362 cm boyundadır. Eyvanın merdiven bitiminde yer alan parçası ise 186 cm eninde ve 250 cm boyundadır. Girişi avludan olan mekanın kapısına avlu kotundan üç basamakla ulaşılır. Giriş kapısının (K.B01 kapısı) üzerinde mermerden oyulmuş bir taç bulunmaktadır. [Foto B. 40] Bu kapıdan girildikten sonra avludan 2.26 m yukarıda olan sahanlık düzeyine sekiz basamaklı bir merdivenle ulaşılır. Kare planlı sahanlık ise dört köşesinde bulunan sekizgen planlı mermerden sütunlarla sınırlanmaktadır. Sütunların üzerinde baklavalı sütun başlıkları ve onların arasında kesme küfeki taşından kemerler yer almaktadır. [Foto B. 39] Sütunlar arasına güneydoğu, kuzeydoğu ve kuzeybatı yönlerinde sonradan eklenen camekanlarla eyvanın bu kısmı diğer bölümlere geçiş sağlayan bir alana dönüşmüştür. Mekanın zemin kaplaması mermerdir. Merdiven boşluğunun üzeri mekanın zemininden 532 cm yüksekliğinde bir çapraz tonozla örtülüdür ve tonozun iç yüzeyinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezemeler bulunmaktadır. [Foto B. 41] Sahanlık ise mekanın zemin kotundan 588 cm yüksekliğinde alçı mukarnas bezemeli konik bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 42, 43] Kubbe ve pandantiflerde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Mekanın zemin kaplaması mermerdir.

B02 Mekanı: (bk. Pafta RLV_03, RLV_08 ve Foto B. 44-46)

Eyvan içerisinde sütunlarla ayrılmış olan kısımlardan mescit-dershanenin girişin önünde yer alanıdır ve 220 cm eninde ve 337 cm boyundadır. [Foto B. 44] Dershanenin kuzeybatı duvarı ve kuzey ve batı köşelerinde bulunan sekizgen kesitli mermer iki sütunun sınırladığı dikdörtgen planlı alandır. Mekanın kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneybatı yönleri yapıya sonradan eklenen camekanlarla kapatılmıştır. [Foto B. 45] Mekana kuzeybatı yönünde camekan içinde yer alan bir kapı (K.B06) ile B01 mekanından geçilir. Mekanın güneydoğu duvarında mescit-dershanenin iki ahşap kanatlı girişi (K.B08) bulunmaktadır. Özgün olan bu kapı basık kemerlidir, kemer üzerinde üç adet rozet bulunmaktadır. Kapı üzerinde altın yaldızlı kabartma

Arapça tarih kitabesi [Uluçam, 528] ve mermerden oyma mukarnas ve palmet dizisiyle son bulan bezemeler bulunmaktadır. [Foto B. 44] Alan zemin kotundan 545 cm yüksekliğinde bir aynalı tonoz ile örtülüdür. [Foto B. 46] Tonozun iç yüzeyinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Mekanın zemini B01 mekanı ile aynı kottadır ve zemin kaplaması mermerdir.

B03 Mekanı: (bk. Pafta RLV_03 ve Foto B. 47-49)

Eyvan içerisinde sütunlarla ayrılmış avluya bakan sekilerden mescit-dershane ve girişin arasında yer alanıdır ve 314 cm eninde, 330 cm boyundadır. Mekan kütüphanede depo olarak kullanılmaktadır. Mescit-dershanenin kuzeybatı duvarı ve kuzey ve batı köşelerinde bulunan sekizgen mermer iki sütunun sınırladığı kare planlı alandır. Mekanın kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde yapıya sonradan eklenen camekanlarla kapatılmıştır. Mekana kuzeydoğu yönünde camekan içerisinde yer alan bir kapı (K.B09) ile B02 mekanından geçilir. Mekanın güneydoğu (mescit-dershanenin kuzeybatı duvarı) duvarında mescit-dershaneye açılan bir pencere (P.B10) bulunmaktadır. [Foto B. 47] Dikdörtgen biçimli özgün pencere boşluğu duvar içine yerleştirilen ahşap levha ile kapatılmış. Pencere mermer söve ile çerçevelidir ve B03 mekanına bakan yüzünde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Mekan zemin kotundan 525 cm yüksekliğinde bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 48, 49] Kubbe iç yüzeyinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Mekanın zemin kotu B01 mekanından 34 cm (+1.175 m) yüksektedir ve zemin kaplaması mermerdir.

B04, B05 ve B06 Mekanları: (bk. Pafta RLV_03 ve Foto B. 50-57)

Eyvan içerisinde sütunlarla ayrılmış olan sekilerden Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan dikdörtgen planlı bir mekandır ve 233 cm eninde ve 950 cm boyundadır. [Foto B. 53, 56] Kütüphane içerisinde depo olarak kullanılmaktadır. Mekanın kuzeydoğu duvarı mescit-dershane ve kütüphane kütesinin Macar Kardeşler Caddesi'ne bitişik dış cephe duvarıdır ve bu duvarda P.B01, P.B02 ve P.B03 pencereleri bulunmaktadır. [Foto B. 52, 53] Dikdörtgen biçimli pencereler mermer söveler ile çerçevelidir. Özgün olan pencereler içerisine dış yüzeyde bir ahşap doğrama yerleştirilmiştir ve bu doğramaların dışında da özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Mekanın güneydoğu duvarında (mescit-dershanenin kuzeybatı duvarı) mescit-dershaneye açılan bir pencere (P.B11) bulunmaktadır. [Foto B. 50] Dikdörtgen biçimli özgün

pencere boşluğu duvar içine yerleştirilen ahşap levha ile kapatılmış. Pencere mermer söve ile çerçevelidir ve B04 kısmına bakan yüzünde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Mekanın güneybatı duvarı iki sekizgen kesitli mermer sütun ve aralarına sonradan eklenen camekanlardan oluşmaktadır. [Foto B. 52] Mekanın girişi bu camekan içinde yer alan bir kapı ile B02 mekanındandır. Mekanın kuzeybatı duvarında (kütüphanenin güneydoğu duvarı) kütüphaneye açılan bir pencere (P.B12) bulunmaktadır. [Foto B. 56] Dikdörtgen biçimli özgün pencere mermer söve ile çerçevelidir. Pencerenin B06 kısmına bakan yüzünde bir ahşap doğrama ve özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Mekanın güneydoğu, kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarları kireçli harcıyla sıvalı ve badanalıdır. [Foto B. 50, 51] B04 ve B06 kısımları dikdörtgen planlıdır ve çapraz birer tonoz ile örtülüdürler. [Foto B. 54, 57] B05 kısmı bu iki kısmın arasında yer alan kare planlı kısımdır ve sekizgen bir konik kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 55] Bu üç kısımda da tonoz ve kubbe iç yüzeylerinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Mekanın zemin kotu B01 mekanından 34 cm (+1.175 m) yüksek olup zemin kaplaması mermerdir.

B07 Mekanı: (bk. Pafta RLV_03, RLV_08 ve Foto B. 58-60)

Eyvan içerisinde sütunlarla ayrılmış olan kısımlardan kütüphanenin girişin önünde yer alanıdır ve 231 cm eninde ve 348 cm boyundadır. [Foto B. 59] Kütüphanenin güneydoğu duvarı ve güney ve doğu köşelerinde bulunan sekizgen kesitli mermer iki sütunun sınırladığı dikdörtgen planlı alandır. Mekanın kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde yapıya sonradan eklenen camekanlarla kapatılmıştır. [Foto B. 58, 59] Mekana kuzeybatı yönünde camekan içerisinde yer alan bir kapı (K.B02) ile B01 mekanından geçilir. Mekanın kuzeybatı duvarında kütüphanenin iki demir kanatlı giriş kapısı (K.B04) bulunmaktadır. [Foto B. 59] Özgün olan kapının mekan içine bakan yüzeyine ahşap doğramalardan bir rüzgarlık eklenmiş ve kapı girişinde bir camekanlı bölme ve kapı (K.B05) oluşturulmuştur. Kapının basık kemerinin üzerinde üç adet rozet bulunmaktadır. Kapının üzerinde altın yaldızlı kabartma Arapça kitabe (Uluçam, 528) ve mermerden oyma mukarnas ve palmet dizisiyle son bulan bezemeler bulunmaktadır. [Foto B. 58] Mekan zemin kotundan 560 cm yüksekliğinde bir aynalı tonoz ile örtülüdür. [Foto B. 60] Tonoz iç yüzeyinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Mekanın zemini B01 mekanı ile aynı kottadır ve zemin kaplaması mermerdir.

B08 Mekanı: (bk. Pafta RLV_03 ve Foto B. 61)

Eyvan içerisinde sütunlarla ayrılmış avluya bakan sekilerden kütüphane ve girişin arasında yer alanıdır ve 310 cm eninde, 349 cm boyundadır. Mekan kütüphanede depo olarak kullanılmaktadır. Kütüphanenin güneydoğu duvarı ve doğu ve güney köşelerinde bulunan sekizgen kesitli mermer iki sütunun sınırladığı kare planlı alandır. Mekanın güneybatı, güneydoğu ve kuzeydoğu yönleri yapıya sonradan eklenen camekanlarla kapatılmıştır. Mekana kuzeydoğu yönünde camekan içerisinde yer alan bir kapı (K.B03) ile B07 mekanından geçilir. Mekanın kuzeybatı (kütüphanenin güneydoğu duvarı) duvarında kütüphaneye açılan bir pencere (P.B13) bulunmaktadır. Dikdörtgen biçimli özgün pencere mermer söve ile çerçevelidir. Pencerenin mekan içerisine bakan yüzeyinde bir ahşap doğrama ve özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Mekan zemin kotundan 525 cm yüksekliğinde bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 61] Kubbe iç yüzeyinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Mekanın zemin kotu B01 mekanından 34 cm (+1.175 m) yüksek olup zemin kaplaması mermerdir.

Mescit-dershane (B09): (bk. Pafta RLV_03, RLV_07, RLV_08 ve Foto B. 62-80)

Mescit-dershane ve kütüphane kütesinin güneydoğu ucunda yer alan kare planlı bir odadır. Dershane ve mescit olan mekan, kütüphane işlevi sırasında da okuma odası olarak kullanılmaktadır. Mekan 674 cm eninde ve 702 cm boyundadır. İç yüksekliği mekan zemininden 917 cm olan bir kubbe ile örtülüdür.

Mekanın güneydoğu duvarında (Kıble duvarı) mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş, ortada mihrap ve iki yanında birer tane olmak üzere iki pencere (P.B06 ve P.B07) alt sırada yer almaktadır. [Foto B. 65] Dikdörtgen biçimli özgün P.B06 [Foto B. 63] ve P.B07 [Foto B. 64] pencerelerin içerisine duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencereler 25 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelidir. Pencerelerin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Bu iki pencerenin ortasında yer alan üzeri sivri kemerli özgün mihrap [Foto B. 67] kapatılarak, eklenen ahşap raflar ve kapaklarla dolap haline dönüştürülmüştür. [Foto B. 62] Mihrap bitkisel motifli kalem işi bezemelerle süslenmiştir ve eskiden çini ile kaplı olduğu rivayet edilmektedir (Yücel, 5743). Mihrabın önüne 25 cm yüksekliğinde, 150 cm x 255 cm boyutlarında ahşap bir platform eklenmiştir. Üst

kotta ise alttaki pencerelerin ve mihrabın üzerinde birer tane olmak üzere üç pencere (P.B21, P.B22, P.B23) yer almaktadır. [Foto B. 66] Üzeri sivri kemerli özgün bu pencerelerin içerisinde alçıdan revzen şebekeleri bulunmaktadır.

Mekanın güneybatı duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş, ortada bir niş (N.B09) ve iki yanında birer tane olmak üzere iki pencere (P.B08 ve P.B09) alt sırada yer almaktadır. [Foto B. 68] Dikdörtgen biçimli özgün P.B08 ve P.B09 pencerelerin içerisine duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencereler ve niş 25 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelidir. Pencerelerin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Bu iki pencerenin ortasında yer alan dikdörtgen biçimli özgün niş kapatılarak, eklenen ahşap raflar ve kapaklarla dolap haline dönüştürülmüştür. [Foto B. 68] Üst kotta ise alttaki pencerelerin ve nişin üzerinde birer tane olmak üzere üç pencere (P.B24, P.B25, P.B26) yer almaktadır. [Foto B. 68] Üzeri sivri kemerli özgün bu pencerelerin içerisinde alçıdan revzen şebekeleri bulunmaktadır.

Mekanın kuzeybatı duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş, ortada mescit-dershanenin giriş kapısı (K.B08) ve iki yanında birer tane olmak üzere iki pencere (P.B10 ve P.B11) alt sırada yer almaktadır. [Foto B. 69] Dikdörtgen biçimli özgün P.B10 ve P.B11 pencereler içerlerine eklenen ahşap raf ve kapaklarla kapatılarak dolap haline dönüştürülmüştür. Pencereler 25 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelidir. Pencerelerin dış yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Bu iki pencerenin ortasında yer alan üzeri basık kemer şeklinde söveli özgün kapının üzerinde mermerden oyma dilimli ve bitkisel motifli özgün bezemeler ve altın yaldızlı kabartma Arapça hadisler (Uluçam, 528) bulunmaktadır. Kapı en üstte mermerden oyma mukarnas ve palmet dizisiyle son bulmaktadır ve içerisinde de özgün iki ahşap kanat bulunmaktadır. [Foto B. 70]

Mekanın kuzeydoğu duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş, ortada bir niş (N.B07) ve iki yanında birer tane olmak üzere iki pencere (P.B04 ve P.B05) alt sırada yer almaktadır. [Foto B. 71, 72] Dikdörtgen biçimli özgün P.B04 ve P.B05 pencerelerin içerisine duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencereler ve niş 25 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelidir. Pencerelerin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Bu iki pencerenin ortasında yer alan dikdörtgen

biçimli özgün niş kapatılarak, eklenen ahşap raflar ve kapaklarla dolap haline dönüştürülmüştür. [Foto B. 71] Üst kotta ise alttaki pencerelerin ve nişin üzerinde birer tane olmak üzere üç pencere (P.B18, P.B19, P.B20) yer almaktadır. [Foto B. 71] Üzeri sivri kemerli özgün bu pencerelerin içerisinde alçıdan revzen şebekeleri bulunmaktadır.

Mekan içerisinde pencere ve nişlerin üzerlerinde duvarda, pendantif ve kubbe yüzeylerinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezemeler bulunmaktadır. [Foto B. 73-78] Yapıya sonradan eklenen ısıtma sistemine ait olan kalorifer petekleri mekanın köşelerinde ve boruları ise duvarlar boyunca yer almaktadır. Mekanın zemini ahşap ızgara sistemi üzerine ahşap kaplama tahtası ve halı ile kaplanmıştır. [Foto B. 79, 80]

Kütüphane (B10): (bk. Pafta RLV_03, RLV_08 ve Foto B. 81-88)

Mescit-dershane ve kütüphane kütesinin kuzeybatı ucunda yer alan kare planlı bir odadır. Medresenin özgün programında kütüphane olan mekan kütüphane işlevi sırasında da değerli el yazması eserlerin saklandığı ve sergilendiği mekan olarak kullanılmaktadır. Mekan 699 cm eninde ve 702 cm boyundadır. İç yüksekliği mekan zemininden 931 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 88]

Mekanın kuzeybatı duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş üç tane niş (N.B01, N.B02, N.B03) bulunmaktadır. [Foto B. 81] Dikdörtgen biçimli özgün nişler 10 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelenmiştir. Nişler içerlerine eklenen ahşap raflar ve camlı kapaklarla kitaplar için sergileme dolaplarına dönüştürülmüştür.

Mekanın kuzeydoğu duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş üç tane niş (N.B04, N.B05, N.B06) alt sırada bulunmaktadır. [Foto B. 83] Dikdörtgen biçimli özgün nişler 10 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelenmiştir. Nişler içerlerine eklenen ahşap raflar ve camlı kapaklarla kitaplar için sergileme dolaplarına dönüştürülmüştür. Üst sırada N.B05 nişinin üzerinde dikdörtgen bir pencere (P.B17) bulunmaktadır. [Foto B. 83] 15 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelenmiş olan özgün pencere ahşap raflar ve cam kapakla kapatılarak kitaplar için sergi dolabına dönüştürülmüştür.

Mekanın güneydoğu duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş, ortada kütüphanenin giriş kapısı (K.B04) ve iki yanında birer tane olmak üzere iki pencere (P.B12 ve P.B13) yer almaktadır. [Foto B. 84] Dikdörtgen biçimli özgün

P.B12 ve P.B13 pencerelerin içersine duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencereler 25 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevesidir. Pencerelerin dış yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Bu iki pencerenin ortasında üzeri basık kemer şeklinde mermer söveli özgün kapı bulunmaktadır. Kapı kemerinin üzerinde üç adet ve yukarısında iki adet olmak üzere rozetler bulunmaktadır. Kapının üzerinde altın yaldızlı kabartma Arapça kitabe (Uluçam, 528) ve mermerden oyma mukarnas ve palmet dizisiyle son bulan bezemeler bulunmaktadır. Kapının içersinde özgün iki demir kanat yer almaktadır. [Foto B. 85]

Mekanın güneybatı duvarında mekanın orta aksına göre simetrik olarak yerleşmiş üç tane pencere (P.B14, P.B15, P.B16) bulunmaktadır. Dikdörtgen biçimli özgün pencereler 25 cm genişliğinde mermer söve ile çerçevelenmiştir. Pencerelerin içersine duvarın iç yüzeyine özgün olmayan birer ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencerelerin dış yüzeyinde özgün metal pencere kapakları ve özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Mekan içersinde pencere ve nişlerin üzerlerinde duvarda, pandantif ve kubbe yüzeylerinde kireçli sıva üzerinde kalem işi bezemeler bulunmaktadır. [Foto B. 86-88] Yapıya sonradan eklenen ısıtma sistemine ait olan kalorifer petekleri giriş kapısının iki yanında yer almaktadır. [Foto B. 84] Mekanın zemini ahşap ızgara sistemi üzerine ahşap kaplama tahtası ve halı ile kaplanmıştır.

4. 5. 4. Hücre dizisi (C Kütlesi) (bk. Pafta RLV_03, RLV_06, RLV_07, RLV_10, RLV_11, RLV_12 ve Foto B. 24-34)

Bu kütlede avlunun güneydoğu ve güneybatı yönlerinde birbirine dik olarak uzanan ve kesişen iki kol halinde on hücre ve onların önlerinde on bir açıklıklı revak bulunmaktadır.

Hücre 1 (C01): (bk. Pafta RLV_06 ve Foto B. 106-113)

Feyzullah Efendi Medresesi içinde faaliyet gösteren Fatih Millet Kütüphanesi'nin müdür odası olarak kullanılmaktadır. Hücre 367 cm eninde ve 388 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 547 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 109, 110]

Mekanın güneydoğu duvarında bir ocak (O.C01) ve bir pencere (P.C02) [Foto B. 112] bulunmaktadır. Üzeri basık kemerli ocak; mekanın doğu köşesinden 7 cm

uzaklıkta, yerden 51 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C01) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 199] Hücresinin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 155 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise mekanın güney köşesinden 55 cm uzaklıkta, yerden 49 cm yüksekliktedir. [Foto B. 106] Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. [Foto B. 106] Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Güneybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 75 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C01) bulunmaktadır. Özgün niş ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür.

Kuzeybatı duvarında bir pencere (P.C21) ve hücresinin giriş kapısı (K.C01) bulunmaktadır. [Foto B. 107] Pencere; mekanın batı köşesinden 81 cm uzaklıkta, yerden 60 cm yüksekliktedir. P.C02 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine özgün olmayan ahşap doğrama yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı ise; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu duvarında; mekanın doğu köşesinden 56 cm uzaklıkta, yerden 60 cm yükseklikte pencere (P.C01) bulunmaktadır. [Foto B. 108] P.C02 ve P.C21 pencereleri gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Mekanın dört duvarında da yerden 134 cm yüksekliğine kadar sonradan eklenmiş ahşap kaplama bulunmaktadır. [Foto B. 106-108] Mekan içerisinde duvar, pendant ve kubbe yüzeyleri kireçli harcıyla sıvalıdır ve kubbe ve pendantlar beyaz badanalı, duvarlar ise açık sarı renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 109, 110] Mekanın özgün

zemin kaplaması yok olmuş yerini ahşap döşeme ızgarası üzerine kaplanmış ahşap kaplama tahtası almıştır.

Hücre 2 (C02): (bk. Pafta RLV_06, RLV_10 ve Foto B. 114-124)

Kütüphanede uzman odası olarak kullanılmaktadır. Hücre 367 cm eninde ve 378 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 543 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 119-121]

Mekanın güneydoğu duvarında bir ocak (O.C02) ve bir pencere (P.C03) bulunmaktadır. [Foto B. 115, 116] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın doğu köşesinden 7 cm uzaklıkta, yerden 60 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C02) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 200] Hücresinin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 136 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise mekanın güney köşesinden 60 cm uzaklıkta, yerden 48.5 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. [Foto B. 115] Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Güneybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 72 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C03) bulunmaktadır. [Foto B. 117] Özgün niş, ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür.

Kuzeybatı duvarında bir pencere (P.C20) ve hücresinin giriş kapısı (K.C02) bulunmaktadır. [Foto B. 118] Pencere; mekanın batı köşesinden 91 cm uzaklıkta, yerden 57 cm yüksekliktedir. P.C03 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine özgün olmayan ahşap doğrama yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı ise mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu duvarında; mekanın doğu köşesinden 48 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C02) bulunmaktadır. [Foto B. 114]

Özgün niş, ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür.

Mekanın dört duvarında da yerden 134 cm yüksekliğine kadar sonradan eklenmiş ahşap kaplama bulunmaktadır. [Foto B. 114-118] Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar açık sarı renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 119-121] Mekanın özgün zemin kaplaması yok olmuş yerini ahşap döşeme ızgarası üzerine kaplanmış ahşap kaplama tahtası almıştır. [Foto B. 118]

Hücre 3 (C03): (bk. Pafta RLV_06, RLV_11 ve Foto B. 125-129)

Kütüphanede uzman odası olarak kullanılmaktadır. Hücre 371 cm eninde ve 377 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 535 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 126 ve 128]

Mekanın güneydoğu duvarında bir ocak (O.C03) ve bir pencere (P.C04) bulunmaktadır. [Foto B. 127] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın doğu köşesinden 7 cm uzaklıkta, yerden 55 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C03) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 201] Hücresinin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 148 cm üstünde duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise, mekanın güney köşesinden 101 cm uzaklıkta, yerden 48.5 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Güneybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 82 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C04) bulunmaktadır. [Foto B. 125] Özgün niş, ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür.

Kuzeybatı duvarında bir pencere (P.C19) ve hücresinin giriş kapısı (K.C03) bulunmaktadır. Pencere; mekanın batı köşesinden 77 cm uzaklıkta, yerden 53 cm yüksekliktedir. P.C04 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine özgün olmayan ahşap

doğrama yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı ise; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisine hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu duvarında; mekanın doğu köşesinden 63 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C04) bulunmaktadır. Özgün niş ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür.

Mekanın dört duvarında da yerden 134 cm yüksekliğine kadar ahşap kaplama bulunmaktadır. [Foto B. 125] Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar açık sarı renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 126] Mekanın özgün zemin kaplaması yok olmuş yerini ahşap döşeme ızgarası üzerine kaplanmış ahşap kaplama tahtası almıştır.

Hücre 4 (C04): (bk. Pafta RLV_06, RLV_12 ve Foto B. 130-139)

Kütüphanede muhasebe odası olarak kullanılmaktadır. Hücre 385 cm eninde ve 461 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 534 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 139]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C04) ve bir pencere (P.C06) bulunmaktadır. [Foto B. 132, 138] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın batı köşesinden 13 cm uzaklıkta, yerden 50 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C01) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 202] Hücrenin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 108 cm ve 168 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise; mekanın güney köşesinden 123 cm uzaklıkta, yerden 41 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine, duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 93 cm uzaklıkta, yerden 69 cm yükseklikte üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C07) bulunmaktadır. [Foto B. 133] Özgün niş, ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür.

Kuzeydoğu duvarında bir niş (N.C06) ve kuzey köşesinde hücrenin giriş kapısı (K.C04) bulunmaktadır. [Foto B. 130, 134, 136] Üzeri yuvarlak kemerli niş; mekanın doğu köşesinden 60 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yüksekliktedir. Özgün niş, ahşap doğramalı cam kapaklar ve ahşap raflar eklenerek dolap haline dönüştürülmüştür. Üzeri basık kemerli kapı; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarında; mekanın doğu köşesinden 153 cm uzaklıkta, yerden 49.5 cm yükseklikte, pencere (P.C05) bulunmaktadır. [Foto B. 131, 135] P.C06 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; duvarın iç ve dış yüzeylerine birer tane olmak üzere özgün olmayan ahşap doğrama sistemi konulmuştur. [Foto B. 131] Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Mekanın dört duvarında da yerden 134 cm yüksekliğine kadar ahşap kaplama bulunmaktadır. [Foto B. 130-133] Mekan içerisinde duvar, pendant ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantlar beyaz badanalıdır, duvarlar açık sarı renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 139] Mekanın özgün zemin kaplaması yok olmuş yerini ahşap döşeme ızgarası üzerine kaplanmış ahşap kaplama tahtası almıştır.

Hücre 5 (C05): (bk. Pafta RLV_12 ve Foto B. 140-144)

Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Hücre 375 cm eninde ve 379 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 540 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 143]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C05) ve bir pencere (P.C07) bulunmaktadır. [Foto B. 140] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın batı köşesinden 5 cm uzaklıkta, yerden 51.5 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C05) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 203] Hücrenin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 141 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise; mekanın güney köşesinden 107 cm uzaklıkta, yerden 43.5 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine;

duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 38 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C09) bulunmaktadır. [Foto B. 141] Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Kuzeydoğu duvarında bir pencere (P.C18) ve hücrenin giriş kapısı (K.C05) bulunmaktadır. Pencere; mekanın doğu köşesinden 81 cm uzaklıkta, yerden 57 cm yükseklikte, P.C07 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; dış yüzeye özgün olmayan ahşap doğrama ve doğramanın iç tarafına metal pencere kapakları yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarında; mekanın doğu köşesinden 83 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C08) bulunmaktadır. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Mekan içerisinde duvar, pendentif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendentifler beyaz badanalıdır, duvarlar beyaz renkte plastik boyalıdır. sıvalı ve badanalıdır. [Foto B. 142, 143] Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır.

Hücre 6 (C06): (bk. Pafta RLV_12 ve Foto B. 145-154)

Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Hücre 372 cm eninde ve 392 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 540 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 154]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C06) ve bir pencere (P.C08) bulunmaktadır. [Foto B. 146, 147] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın batı köşesinden 4 cm uzaklıkta, yerden 60 cm yükseklikte, Ocak çatıda bir bacayla (B.B06) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 204] Hücrenin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 141 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise mekanın güney köşesinden 99 cm uzaklıkta, yerden 53 cm yükseklikte, Pencere, özgün dikdörtgen

şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 39.5 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C11) bulunmaktadır. [Foto B. 151] Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Kuzeydoğu duvarında bir pencere (P.C17) ve hücrenin giriş kapısı (K.C06) bulunmaktadır. [Foto B. 145] Pencere; mekanın doğu köşesinden 97 cm uzaklıkta, yerden 60 cm yüksekliktedir. P.C08 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; dış yüzeye özgün olmayan ahşap doğrama ve doğramanın iç tarafına metal pencere kapakları yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarında ; mekanın doğu köşesinden 86 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C10) bulunmaktadır. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar beyaz renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 150, 154] Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır.

Hücre 7 (C07): (bk. Pafta RLV_12 ve Foto B. 155-163)

Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Hücre 375 cm eninde ve 379 cm boyundadır. İç yüksekliği 540 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 155-157]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C07) ve bir pencere (P.C09) bulunmaktadır. [Foto B. 161, 164, 165] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın batı köşesinden 5 cm uzaklıkta, yerden 63 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C07) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 205] Hücrenin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 141 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise; mekanın güney

köşesinden 113 cm uzaklıkta, yerden 59 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 38 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C13) bulunmaktadır. [Foto B. 159, 160] Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Kuzeydoğu duvarında bir pencere (P.C16) ve hücrenin giriş kapısı (K.C07) bulunmaktadır. [Foto B. 158] Pencere; mekanın doğu köşesinden 72 cm uzaklıkta, yerden 60 cm yüksekliktedir. P.C09 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; dış yüzeye özgün olmayan ahşap doğrama ve doğramanın iç tarafına metal pencere kapakları yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı ise; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarında ; mekanın doğu köşesinden 83 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C12) bulunmaktadır. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Mekan içerisinde duvar, pendentif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendentifler beyaz badanalıdır, duvarlar beyaz renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 157] Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır.

Hücre 8 (C08): (bk. Pafta RLV_12 ve Foto B. 164-170)

Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Hücre 366 cm eninde ve 383 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 541 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 170]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C08) ve bir pencere (P.C10) bulunmaktadır. [Foto B. 164, 165, 167, 168] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın batı köşesinden 8 cm uzaklıkta, yerden 65 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C08) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 206] Hücrenin özgün ısıtma elemanı olan ocak

günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 147 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise; mekanın güney köşesinden 98 cm uzaklıkta, yerden 64 cm yükseklikte, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 61 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C15) bulunmaktadır. [Foto B. 166] Niş özgün niteliğini korumuştur.

Kuzeydoğu duvarında bir pencere (P.C15) ve hücrenin giriş kapısı (K.C08) bulunmaktadır. Pencere; mekanın doğu köşesinden 89.5 cm uzaklıkta, yerden 59 cm yükseklikte, P.C10 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; dış yüzeye özgün olmayan ahşap doğrama ve doğramanın iç tarafına metal pencere kapakları yerleştirilmiştir ve pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarında ; mekanın doğu köşesinden 85 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C14) bulunmaktadır. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar beyaz renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 170] Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır.

Hücre 9 (C09): (bk. Pafta RLV_12 ve Foto B. 171-176)

Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Hücre 378 cm eninde ve 389 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 541 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 171-174]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C09) ve bir pencere (P.C11) bulunmaktadır. [Foto B. 175] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın batı köşesinden 7

cm uzaklıkta, yerden 69 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C09) dışarı açılmaktadır. [Foto B. 207] Hücresinin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 135 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise; mekanın güney köşesinden 105 cm uzaklıkta, yerden 64 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; mekanın batı köşesinden 212 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C17) bulunmaktadır. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Kuzeydoğu duvarında bir pencere (P.C14) ve kuzey köşesinde hücresinin giriş kapısı (K.C09) bulunmaktadır. Pencere; mekanın doğu köşesinden 78.5 cm uzaklıkta, yerden 69 cm yüksekliktedir. P.C11 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; dış yüzeye özgün olmayan ahşap doğrama ve doğramanın iç tarafına metal pencere kapakları yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı ise; mekanın kuzey köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar beyaz renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 174] Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır.

Hücre 10 (C10): (bk. Pafta RLV_12 ve Foto B. 177-184)

Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Hücre 380 cm eninde ve 386 cm boyundadır. İç yüksekliği hücre zemininden 540 cm olan bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 177]

Mekanın güneybatı duvarında bir ocak (O.C10) ve bir pencere (P.C12) bulunmaktadır. [Foto B. 179] Üzeri basık kemerli ocak; mekanın güney köşesinden 6 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yüksekliktedir. Ocak çatıda bir bacayla (B.C10) dışarı

açılmaktadır. [Foto B. 207] Hücresinin özgün ısıtma elemanı olan ocak günümüzde kullanılmamaktadır. Ocağın 119 cm yukarısında duvarda 15 cm çapında sonradan açılmış bir soba bacası deliği bulunmaktadır. Pencere ise; mekanın batı köşesinden 90 cm uzaklıkta, yerden 61 cm yüksekliktedir. Pencere, özgün dikdörtgen şeklini pencere boşluğunun üzerindeki boşaltma kemerinin içinin boşaltılması sonucu yitirmiş ve mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. Pencere içerisine; duvarın dış yüzeyine özgün olmayan ahşap bir doğrama ve doğramanın iç tarafına da metal pencere kapakları konulmuştur. Pencerenin dış cephe yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Kuzeybatı duvarında; iki niş (N.C19 ve N.C20) bulunmaktadır. [Foto B. 178] Üzeri yuvarlak kemerli N.C19 nişi; mekanın batı köşesinden 51 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yüksekliktedir. Özgün niteliğini korumuştur. Üzeri yuvarlak kemerli N.C20 nişi; batı köşesinden 210 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yüksekliktedir. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Kuzeydoğu duvarında bir pencere (P.C13) ve hücresinin giriş kapısı (K.C10) bulunmaktadır. Pencere; mekanın kuzey köşesinden 71 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yüksekliktedir. P.C12 penceresi gibi özgün dikdörtgen şeklini yitirerek mekan içinde üzeri yuvarlak kemerli bir biçim almış olan pencere içerisine; dış yüzeye özgün olmayan ahşap doğrama ve doğramanın iç tarafına metal pencere kapakları yerleştirilmiştir. Pencerenin revak yüzeyinde özgün demir parmaklıklar bulunmaktadır. Üzeri yuvarlak kemerli kapı ise; mekanın doğu köşesine bitişiktir. Özgün olan bu kapı içerisinde hücre içine doğru açılan özgün olmayan ahşap tek bir kapı kanadı bulunmaktadır.

Güneydoğu duvarında; mekanın güney köşesinden 42 cm uzaklıkta, yerden 70 cm yükseklikte, üzeri yuvarlak kemerli bir niş (N.C18) bulunmaktadır. Niş özgün niteliğini korumaktadır.

Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar beyaz renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 177] Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır. Mekanın zemininde kuzeybatı duvarına paralel ve 106 cm uzaklıkta 58 cm genişliğinde ve 83 cm derinliğine kadar inen bir tesisat kanalı bulunmaktadır. [Foto B. 181, 182] Yapıya sonradan ilave

edilen ısıtma (kalorifer) sitemine ait olan bu tesisat kanalının içerisinde iki adet 10 cm çapında boru bulunmaktadır. Tesisat kanalı beton dökme kapaklarla kapatılmıştır.

Revak (C11) : (bk. RLV_11 ve Foto B. 99-105)

5, 6, 7, 8, 9 ve 10'uncu hücrelerin güneybatısında bulunan yedi açıklıktan meydana gelen revak mekanıdır. Tüm açıklıklar birer kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 101, 102] Kütüphanede kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Mekan 300 cm eninde ve 2359 cm boyundadır. Mekan içerisinde duvar, pendantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pendantifler beyaz badanalıdır, duvarlar açık sarı renkte plastik boyalıdır. [Foto B. 99]

Mekanın güneybatı duvarı hücrelerin kuzeydoğu duvarıdır ve duvarda bu hücrelere ait giriş kapıları (K.C05, K.C06, K.C07, K.C08, K.C09 ve K.C10) ve pencereler (P.C17, P.C16, P.C15, P.C14, P.C13) bulunmaktadır. [Foto B. 99, 100] Kapıların ve pencerelerin çevresinde küfeki taşından söveler bulunmaktadır. Özgün olan bu kapı pencere düzeninde, pencereler dikdörtgendir ve kapıların üzerinde söveler basık kemer şeklindedir. Söveler 20-22 cm kalınlığında ve 15-16 cm derinliğindedir. Pencerelerde özgün demir parmaklıklar ve kapılarda özgün olmayan ahşap kapı kanatları bulunmaktadır.

Mekanın kuzeydoğu yönü revak mekanını oluşturan ve açıklıkları belirleyen mermer sütunlar, sütun başlıkları ve bunlar arasındaki kesme küfeki taşından kemerlerden oluşur. [Foto B. 103] Özgün olan bu sütun ve kemer düzeninin içerisine açıklıklara sonradan metal doğramalı camekanlar eklenerek mekan kapatılmıştır. Böylece özgün revak niteliğini kaybetmiştir. Sekizinci açıklıkta camekan içerisinde mekana avludan giriş sağlayan kapı (K.C13) bulunmaktadır. Kapı sonradan eklenen bu bölme elemanlarıyla aynı niteliktedir.

Mekanın güneydoğu yönünde de sütun ve duvar arasında yer alan beşinci açıklıkta eklenmiş olan camekan ve onun içerisinde aynı nitelikte ve iki revak kısmı arasında geçiş sağlayan bir kapı (K.C12) bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı; medresenin Feyzullah Efendi Sokağı ile olan sınırı olup iç yüzeyi sıvanmıştır.

Mekanın zemini küfeki taş kaplamadır. [Foto B. 104] Mekan zemininde güneybatı duvarına paralel ve 5.5 cm uzaklıkta, 58 cm genişliğinde ve 55 cm derinliğe kadar inen bir tesisat kanalı bulunmaktadır. [Foto B. 105] Yapıya sonradan eklenen ısıtma

(kalorifer) sistemine ait olan bu tesisat kanalının içerisinde iki adet 10 cm çapında boru yer almaktadır. Tesisat kanalı dökme beton kapaklarla kapatılmıştır.

Revak (C12) : (bk. Pafta RLV_06 ve Foto B. 89-98)

1, 2, 3 ve 4'üncü hücrelerin kuzeybatısında bulunan dört açıklıktan meydana gelen revak mekanıdır. [Foto B. 89] Tüm açıklıklar birer kubbe ile örtülüdür. Kütüphanede hol olarak kullanılmaktadır. Mekan 301 cm eninde ve 1301 cm boyundadır. Mekan içerisinde duvar, pandantif ve kubbe yüzeyleri kireçli sıva ile sıvalıdır ve kubbe ve pandantifler beyaz badanalıdır, duvarlar açık sarı renkte plastik boyalıdır.

Mekanın güneydoğu duvarı 1, 2 ve 3 no'lu hücrelerin kuzeybatı duvarıdır ve duvarda bu hücrelere ait giriş kapıları (K.C01, K.C02, K.C03) ve pencereleri (P.C19, P.C20, P.C21) bulunmaktadır. Kapıların ve pencerelerin çevresinde küfeki taşından söveler bulunmaktadır. Özgün olan bu kapı pencere düzeninde, pencereler dikdörtgendir ve kapıların üzerinde söveler basık kemer şeklindedir. [Foto B. 93] Söveler 20-22 cm kalınlığında ve 15-16 cm derinliğindedir. Pencerelerde özgün demir parmaklıklar ve kapılarda özgün olmayan ahşap kapı kanatları bulunmaktadır.

Güneybatı duvarında; 4 no'lu hücreye ait giriş kapısı (K.C04) ve 5 no'lu hücreye ait pencere (P.C18) bulunmaktadır. [Foto B. 90] Pencere ve kapıların düzeni ve sövelerin nitelikleri güneydoğu duvarı ile aynıdır.

Mekanın kuzeybatı yönü revak mekanını oluşturan ve açıklıkları belirleyen mermer sütunlar, sütun başlıkları ve bunlar arasındaki kesme küfeki taşından kemerlerden oluşur. [Foto B. 90] Özgün olan bu sütun ve kemer düzeninin içerisine açıklıklara sonradan camekanlar eklenerek mekan kapatılmıştır. [Foto B. 89] Böylece özgün revak niteliğini kaybetmiştir. Dördüncü açıklıkta camekan içerisinde iki revak mekanı arasında geçiş sağlayan kapı (K.C12) bulunmaktadır. Kapı sonradan eklenen bu bölme elemanlarıyla aynı nitelikte olup 100 cm genişliğinde ve 235 cm yüksekliğindedir.

Mekanın kuzeydoğu yönünde de sütun ve duvar arasında yer alan birinci açıklıkta camekan ve onun içerisinde aynı nitelikte ve mekana avludan giriş sağlayan bir kapı (K.C11) bulunmaktadır. [Foto B. 89] Kapı sonradan eklenen bu bölme elemanlarıyla aynı nitelikte olup 86 cm genişliğinde ve 232 cm yüksekliğindedir.

Mekanın zemini özgün küfeki taş kaplama üzerine sonradan eklenmiş olan altıgen mozaik zemin kaplamasıdır. [Foto B. 97, 98] Bu sebeple iki revak kısmı arasında kot

farkı oluşmuştur. Mekan zemininde güneybatı duvarına paralel ve 5.5 cm uzaklıkta, 58 cm genişliğinde ve 55 cm derinliğe kadar inen bir tesisat kanalı bulunmaktadır. [Foto B. 97] Yapıya sonradan eklenen ısıtma (kalorifer) sistemine ait olan bu tesisat kanalının içerisinde iki adet 10 cm çapında boru yer almaktadır. Tesisat kanalı dökme beton kapaklarla kapatılmıştır.

4. 6. Taşıyıcı Sistem Özellikleri

Medresede sürekli taşıyıcılar duvarlar ve noktasal taşıyıcılar da sütunlardır. Duvarlardan zemine yük aktarımı genişlikleri 95-120 cm arasında değişen temel duvarları ile olmaktadır. Medresede mescit-dershane (B09 mekanı), kütüphane (B10 mekanı) ve hücre dizisindeki (C kütlesi) hücre ve revakların üzeri kubbe ile örtülüdür. Çapları 380-360 cm arasında ve zeminden yükseklikleri 595-535 cm arasında değişen bu kubbelere geçişler pandantiflerdir. Kubbelere gelen yükler pandantifler aracılığıyla duvarlara, avlu cephesinde de kemerlere ve sütunlara, oradan da zemine aktarılmaktadır. Mescit-dershane ve kütüphane kütlelerinde (B kütlesi) yer alan eyvan ise kubbe ve tonozlardan oluşan bir örtü sistemine sahiptir. Çapraz ve aynalı tonozlar ve kubbelere gelen yükler kemerlere aktarılmıştır. Kemerlerden duvarlara ve noktasal taşıyıcı olan sütunlara ve oradan da zemine aktarılmaktadır. Eyvan örtüsü içerisinde de kubbelere geçiş pandantiflerdir. Yapıda sütunlar arasında 5x4 cm dikdörtgen kesitli demir gergiler bulunmaktadır. Pencere ve kapı açıklıkları duvar içindeki boşaltma kemerleri ile açılmıştır.

4. 7. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri (Bk. Şekil A. 31-42 Malzeme Analizleri)

Temeller:

Yapıda 1999 Marmara depreminin ardından 2001 yılında restorasyon adı altında başlatılan çalışmalar kapsamında yapılan zemin kazıları temellerin incelenmesine olanak sağlamıştır. Hücrelerin (C kütlelerinde) moloz niteliğindeki duvarlarının temelleri de kaba yonu ve moloz karakterindeki küfeki taşındandır. [Foto B. 144, 162] Temel duvarları içerisinde düzenli sıra ya da süreklilik göstermeyecek şekilde az yoğunlukta rasgele tuğla kullanılmıştır. Temel duvarları hücre dizisinde 3.50- 4.00

m derinliğe kadar inmektedir. Düzenli bir şekilde olmasa da temeller aşağıya doğru 15-25 cm derinlikteki kademelerle genişlemektedir. Revak kısmında zemin kazısı yapılmadığı için temellerle ilgili bir inceleme yapılamamıştır. Mescit-dershanede kazı avlu kotuna kadar yapıldığından [RLV_03] bu kütlede temeller incelenememiştir.

Döşemeler:

Hücre dizisinde (C kütleinde) döşemeler küfeki taşı levhalarla kaplıdır. Revaklarda ve hücre içlerindeki zemin kaplaması 30-35 cm genişliğinde, 45-65 cm uzunluğunda taş plakalar şeklindedir. Avlunun güneydoğu yönündeki revak kolunda (C12 mekanı) özgün döşeme üzerine kenarları 20 cm olan altıgen dökme mozaik zemin kaplaması konulmuştur. [Foto B. 90, 98] Mescit-dershane ve kütüphane kütleinde (B kütlei), mescit-dershane (B09 mekanı) ve kütüphanede (B10 mekanı) döşeme; 5x10 cm kesitinde ahşap kirişler üzerine kaplanan ahşap levhalarla oluşturulmuştur. [Foto B. 79, 80] Bu kütleinin eyvanının döşemesi mermer levhalarla kaplıdır.

Duvarlar:

Medresede, gerek depremin ardından duvarların sıvası dökülen kısımlarından, gerekse 2001 yılında başlayan onarım çalışmaları sırasında sıvaların sökülmesi sonucunda duvarlar malzeme ve yapım tekniği açısından incelenebilmiştir. [Foto B. 28-34, 122]

Medresenin genelinde; moloz nitelikli küfeki taşı-tuğla yığma duvarlar bulunmaktadır. Hücre dizisini oluşturan bu duvarlar bu niteliktedir. [Foto B. 28-34] Bu duvarlarda tuğla kullanımı almasıklık olarak nitelenebilecek bir düzen içermemektedir. [Şekil A. 20] Duvar içinde rasgele kullanılan tuğlalar sıra oluşturmamaktadır. Tuğlalar 3-4 cm kalınlığında ve 20-30 cm uzunluğundadır. [Foto B. 30, 31] Duvarlar içinde niş ve pencerelerin boşaltma kemerlerinin başlama kotunda ve bu boşlukların üst kotunda duvar içinde ahşap hatıllar bulunmaktadır. [Foto B. 112, 122, 134, 136, 148, 152, 159, 160] Bu hatıllar hücre duvarlarının içerisinde duvarlar boyunca devamlılık göstermemektedir ve tüm hücreler incelendiğinde duvarlar içindeki konumları ve boyutları bakımından tekrar eden bir sistem oluşturmaktadır. Hücrelerin duvar kalınlıkları 80-90 cm'dir.

Medresede, giriş cephesi kesme küfeki taş bloklarla yapılmıştır. [Foto B. 9-14] Kütüphanenin (B10 mekanı), girişin (A kütlei) ve hücre dizisinin onuncu hücresinin

(C10 mekanı) kuzeybatı duvarları ve avlu duvarları bu niteliktedir. Bu duvarda 30-50 cm yüksekliğinde ve 50-150 cm genişliğinde blok taşlar kullanılmıştır.

Mescit-dershane ve kütüphane kütlesinde (B kütlesinde) duvarlar iki katmanlı yığmadır. Bu duvarların iç ve dış yüzleri birbirinden farklı örgülere sahiptir. [Foto B. 23, 51, 52] Dış cephede kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı yönlerinde duvarlar bir sıra küfeki taşı-iki sıra tuğla almaşık örgülüdür. [Foto B. 5,6, 19-21], [Şekil A. 21] Taşlar 15-20 cm yüksekliğindedir. Tuğlalar 3-4 cm kalınlığında ve 25-35 cm uzunluğundadır. Yapının kuzeydoğu cephesi olan Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan cephede alt sıradaki pencerelerin (P.B01, P.B02, P.B03, P.B04, P.B05) alt hizasından cadde kotuna kadarki kısımda bu almaşık duvar örgüsü yok olmuştur. [Foto B. 5] Düzenli örgünün yerini küfeki taşından moloz taş duvar almıştır ve bu kısım içerisinde herhangi bir düzen ve sıra sürekliliği oluşturmayacak şekilde rasgele tuğla kullanılmıştır. Almaşık duvar niteliğini bu üç cephede devam ettiren yapıda sadece yol cephesinde alt kotta olan bu örgü değişikliğinin yol genişletme çalışmaları nedeniyle dış cidarın kısmi olarak yok olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu kütlede duvarların iç kısımları kesme küfeki taşı ve tuğladan yığma duvardır. İç yüzeylerde tuğla ve taş kullanımı dış yüzeylerde olduğu gibi almaşıklık olarak nitelenebilecek bir düzen taşımamaktadır. [Foto B. 53] Duvarlar bu kütlede 85-105 cm kalınlıktadır. 1983 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları dahilinde bu kütlede taş-tuğla duvar olan üç cephesinde derzleme yapılmıştır. [Foto B. 5, 6, 15, 16, 19-21] Derzler taşırtılarak, şerit derzleme tekniğiyle yenilenmesi sonucu duvar yüzeyindeki taş ve tuğla boyutlarının algılanması zorlaşmıştır.

Sütunlar ve sütun başlıkları:

Medresede sütunlar Marmara mermerinde yapılmıştır. Hücre dizisinde (C kütlesi), revaklardaki sütunlar 35.5 cm çapında ve 250 cm boyundadır. [Foto B. 90], [Şekil A. 22] Eyvandaki sütunlar ise sekizgen planlıdır. [Foto B. 17, 39, 53], [Şekil A. 23] Yapıda sütunlar aynı türden mermer kaideler üzerine oturmaktadır. Daire profilli revak sütunları daire planlı kaidelere, sekizgen profilli eyvan sütunları ise sekizgen kaidelere oturmaktadır. Sütun başlıkları Marmara mermerindendir. Hücre dizisinde revaklardaki ve eyvanın geri plandaki sütun başlıkları baklavalıdır. [Foto B. 39, 94] Eyvanda avlu cephesinde yer alan sütun başlıkları ise bezemelidir. [Foto B. 17, 18], [Şekil A. 24]

Kemerler:

Hücre dizisinde (C kütlesi) revaklarda ve mescit-dershane ve kütüphane kütlesinde (B kütlesi) avluya bakan kemerler kesme küfeki taşındandır. [Foto B. 24-27] Revakların diğer kemerleri ise tuğladan örülmüştür. [Foto B. 90, 91, 95, 103] Eyvan içerisindeki kemerler de tuğladan örülmüştür. [Foto B. 39] Kemerlerin bağlandıkları sütun başlıkları arasında 5x4 cm kesitli demir gergiler kullanılmıştır. [Foto B. 39, 99, 100] Pencere, kapı ve nişlerin kemerleri de tuğladan örülmüştür. [Foto B. 53, 72, 112, 122, 178] Kemerlerde kullanılan tuğlalar 3-4 cm kalınlığında, 20-30 cm x 15-20 cm boyutlarındadır.

Kubbe ve tonozlar:

Medresede; hücreler (370x380 cm), mescit-dershane (674x702 cm) ve kütüphane (699x702 cm) kare planlı mekanlardır ve her biri birer kubbe ile örtülüdür. Kubbeler 3-4 cm kalınlığında, 30-35 cm x 15-20 cm boyutlarında tuğlalardan örülmüştür. [Foto B. 197-199] Kubbelerin dış yüzeyleri 3 mm kalınlığında kurşun levhalarla kaplıdır. [Foto B. 4]

Hücreleri örten kubbelerin durumu sıvalarının 2001 yılında başlayan onarım çalışmaları sırasında sökülmesi ve kubbeleri örten kurşun levhaların kaldırılması sonucu incelenebilmiştir. Hücre kubbeleri; 370-380 cm çapında, 530-560 cm yüksekliğinde ve ortalama 35 cm kalınlığındadır. Kubbe iç yüzeyleri kireç harcıyla sıvanmış ve beyaz renkte badanalanmıştır. Kubbelerin tepe noktasında alem bulunmamaktadır.

Mescit-dershane ve kütüphanenin plan boyutları hücrelere göre daha büyüktür. Bu kubbeler de hücre kubbelerinden daha büyük bir çap ve yüksekliğe sahiptir. [Foto B. 3] Kubbelerin iç yüzeyleri kireç harcıyla sıvanmıştır ve üzerinde de kalem işi bezemeler bulunmaktadır. [Foto B. 78, 88] Kütüphaneyi örten kubbenin mermer alemin günümüze ulaşmıştır. [Foto B. 3] Fakat mescit-dershaneyi örten kubbenin tepe noktasında mermer alemin sadece alt kısmı kalmıştır. [Foto B. 3] Mescit-dershane ve kütüphane arasında yer alan eyvanda merdiven sonundaki sahanlık (B01 mekanı) da tuğladan örülmüş sivri bir kubbe ile örtülüdür. [Foto B. 3, 42] Bu kubbe iç yüzeyi alçı mukarnasla bezemelidir. Eyvanda ayrıca merdivenin iki yanında yer alan kare planlı B03 ve B08 bölmeleri de tuğladan örülmüş birer kubbe ile örtülüdür. [Foto B.

3, 49, 61] Kubbelerin iç yüzeyinde kireç harcıyla sıvanmıştır ve sıva üzerinde kalem işi bezemeler bulunmaktadır.

Medresede; mescit-dershane kütesinde (B kütesi), eyvan içerisinde B01, B02, B04, B05, B06, B07 kısımları tuğladan tonozlarla örtölüdür. B02 ve B07 kısımları aynalı [Foto B. 46, 60], B01, B04 ve B06 kısımları da çapraz tonozlarla örtölüdür. [Foto B. 41, 54, 57] Bu tonozların iç yüzeyinde kireç harcıyla sıvanmıştır ve üzerinde kalem işi bezemeler bulunmaktadır.

Medresede kubbelere geçiş elemanları tuğla örgü pandantiflerdir. Pandantiflerin yüzeyleri kireçli harcıyla sıvanmış ve hücre dizisinde beyaz renkte badanalanmış, Mescit-dershane ve kütüphanede ise bu sıva üzerinde kalem işi bezemeler bulunmaktadır.

Pencere ve kapılar:

Mescit-dershane ve kütüphane kütesinde (B kütesinde) alt sırada yer alan pencereler dikdörtgen biçimlidir ve bu pencereler duvarların iç ve dış yüzeylerinde mermer söveler ile çerçevesidir. [Foto B. 15, 16, 19, 20], [Şekil A. 25] Üst sırada sivri kemerli ve alçı revzenli pencereler yer almaktadır. [Foto B. 21, 62-66], [Şekil A. 26] Hücre dizisinde (C kütesi) tek sıra olan pencereler dikdörtgen biçimlidir. [Foto B. 30, 31, 33, 34], [Şekil A. 27] Bu pencerelerin dış cepheleri küfeki taşından söveler ile çerçevesidir. İç yüzeyleri ise tuğladan yuvarlak boşaltma kemerlidir. [Foto B. 106-18, 112, 122]

Kapılar; mescit-dershane kütesinde (B kütesi) mermerdendir. [Foto B. 17, 44, 59], [Şekil A. 28] Basık kemerli bu kapıların üzerinde mermerden bezemeler bulunmaktadır. Bu kapılar çift kanatlıdır. C kütesinde ise kapılar tek kanatlıdır ve küfeki taşından söveler ile çerçevesidir. [Foto B. 93], [Şekil A. 29] Kapıların üzerinde söveler basık kemer biçimindedir. Hücre içlerinde ise kapılar tuğladan yuvarlak boşaltma kemerlidir.

Bacalar:

Hücrelerin ocakları çatıya birer bacayla açılmaktadır. Bacalar dikdörtgen planlıdır. [Foto B. 199-207], [Şekil A. 30] Tuğladan örölmüş olan bacalarda 2.5-3 cm kalınlığında ve 10-20 cm uzunluğunda tuğlalar kullanılmıştır. Bacaların tuğla kısımlarının üzerinde küfeki taşından bir kapak yer almaktadır. Bacaların dış yüzeyi çimentolu harçla sıvanmıştır.

4. 8. Cephe Özellikleri

4. 8. 1. Kuzeybatı (giriş) cephesi (bk. Pafta RLV_13, Foto B. 9-14)

Kuzeybatı cephesi, Feyzullah Efendi Medresesi'nin giriş kapısının bulunduğu ve Feyzullah Efendi Sokağı'na bakan giriş cephesidir. Külliye Marmara Denizi'ne doğru eğimli arazi üzerine yerleştirildiğinden, Feyzullah Efendi Sokağı'nın Macar Kardeşler Caddesi ile kesiştiği köşe ile yapının batı köşesi arasında 195 cm'lik kot farkı mevcuttur. Giriş cephesi olması nedeniyle bu cephe kesme küfeki taşındandır. Bu cephede girişin (A), mescit-dershane (B) kütesinin ve hücre dizisinin (C) kuzeybatı cepheleri ve avlu duvarında alan iki pencere ve kütüphanenin kuzeybatı duvarında iki çeşme bulunmaktadır.

Kuzeybatı cephesinin ortasında yer alan giriş kütesinin dış yüzeyinde külliyenin özgün girişi (K.A01) bulunmaktadır. [Foto B. 9] Feyzullah Efendi Sokağı'nın zaman içinde yükselmiş olması nedeniyle kapı yol seviyesinden 45 cm aşağıda kalan kapıya üç basamakla inilmektedir. Kapının özgün olmayan iki metal kanat vardır. Giriş kapısının üzerinde yer alan basık kemerin kilit taşı üzerinde bir rozet ve kapının 70 cm yukarısında da 158 cm genişliğinde, 77 cm yüksekliğinde küfeki taşından bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabenin iki yanında iki rozet yer alır. Özgün cephe düzenini korumuş olan kütle kesme küfeki taşından korniş ile çevrilidir. Kütlenin çatısı dört yöne kırma bir çatıdır ve kurşun levhalar ile kaplanmıştır. [Foto B. 2] Kapının sol üst tarafına üzerinde Fatih Millet Kütüphanesi yazan bir tabela asılmıştır.

Avlu duvarı üzerinde, giriş kapısının iki yanında simetrik olarak birer tane avluya açılan pencere yer almaktadır. Dikdörtgen biçimli bu özgün pencerelerin özgün demir parmaklıkları bulunmaktadır. [Foto B. 11] Bu pencerelerden giriş kapısının solunda yer alan pencere yolun yükselmesi nedeniyle kısmen yol seviyesinin aşağısında kalmıştır. Demir parmaklıkların gerisine avlunun sokaktan görülmesini engellemek için metal bir kapak eklenmiştir. Giriş kapısının batısında yer alan pencere ise duvarın arkasına eklenen çay ocağı ve bekçi odası içinden kapatılarak dolap haline getirilmiştir. [Foto B. 11, 186] Böylece avlu ile sokak arasındaki görsel bağlantı engellenmiştir. Kesme küfeki taşından olan özgün avlu duvarı üzerinde kesme küfeki taşından korniş ve küfeki taşından iki yöne eğimli harpuşa yer almaktadır. [Foto B. 2, 11]

Kütüphanenin (B10 mekanı) bu cephesinde yer alan kuzeybatı duvarında Macar Kardeşler Caddesi köşesine yakın konumda büyük bir çeşme ve onun batısında daha küçük bir çeşme yer almaktadır.

Kütüphanenin (B10 mekanı) kuzeybatı cephesi üzerinde cephenin üst kısmında biri batı biri kuzey köşesine yakın olmak üzere simetrik olarak yerleştirilmiş küfeki taşından iki kuş evi bulunmaktadır. Bu kuş evlerinden batıda bulunanı özgün biçim ve niteliğini günümüze kadar korumuştur. [Foto B. 14] Fakat kuzeydeki ise yok olmuştur. [Foto B. 14] Cephe üst kotta kesme küfeki taşından kornişle son bulmaktadır. Kütüphaneyi örten kubbenin üzeri kurşun levha ile kaplanmıştır. Kütüphaneyi örten kubbenin üzeri kurşun levha ile kaplıdır. Kubbenin tepe noktasında mermer bir alem bulunmaktadır.

Çeşmeler:

Büyük çeşme yapının kuzey köşesinden 85 cm uzaklıkta , 245 cm genişliğinde ve 354 cm yüksekliğinde küfeki taşından ve cephe yüzeyinden 5 cm dışarı taşacak şekilde yapılmıştır. Çeşme yüzeyinden 30 cm derinlikte olan lülenin üzeri sivri bir kemerle örtülüdür. İki yanı kaval silmeler ile sınırlandırılmış olan çeşmenin sivri kemeri, kilit taşında bulunan bir rozet ile süslenmiştir ve bu sivri kemerin üzerinde yer alan iki kıtalık kitabenin iki yanında ikişer adet “Mühr-i Süleyman” motifli rozet yer almaktadır (Kargı, 308). Bu sivri kemerin üzerinde 130 cm genişliğinde ve 84 cm yüksekliğinde mermer üzerine ta’lik hatla yazılmış bir kitabe bulunmaktadır. [Foto B. 10, 13] Şair Kami'ye ait olan bu dört beyitlik manzum kitabede yapının banisi Feyzullah Efendi'ye övgülerin yanı sıra yapının bitiriliş tarihi (Hicri 1112, Miladi 1700/1701) yazmaktadır (Kargı, 308). Özgün biçimini korumuş olan çeşmenin üzerinde duvar içine ankastre edilmiş iki sıra halinde yedi tane eğri demir çubuk yer almaktadır. [Foto B. 10, 14] Bu demir elemanların çeşmeye ait olan özgün fakat günümüze ulaşamamış ahşap saçağı taşıdığı düşünülmektedir (Kargı, 308).

Büyük çeşmenin 40 cm batısında yer alan küçük çeşme ise sadece sivri bir kemerle örtülü 85 cm genişliğinde, 87 cm yüksekliğinde ve 30 cm derinliğinde küfeki taşından sade bir çeşmedir. Özgün biçimini korumuş olan çeşmenin musluğu kaybolmuştur. Kitabesi bulunmayan küçük çeşmede ise bezeme motifi olarak iki gülbezek kullanılmıştır (Yücel, 5743). Günümüzde yapının bu kısmının önüne

belediyece yerleştirilmiş olan halk ekmek satış kulübesi çeşmenin görünmesini engellemektedir. [Foto B. 6]

Yol seviyesinin yükselmesiyle çeşmelerin tekneleri, kemerlerin alt kısımları yol seviyesinin altında kalmıştır ve muslukları da yok olmuştur. Ayrıca çeşmelerin arkasında, kütüphanenin (B10 mekanı) alt katında yer alan su deposu da yapıya sonradan eklenen kalorifer sistemine ait kazan dairesine dönüştürülmüş olduğundan çeşmeler günümüzde kullanılamaz haldedir.

Giriş cephesinin son bölümü Feyzullah Efendi Sokağı'nın eğimle alçalmış kısmındadır. [Foto B. 11] Hücre dizinin kuzeybatı cephesinin oluşturduğu, küfeki taşından olan onuncu hücre ve on birinci revak açıklığına ait olan bu dış duvarlar özgün niteliğin korumuştur. Cephe üst kotta kesme küfeki taşından bir kornişle son bulmaktadır. Revak ve hücreyi örten kubbelerin üzeri kurşun levha ile kaplanmıştır. Hücre dizisinin batı ucunda medresenin arka bahçesinden Feyzullah Efendi Sokağı'na açılan ve sonradan yapılmış bir kapı bulunmaktadır. [Foto B. 12]

4. 8. 2. Kuzeydoğu cephesi (bk. Pafta RLV_14, Foto B. 5-8)

Kuzeydoğu cephesi; Feyzullah Efendi Medresesi'nin Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan cephesidir. [Foto B. 6] Bu cephede mescit-dershane, eyvan ve kütüphanenin caddeye bakan cephesi ve medrese bahçesini sınırlayan duvar ve ikincil girişi bulunmaktadır. [Foto B. 7, 8] Medresenin bu cephesi taş-tuğla almaşık duvardır. Fakat duvarın pencerelerin altında kalan kısmı taş-tuğla yığma duvardır.

Kütüphanenin (B10 mekanı) kuzeydoğu cephesinde alt sırada pencere yoktur, üst sırada bir tane dikdörtgen pencere (P.B17) yer almaktadır. [Foto B. 5] Özgün pencere küfeki taşından söve ile çerçevelidir. Cephenin üst kısmında biri kuzey biri doğu köşesine yakın olmak üzere simetrik olarak yerleştirilmiş tuğladan iki kuş evi bulunmaktadır. [Foto B. 5] Özgün düzenini korumuş olan cephe üstte iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır.

Eyvanın (B04, B05, B06 mekanları) kuzeydoğu cephesinde tek sırada dikdörtgen üç pencere (P.B01, P.B02, P.B03) yer almaktadır. [Foto B. 5] Küfeki taşından söveleri olan özgün pencerelerin üzerlerinde tuğladan sivri boşaltma kemerleri bulunmaktadır. Pencerelerin içerisinde özgün demir parmaklıklar ve ahşap doğramalar yer almaktadır. Özgün düzenini korumuş olan cephe üstte (fakat mescit-dershane ve kütüphane mekanlarının saçak kotundan daha alçak bir kotta) iki sıra

tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır. B04 ve B06 mekanları örten çapraz tonozların ve B05 mekanını örten sekizgen konik kubbenin üzeri kurşun levha ile kaplanmıştır. [Foto B. 5]

Mescit-dershanenin (B09 mekanı) kuzeydoğu cephesinde alt sırada dikdörtgen iki pencere (P.B04, P.B05) yer almaktadır. Küfeki taşından söveleri olan özgün pencerelerin üzerlerinde tuğladan sivri boşaltma kemerleri bulunmaktadır. Pencerelerin içerisinde özgün demir parmaklıklar ve ahşap doğramalar vardır. Üst sırada ise üç tane pencere (P.B18, P.B19, P.B20) mevcuttur. Üzeri sivri kemerli özgün pencerelerin içerisinde alçıdan revzen şebekeleri vardır. Cephenin üst kısmında biri kuzey biri doğu köşesine yakın olmak üzere simetrik olarak yerleştirilmiş tuğladan iki kuş evi bulunmaktadır. [Foto B. 8] Özgün düzenini korumuş olan cephe üstte iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır. Mescit-dershaneyi örten kubbenin üzeri kurşun levha ile kaplanmıştır. Kubbe üzerinde mermer bir alem bulunmaktadır fakat bu alemin sadece alt kısmı günümüze ulaşmıştır.

Medresenin bahçesinin Macar Kardeşler Caddesi ile olan sınırını belirlemek üzere sonradan yapılmış olan bahçe duvarı küfeki taşından yüksek babalar ve aralarındaki alçak duvarlar ve bu duvarlar üzerinde yer alan tel örgülerden meydana gelmektedir. [Foto B. 8] Bu duvar içerisinde günümüzde arka kapı olarak kullanılan bir ikinci giriş yer almaktadır. [Foto B. 7]

4. 8. 3. Güneydoğu cephesi (bk. Pafta RLV_13, Foto B. 8, 15, 19, 21, 30, 31)

Güneydoğu cephesi Feyzullah Efendi Medresesi'nin arka bahçeye ve Ali Emiri Efendi Sokağı'na bakan cephesidir. Bu cephede mescit-dershane-kütüphane kütesinin ve hücre dizisinin güneydoğu cepheleri (kıble cepheleri) yer almaktadır. Yapının Macar Kardeşler Caddesi'ne yakın doğu ucundan güney ucuna kadar 181 cm kot farkı mevcuttur. Mescit-dershane-kütüphane kütesinin bu cephesi taş-tuğla almaşık duvardır. Hücre dizisinin bu cephesi taş-tuğla yığma duvardır.

Mescit-dershanenin (B09 mekanı) güneydoğu cephesinden alt sırada dikdörtgen iki pencere (P.B06, P.B07) yer almaktadır. [Foto B. 21] Özgün pencereler mermer söveler ile çerçevesidir. Üzerlerinde duvar içinde tuğladan basık boşaltma kemerleri bulunmaktadır. Pencerelerin içerisinde özgün demir parmaklıklar ve bunların arkasında da ahşap doğramalar vardır. Üst sırada ise üç tane pencere (P.B21, P.B22,

P.B23) yer almaktadır. Üzeri sivri kemerli özgün pencerelerin alçıdan revzen şebekeleri bulunmaktadır. [Foto B. 21] İki sıra pencerenin arasında 222 cm genişliğinde ve 85 cm yüksekliğinde Fatih Millet Kütüphanesi yazan bir tabela vardır. Cephenin üst kısmında biri sağ biri sol köşeye yakın olmak üzere simetrik olarak yerleştirilmiş tuğladan iki kuş evi bulunmaktadır. [Foto B. 21] Özgün düzenini korumuş olan cephe üst kotta iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır.

Hücre dizisinin güneydoğu cephesinde tek sıra halinde, 1, 2, 3 ve 4 no'lu hücrelere ait dikdörtgen dört pencere (P.C02, P.C03, P.C04, P.C05) yer almaktadır. [Foto B. 30, 31] Özgün pencereler küfeki taşından söveler ile çerçevelidir. Üzerlerinde yuvarlak boşaltma kemerleri bulunmaktadır. Pencerelerin içerisinde özgün demir parmaklıklar ve ahşap doğramalar yer almaktadır. Özgün düzenini korumuş olan cephe üst kotta iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır. Hücreleri örten kubbelerin üzeri kurşun levha ile kaplanmıştır. Bu cephede hücrelere ait çimentolu harç ile sıvanmış dört baca (B.C01, B.C02, B.C03, B.C04) bulunmaktadır. Bu bacalarda B.C01 1999 Marmara Depreminde yıkılmıştır.

Bu iki kütle (B ve C kütleleri) arasında medrese avlusundan arka bahçeye geçiş sağlayan kapı bulunmaktadır. [Foto B. 29] Yapıya sonradan eklenmiş olan bu kapı 70 cm yüksekliğinde duvar üzerine yerleştirilmiş kuzeydoğu ve güneydoğu yönlerindeki dış bahçe duvarı ile aynı nitelikte demir parmaklıklardan ve iki kanatlı demir parmaklıklı bir kapıdan meydana gelmiştir.

4. 8. 4. Güneybatı cephesi (bk. Pafta RLV_14, Foto B. 32-34)

Güneybatı cephesi Feyzullah Efendi Medresesi'nin hücre dizisinin arka cephesidir. Bu cephede hücre dizisinin güney köşesinden başlayarak batı köşesine kadar 37 cm'lik kot farkı mevcuttur. Hücre dizisinin bu cephesi moloz karakterli taş-tuğla yığma duvardır.

Hücre dizisinin güneybatı cephesinde tek sıra halinde 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 10 no'lu hücrelere ait dikdörtgen yedi pencere (P.C06, P.C07, P.C08, P.C09, P.C10, P.C11, P.C12) yer almaktadır. Özgün pencereler küfeki taşından söveler ile çerçevelidir. Üzerlerinde tuğladan yuvarlak boşaltma kemerleri bulunmaktadır. Pencerelerin içerisinde özgün demir parmaklıklar ve ahşap doğramalar yer almaktadır. Özgün düzenini korumuş olan cephe üst kotta iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır. Hücreleri örten kubbelerin üzeri kurşun levha ile kaplanmıştır. Bu cephede hücrelere

ait çimentolu harç ile sıvanmış yedi baca (B.C04, B.C05, B.C06, B.C07, B.C08, B.C09, B.C10) bulunmaktadır. Hücre dizisinin batı ucuna eklenmiş olan duvarda Feyzullah Efendi Sokağına açılan ve sonradan yapılmış bir kapı bulunmaktadır.

4. 8. 5. Mescit-dershane ve kütüphane (B) kütlesinin güneybatı cephesi (bk. Pafta RLV_09, RLV_10, Foto B. 15-20)

Mescit-dershane ve kütüphane kütlesinin güneybatı cephesi bu kütlede yer alan mescit-dershane, eyvan ve kütüphane mekanlarının avlu cephesidir. [Foto B. 5, 18] Kütlenin bu cephesi taş-tuğla almaşık duvarlıdır.

Bu cephenin ortasında mescit-dershane ve kütüphane kütlesine giriş kapısı (K.B01) bulunmaktadır. Kapının mermer svesi bezemelidir. [Foto B. 17] Kapının basık kemeri üzerinde üç rozet bulunmaktadır. Kapının üzerinde ta'lik harflerle yazılmış yapıya ait Türkçe kitabe ve, mukarnas ve palmet dizisiyle süslenmiş st erevesi bulunmaktadır. Kapı içerisinde iki ahşap kanat vardır. Giriş kapısının üzerinde mermerden üzeri dantel gibi işlenmiş, ajurlu bir ta vardır ve tacın ortası da bir alem şeklinde (Yücel, 5742).

 açıklıklı bir düzene sahip olan eyvanın (B01, B03, B08 mekanları) avlu cephesi mermer stnlar üzerine oturan kemerlerden oluşmaktadır. Bu stnlardan tam olan ikisi giriş kapısının st kşelerindedir, yarım olanlar ise yan duvarlara bitişiktir. Bu açıklıklardan birinci ve üçüncüsü yapıya sonradan eklenen metal doğramalı cam bölmelerle kapatılmıştır. [Foto B. 17, 18] Eyvan zgn halinde iyi havalarda okuma, toplanma amaçlı kullanıldığı için avlu yönünde geniş bir ahşap saçakla korunmaktadır. Dört demir çubukla desteklenen ahşap saağın üzeri kurşun levha ile kaplıdır.

Kütüphanenin (B10 mekanı) güneybatı cephesinde dikdörtgen biçimli  pencere tek sıra halinde (P.B14, P.B15, P.B16) bulunmaktadır. [Foto B. 20] Mermer söveleri olan pencerelerin üzerlerinde almaşık örgülü sivri kemerler yer almaktadır. Pencerelerin demir parmaklıklarının arkasında demir pencere kapakları yer almaktadır. [Foto B. 20] Cephenin kuzey batısı ucundaki üzeri basık kemer şeklinde söveli kapı; kütüphanenin alt katındaki özgün işlevi çeşmelerin su haznesi olan mekana giriş sağlamaktadır. Bu su deposu yapıya sonradan ilave edilen kalorifer sisteminin kazan dairesi haline dönüştürülmüştür. zgn düzenini korumuş olan cephe st kotta iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır.

Mescit-dershane'nin (B09 mekânı) güneydoğu cephesinde alt sırada dikdörtgen iki pencere (P.B08, P.B09) yer almaktadır. [Foto B. 19] Özgün pencereler mermer söveler ile çerçevelidir. Üzerlerinde almasıık örgülü sivri boşaltma kemerleri bulunmaktadır. Pencerelerde özgün demir parmaklıklar ve ahşap doğramalar yer almaktadır. Üst sırada ise ortadaki daha büyük üç tane pencere (P.B24, P.B25, P.B26) yer almaktadır. Üzeri sivri kemerli olan bu pencerelerde alçıdan revzen şebekeleri bulunmaktadır. Cephenin üst kısmında güneydoğu köşesine yerleştirilmiş tuğladan bir kuş evi bulunmaktadır. Özgün düzenini korumuş olan cephe üst kotta iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır.

4. 8. 6. Hücre dizisinin (C kütlesi) kuzeydoğu cephesi (bk. RLV_09, RLV_10, Foto B. 24-29)

Hücre dizisinin kuzeydoğu cephesi medrese revaklarının avlu cephesidir. [Foto B. 24] Sütun dizisi ve aralarındaki kemerlerden oluşur. Cephenin revak yüzeylerinin bulunduğu kısmı kesme küfeki taştan ve mermerden ve hücre cephesinin bulunduğu kısmı ise moloz karakterli taş-tuğla yığma duvardır.

Cephenin güneydoğu ucunda birinci hücrenin dış duvarı ve güneydoğu revak kolunun birinci açıklığının kemeri yer almaktadır. [Foto B. 28, 29] Birinci hücrenin dış duvarında dikdörtgen biçimli bir pencere (P.C01) bulunmaktadır. Özgün pencere küfeki taşından düz söve ile çerçevelidir. Pencerede özgün demir parmaklıklar ve ahşap doğramalar yer almaktadır. Özgün düzenini korumuş olan cephe üst kotta iki sıra tuğla kirpi saçakla son bulmaktadır. Revak cephesinde ise açıklıklar arasında yer alan mermerden yuvarlak sütunlar ve bu sütunlar arasındaki küfeki taşından kemerler bulunmaktadır. Mermer sütun başlıkları baklavalıdır. Kemerler üzerinde küfeki taşından örülmüş olan duvarlar üzerinde her sütunun hizasında birer gülbezek yerleştirilmiştir. [Foto B. 25, 26] Sütun ve kemerlerden oluşan bu özgün cephe düzeni içinde yapıya sonradan revakları kapatmak üzere eklenmiş metal doğramalı camekanlar bulunmaktadır. Revak cepheleri küfeki taşından özgün kornişle son bulmaktadır.

4. 9. Bezeme Özellikleri

18. yüzyılda Osmanlı Mimarlığı'na görülen Batılılaşma anlayışı Lale Devri ile yapılarda etkin olmuştur. 1700 yılında inşa edilmiş olan Feyzullah Efendi

Medresesi'nde bezeme özellikleri açısından 18. yüzyılın ilk etkileri görülmektedir (Ahunbay I, s. 308). Mescit-dershane ve Kütüphane (B) Kütlesinde özellikle tonoz ve kubbelerin iç yüzeylerinde 18. yüzyıl üslubunda, kalem işi bezemeler yapının bezeme programı ile ilgili olarak belirleyici unsurlardır. [Foto B. 41-44, 46, 48, 49, 54, 55, 58, 60, 61] Mescit-dershane ve Kütüphane mekanlarının kubbe ve pandantiflerindeki kalem işleriyle eyvandakiler karşılaştırılınca; renkler arasındaki farklardan, yakın dönemde yenilendikleri anlaşılmaktadır. [Foto B. 73-78] Yapının mimarisinde Klasik Dönem özellikleri etkin olsa da, iç dekorasyon ögesi olan bu tavan bezemelerinde ve Mescit-dershane ve Kütüphane (B) kütlesi giriş kapısı üzerinde bulunan mermerden ajurlu taçtaki bitkisel motifler Lale Devri üslubunun başlangıcına işaret etmektedir. [Foto B. 17] Ta'lik harflerle yazılmış Türkçe kitabe, mukarnas ve palmet dizisiyle süslenmiş üst çerçevesi ve dantel şeklinde işlenmiş bitki motifli tacıyla bu kapı; Osmanlı mermer işçiliğinin en gösterişli örneklerinden biridir (Uluçam, 528).

5. MEDRESEDEKİ BOZULMALAR

(Bk. RLV_16-RLV_25-Hasar Tespitleri)

Tarihi yapılarda bozulmalara neden olan etkenler iki grup halinde incelenmektedir (Ahunbay III, 38-58)

1. İç nedenler

1.1. Yapının konumundan kaynaklanan hasarlar

1.2. Zemin özellikleri

1.3. Strüktür tasarımındaki hatalar

1.4. Hatalı malzeme kullanımı

1.5. Kötü işçilik ve detay kullanımı

2. Dış nedenler

2.1. Uzun süreli doğal etkenler

2.2. Doğal afetler

2.3. İnsanların neden olduğu hasarlar

2.3.1. Terk

2.3.2. Kötü kullanım ve onarımlar

2.3.3. Yangınlar

2.3.4. Savaşlar

2.3.5. Vandalizm

2.3.6. Bayındırlık etkinlikleri

2.3.7. Turizm

2.3.8. Hava kirliliği

2.3.9. Trafik

Feyzullah Efendi Medresesi yapıldığı 1700 yılından itibaren çeşitli nedenlerle hasar görmüştür. Yapının 1999 Marmara depreminin ardından içinde bulunduğu hasarlı durumunun tespit edildiği rölöve çalışması 2000 yılı sonu ile 2001 yılı başında yapılmıştır. Medresede; gerek yapının üzerine yapıldığı zeminin özellikleri, yapımında kullanılan malzeme ve tekniklerden kaynaklanan iç nedenlerden, gerekse uzun süreli doğal etkenler, doğal afetler, insanların verdiği zararlar gibi dış nedenlerden kaynaklanan bozulma ve hasarlar tespit edilmiştir.

Depremde oluşan çatlaklar ve sıva dökülmeleri: (bk. Pafta RLV_16-RLV_25)

Tespit edilen hasar ve bozulmalar arasında; doğal bir afet olan 1999 Marmara depreminin neden olduğu derin strüktürel çatlaklar yapının en önemli sorununu oluşturmaktadır. Bu çatlakların çevresinde yine deprem sebebiyle oluşmuş olan sıva dökülmeleri yapıda tespit edilen hasarların en dikkat çekicilerindendir. Depremin ardından yapı ile ilgili olarak bir rapor hazırlayan Prof. Müfit Yorulmaz, 26.11.1999 tarihli raporunda yapının genel durumu ile ilgili olarak şöyle demektedir: *Fatih'teki Millet Kütüphanesi'nin okuma salonları ile idare ve depolarının bulunduğu bölümleri 17. 8. 1999'da ve bu tarihi takip eden günlerde olan depremlerde uğradığı hasarları incelemek için beraberce gezdik. Yığma kagir olan her iki bina da depremin etkisi ile ortanın üstünde hasarlı durumdadır. Bu aşamada binalarda alınacak önlem, önerilebilecek onarım ve güçlendirme yöntemleri üzerinde kesin bir yargı belirtilemez. Ancak ilk akla gelen halen normal koşullarda ayakta durmalarına aldanmayarak binaların kullanılmaması önerisidir. Büyüklüğü fazla olmayan artçı deprem dahi parça düşmelerine sebep olabilir.* (Yorulmaz)

1999 Marmara depremi; İstanbul ve çevresindeki bir çok tarihi yapıda olduğu gibi Feyzullah Efendi Medresesi'nde de önemli derecede hasara sebep olmuştur. Bu depremin şiddeti ve bölge genelinde yapılarda yarattığı hasarların yoğunluğu yadsınamayacak bir gerçek olsa da, yapıların üzerinde inşa edilmiş oldukları zemin özellikleri de yapılarda oluşan hasarın derecesini belirleyen bir etkidir. Medresenin üzerinde bulunduğu alanın zemini; yapıda 2001 yılı başında yapılan zemin kazıları sırasında gerçekleştirilen araştırma ve deneyler sonucunda zayıf zemin olarak sınıflandırılmıştır. Bu sebeple de depremin yapı üzerindeki etkisi artmıştır. 1999 Marmara depreminin ardından 2000 yılı başında, yapı kullanılmasının güvenli olmadığına karar verilerek kapatılmıştır. Feyzullah Efendi Medresesi'nde depremde oluşan strüktürel açıdan kritik durum oluşturan çok sayıda çatlak bulunmaktadır. Bu

çatlaklar daha çok kubbelerde ve pandantiflerde oluşmuştur. [Foto B. 90, 91, 95, 96, 101, 102, 109, 110, 119-121, 126, 128, 148, 150, 154-157, 170-174, 198] Duvarlarda da örtüde oluşan çatlakların devamı niteliğinde çatlaklar tespit edilmiştir. Ayrıca depremde oluşan bu çatlakların bir çoğunun etrafındaki sıvaların da döküldüğü görülmektedir. [Foto B. 50, 54, 57, 69, 71, 75, 119, 150, 155, 156, 171, 174]

Medresenin mescit-dershane ve kütüphane (B) kütlelerinde mescit-dershane (B09) mekanında dört köşesinde kubbeye geçiş sağlayan pandantiflerde duvarlardan başlayan ve kubbe eteğine ulaşan çatlaklar tespit edilmiştir. [Pafta RLV_Plan-HT_16 ve Foto B. 63, 64, 66, 69, 71, 73-76] Bu çatlaklardan kuzey ve güney köşelerde yer alanlar kubbe eteğine ulaştıktan sonra kubbe içerisinde de devam etmektedir. Mekanın kible (güneydoğu) duvarında doğu köşesindeki pandantifte yer alan çatlak köşe boyunca duvarda da ilerlemektedir. [Foto B. 63] Mekan içerisinde kubbe, pandantif ve duvarlardaki bu derin çatlaklar yer yer yarık niteliğindedir. Duvarların ve pandantiflerin sıvalı yüzeylerinde dökülmeler olmuş ve kalem işi bezemelerde önemli kayıplar meydana gelmiştir. [RLV_18, RLV_19], [Foto B. 63, 65, 68, 69, 71, 75] Eyvanın (B01-B08) bölümlerinde de kubbe, tonoz, pandantif ve duvarlarında derin çatlaklar tespit edilmiştir. Deprem; mekanın Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan kuzeydoğu duvarına bitişik olan B04, B05, B06 bölümlerinde tonoz ve kubbe yüzeylerinde derin çatlaklara ve kalem işi bezemeli yüzeylerde kayıplara sebep olmuştur. [RLV_16, RLV_18], [Foto B.54, 57] Eyvanın B02, B03 ve B07 bölümlerinde tonoz ve kubbeye derin olmayan çatlaklar ve küçük alanlarda sıva ve kalem işi bezemelerde kısmi dökülmeler bulunmaktadır.

Bu kütlelerin kütüphane mekanı içerisinde 1999 Marmara depreminde oluşmuş bir çatlak tespit edilmemiştir.

Depremde; medresenin hücre dizisinde (C kütlesi) hücrelerde ve revaklarda derin çatlaklar oluşmuştur. Bu çatlaklar mescit-dershane'de olduğu gibi özellikle kubbe ve pandantiflerde yoğunlaşmıştır. C01, C02, C03 hücreleri çok sayıda derin çatlakların yer aldığı hücrelerdir [RLV_16]. Hücre dizisinin güneybatı kolunda ise C06, C07, C08 ve C09 hücreleri kubbe ve pandantiflerinde derin çatlaklar saptanan hücrelerdir. [RLV_16] Bu hücrelerde çatlakların bulunduğu yüzeylerde sıvaların önemli ölçüde döküldüğü tespit edilmiştir. Hücre dizisinin köşe hücresi olan C04, güneybatı kolunda yer alan C05 ve C10 hücrelerinde de köşelerden başlayarak pandantiflere uzanan çatlaklar oluşmuştur. [Foto B. 141, 177] Revak kubbelerinde ve

pandantiflerinde de depremde çatlaklar oluşmuş. İki revak kolunun kesiştiği kubbe olan dördüncü kubbe, üçüncü, beşinci ve yedinci revak kubbelerindeki çatlaklar derindir. Kubbeler arasındaki kemerlerde özellikle tepe noktalarına yakın bölgelerde çatlaklar bulunmaktadır. [Foto B. 90, 91, 95, 96, 101-103] Çatlakların bulunduğu kubbe, pandantif ve kemerlerde sıvalar da dökülmüştür.

20. yüzyıl ekleri, onarımları ve değiştirilmiş elemanlar:

Medresede 20. yüzyıl'ın başlarında 1916 yılında gerçekleştirilen kapsamlı tamiratın izlerine özellikle duvarlarda ve kubbelerde rastlanılmaktadır. Mescit-dershanenin güneydoğu ve kuzeydoğu duvarlarında, eyvanın kuzeydoğu duvarında pencere ve nişlerin üzerlerinde bulunan boşaltma kemerlerinin içlerinde ve bazı hücrelerdeki nişlerin kenarlarında, sıvaların dökülmesinin ardından tespit edilen 5cm x 9cm x 19cm boyutlarındaki düşey delikli tuğlalar bu onarım sırasında duvarlara yapılan müdahalelerin izleri olmalıdır. [Foto B. 63, 71, 72, 136] Ayrıca Hücre dizisinde (C kütlesi) hücre içlerinde ve revaklarda duvar yüzeylerinde ve kubbe üzerlerinde yapıştırılmış olan kırık seramik parçaları da bu onarımlardan olmalıdır. [Foto B. 92, 138, 139] Hücre dizisinde güneybatı kolunda küfeki taşından olan zemin kaplaması güneydoğu kolunda yani ilk dört hücrede ahşap ızgara kirişleme üzerine kaplama tahtasıdır. Mescit-dershanenin ve kütüphanenin de kaplaması aynı şekilde ahşap kaplamadır. [Foto B. 79, 80, 84]

Medresede 20.yüzyıl başında gerçekleştirilen onarım sırasında yapı genelinde pencereler ve hücre dizisinde kapılar değiştirilmiş ve özgün doğrama ve kapılar günümüze ulaşamamıştır. Hücrelerin dışa bakan pencerelerinde de cephedeki sövelerinde ve boşaltma kemerlerinde şekil bozukluklarından müdahale gördükleri anlaşılmaktadır.

Yapıya zaman içinde eklenmiş olan elemanlar yapının özgünlüğüne zarar vermiştir. Hücre dizisinde (C kütlesi) revakları kapatılarak kütüphane için fazladan depo alanı oluşturulmuştur. Ayrıca mescit-dershane ve kütüphane (B) kütlesinde, eyvanda sekiler ve avlu cephesi bölücü elemanlarla kapatılmıştır. Her iki kütledeki camekanlar da yapıya 20. yüzyıl'ın ikinci yarısında eklenmiştir. Bu camekanlarla aynı malzeme ve detay niteliğine sahip olan ve girişin yanında bulunan çay ocağı da bu dönemde avluya yapılmıştır.

Hücre dizisinde 1, 2, 3 no'lu hücrelerin duvarlarına yerden 134 cm yüksekliğine kadar ahşap lambri yapılmıştır. 1, 2, 3, 4 no'lu hücrelerde ve mescit-dershane ve kütüphane kütesinde pencerelerin iç yüzeylerine ikincil doğramalar ve nişlerin içlerine ahşap raf ve kapaklar eklenmiştir. Diğer hücrelerde ise pencerelere metal kapaklar eklenmiştir.

Hücre dizisinin güneybatısına konut olarak kullanılan, tek katlı müstemilat eklenmiştir. Tek kütle olan bu mekanlar konut olarak kullanılmaktadır. Medresenin arka bahçesi olan bu alan da yer alan yapı kagirdir ve çatısı oluklu levha ile örtülüdür. Yapının içi incelenememiştir.

20. yüzyıl'ın sonunda 1983 yılında medresede gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları dahilinde de mescit-dershane ve kütüphane kütesinin (B kütesi) taş-tuğla alması duvar olan cephelerinde derzleme yapılmıştır. [Foto B. 19-23] Duvar yüzeyinden taşırtılarak yapılmış olan bu derzleme duvarların özgün taş ve tuğla oranlarının algılanmasını yer yer engellemektedir. Ayrıca hücrelerin bacaları da bu onarımlar dahilinde çimentolu sıva ile sıvanmıştır. [Foto B.200-207]

Kopmuş, yok olmuş bölümler ve parçalar:

1914 yılında yapılan tespitlerde (Kütükoğlu II, 157) oldukça harap oldukları belirtilen çamaşırhane, gusülhane ve abdesthane günümüze ulaşmamıştır.

Hücrelerin bacalarından B.B01, B.B02, B.B03, B.04 ve B.09 no'lu bacalarda özgün boyut ve kısımlardan kayıplar bulunmaktadır. [Foto B. 199-202, 207] B.B01 bacası 1999 Marmara depreminde yıkılmıştır. B.B02, B.B03 ve B.B04 bacalarının üst kısımlar yok olmuştur.

Mescit-dershane üst kotta yer alan pencerelerin revzenlerinde kırılmış ve kopmuş parçalar bulunmaktadır. [Foto B. 16]

Yüzey aşınmaları ve kirli yüzeyler:

Uzun süreli doğal etkenler olan yağmur, rüzgar ve hava kirliliği etkileri sonucunda yapı taşlarının yüzeylerinde aşınma ve kirlenmeler oluşmuştur. Taş-tuğla ve kesme taş duvar yüzeylerde kirlenme tespit edilmiştir. [RLV_24, RLV_25], [Foto B. 10, 11, 21, 28-34] Kesme taştan olan revakların avlu cephelerinde ve medresenin kuzeybatı cephesinde taşlarda yer yer 3 cm'ye kadar yüzey aşınmaları saptanmıştır. Bu

yüzeylerde bulunan gülbezeklerin de yüzeylerinde aşınmalar ve dolayısıyla da motiflerde kayıplar oluşmuştur. [Foto B. 9, 13, 25, 26]

Paslanma:

20. yüzyıl'ın ikinci yarısında yapıya eklenen metal doğramalı camekanlar zaman içinde hava ve su ile temas sonucu paslanmış ve özellikle sütunlar üzerinde ve kemer içlerinde pas lekeleri bırakmışlardır. Bu camekanlar sadece yapının mekansal bütünlüğünü zedelemekle kalmamış, ayrıca yapının malzemesine de zarar vermiştir. Sütunlar arasında bulunan gergiler de zaman içinde paslanmıştır. [Foto B. 90-93]

Duvarlarda şişme:

Mescit-dershane ve kütüphane kütesinde (B kütesi) duvarın iki cidarlı yapım tekniği sebebiyle zaman içinde farklı oturmalar oluşmuş olması ve depremin de etkisiyle güneydoğu ve kuzeydoğu duvarlarında dış yüzeyde şişmeler oluşmuştur. [Foto B. 19]

Çevredeki imar faaliyetleri:

Feyzullah Efendi Medresesi'ni çevreleyen sokak ve caddelerin seviyesi 20. yüzyıl içinde 85 cm yükselmiştir. Yapının kuzeybatısında bulunan Feyzullah Efendi Sokağı'nın yükselmesi sonucunda yapının girişi 80 cm gömülmüştür. Yapının bu cephesinde bulunan çeşmeler de gömülmüş ve kullanılamaz duruma gelmiştir. Yapının kuzeydoğusunda bulunan Macar Kardeşler Caddesi de zaman içinde yükselmiş ve bu sebeple yapının bu cephesi de kısmen gömülmüştür. Bu cephede duvarın dış cidarı pencere seviyesi altında kalan kısmı bu caddenin açılması sırasında bozulmuş ve duvarın genelindeki alması niteliğinden farklı olarak moloz duvar niteliğinde yenilenmiştir. [Foto B. 5] Medresenin günümüze ulaşan bahçe sınırlarını belirleyen taş duvarlar ve babalar caddenin açılmasıyla eklenmiştir. Yapının özgün girişi gömüldüğü için bu eklenen bu duvarlar içerisine ikinci bir kapı açılmıştır.

1999 Marmara Depremi ardından gerçekleştirilen sağlamlaştırma çalışmaları:

Depremde gördüğü ciddi strüktürel hasar sebebiyle kullanılamaz hale gelen yapıda 2001 yılı başında başlayan “sağlamlaştırma” çalışmaları; bilimsel bir rölöve hazırlanmadan, rölöve aşamasında yapılması gereken saptamalar yapılmadan gerçekleştirildiğinden, yapının daha da harap edilmesine sebep olmuştur. Yapıda çatlakların incelenebilmesi amaçlanarak neredeyse tüm sıvalar katmanlarına dikkat

edilmeden hızla indirmiştir. [Foto B. 39, 52, 53, 56, 72, 90-92, 100, 122, 127, 134, 136, 138, 159, 160, 178] Sıvalar sökülürken sadece üzerinde kalem işi bezemeler bulunan yüzeyler korunmuştur. Temel sağlamlaştırması için hücre zeminleri 3.5-4m derinliğine kadar kazılmış ve yapının özgün yapım sistemine hiç de uygun olmayan betonarme perdelerden oluşturulan kutu şeklindeki temellerle takviye edilmiştir. [Foto B. 111, 113, 123, 124, 129, 137, 140, 144, 149, 162, 163, 169, 176, 182, 183] Hücre ve revak kubbelerine çelik dilimli kasnaklar ve duvarlara düşey çelik elemanlar monte edilerek yapının statik açıdan sağlamlaştırıldığı savunulmuştur. [Foto B. 22, 23, 112, 113] Fakat yapının özgün malzeme, yapım tekniği ve tarihi özelliklerine zarar veren bu betonarme ve çelik sistem tarihi; yapılarda kullanımına rastlanmayan ve yapıya geri dönüşü mümkün olmayan şekilde hasar veren bir uygulama olmuştur.

6. FEYZULLAH EFENDİ MEDRESESİ'NİN ÇAĞDAŞI VE BENZERİ MEDRESELERLE KARŞILAŞTIRILMASI

6. 1. Köprülü Mehmet Paşa Medresesi

Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa tarafından 1661 yılında yaptırılan külliye; Eminönü İlçesi'nde, Çemberlitaş'ta, Divanyolu Caddesi ile Peykhane Sokağı'nın kesiştiği köşededir. Dershane-mescit, medrese, dükkanlar, çeşme, türbe ve sebilden oluşan (Güçyener, 14) külliye, daha sonra, Sadrazam Fazıl Ahmet Paşa tarafından kütüphane ile Vezir Hanı ilave edilmiştir (Çobanoğlu I, 89). Külliye Klasik Osmanlı üslubunda inşa edilmiştir. Divanyolu'nun genişletilmesi sırasında, 1871'de sebil, türbe, dershane-mescidin revaklı girişi ve medrese odalarından yol üzerinde kalanları yıkılmış, türbe; dershane-mescidin doğusuna taşınmıştır (Çelik, 50). Bugün dershane-mescit ibadete açıktır ve medrese, Kubbealtı Akademisi Kültür Sanat Vakfı'nın kullanımına tahsis edilmiştir.

Plan özellikleri açısından: | Şekil A.8|

Uzun kenarı Divanyolu'na paralel, dikdörtgen bir avlu etrafındaki külliye'nin girişi Peykhane Sokağı'ndandır. Sekizgen planlı müstakil bir yapı olan dershane-mescit avlunun kuzey köşesindedir. Özgün külliye düzeninde türbe ve sebilin Divanyolu üzerine taşacak şekilde dershane-mescide bitişik oldukları düşünülmektedir. Avlunun güneybatı ve güneydoğu yönlerini çevreleyen hücreler ve revaklar, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi "L" şeklinde dizilmiştir. On hücreli olması ve hücre ve revak açıklıklarının kare planı olması da iki yapı arasında benzer bir özelliktir. Hücrelerin içinde; girişin karşı duvarında ortada bir ocak ve iki tarafında simetrik olarak dizilmiş iki niş vardır. Hücreler revaklara, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, birer kapı ve pencere ile açılmaktadır. İki revak kolunun kesiştiği köşede, bir hücre boyutunda bırakılmış olan açıklıktan arka tarafta helaların bulunduğu küçük bahçeye geçiş sağlanmıştır. Külliye içindeki konumlandırılışları açısından olmasa da mekan çözümleri açısından helalar; Feyzullah Efendi Medresesi'nin kayıp olan helaları için veri sağlamaktadır. Avluda bir kuyu ve

mermerden sade dikdörtgen su teknesi vardır. Hücre dizisinin sonunda Peykhane Sokağı'na bakan üç dükkan, dikdörtgen planlıdır ve iki tanesinin arkasında kare planlı depoları vardır. 19. yüzyılda yeniden konumlandırılan türbe sekizgen planlı açık türbedir ve etrafında bir hazire oluşmuştur. Bu yapıların doğusunda ayrı bir ada üzerinde önünde üç açıklıklı revağı bulunan kare planlı kütüphane binası ve Divanyolu'nun karşı tarafında Çemberlitaş Hamamı'nın arkasında ise Vezir Hanı konumlandırılmıştır.

Cephe özellikleri açısından:

Giriş cephesinin ortasında üzeri ahşap saçakla örtülü, üstte sivri kemerli altta basık kemerli girişi bulunmaktadır. [Foto B. 210] Dershane-mescit iki katlı pencere düzenine sahiptir. [Foto B. 210] Alt sıradaki pencereler sivri boşaltma kemerleri altında dikdörtgen biçimli ve mermer profilli söveli, üsttekiler içten yuvarlak, dıştan sivri kemerlidir. Gövdenin köşelerinde iri kaval silmeler vardır. Mekanın kuzeybatı cephesinde iki renkli mermerden, sivri kemerli niş şeklindeki çeşme Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki çeşmenin boyutlarının sağlanması için bilgi vermektedir. Çeşmenin üzerinde bugün var olan demir çubuklardan üzerinde bir saçak olduğu anlaşılmaktadır. Bu demir kancalara Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki çeşmede de görülmektedir. Revak cephelerinde yuvarlak sütunlar, baklavalı başlıklar ve kesme taştan profil de Feyzullah Efendi Medresesi ile benzerlik göstermektedir. [Foto B. 211] Hücre kapıları; Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, kesme küfeki taştan basık kemerli, pencereleri ise içte ve dışta küfeki söveli dikdörtgendir. Sağır olan hücre dizisinin arka cephelerindeki iki sıra tuğla kirpi saçak de ortak bir öğedir. Bacalar kare planlı ve küfeki kapaklıdır. Dükkanların cepheleri de sivri kemerlidir. İki katlı pencere düzenine sahip olan kütüphanede pencereler dikdörtgen küfeki sövelidir. Mekanın önünde sivri kemerli revağı bulunmaktadır. [Foto B. 212]

Yapım tekniği, malzeme ve strüktür özellikleri açısından:

Külliyede dershane-mescit kesme küfeki taşından, çeşme, sütunlar, sütun başlıkları mermerdendir. Hücre dizisi; Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi moloz nitelikli küfeki taşı-tuğla yığma duvarlara sahiptir. Değişikliğe uğramış olan revaklarda, avlunun güneybatısındaki revakta, yuvarlak kemerler ve alınları, kesme küfeki taşındadır, fakat diğer kolda sivri kemerler ve alınları, od taşından örülmüştür. Kütüphane, Feyzullah Efendi Kütüphanesi gibi, bir sıra küfeki taşı-iki sıra tuğla

almaşık örgülüdür. Dershane-mescit ve kütüphane sekizgen kasnaklı tuğla birer kubbe ile örtülüdür. Hücre ve revak açıklıkları; Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki gibi, geçiş elemanları pendentifler olan tuğla kubbelerle örtülüdür. Dükkanlarda ise tuğladan çapraz tonozlar kullanılmıştır. Türbe, kesme küfeki ve od taşından yapılmıştır.

6. 2. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi

Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından 1690'da yaptırılan medrese; Eminönü İlçesi'nde, Çarşıkapı'da, Gedikpaşa yokuşunun Divanyolu'na bağlandığı noktada yer almaktadır (Ahunbay IV, 188). Külliye Klasik Osmanlı üslubunda inşa edilmiştir (Kütükoğlu I, 355). Darülhadis, dershane-mescit, sıbyan mektebi, sebil, dükkanlar ve açık türbeden oluşan külliyenin, 1957 yılında Divanyolu'nun genişletilmesi çalışmaları sırasında dükkanları yıkılmış, türbe ve sebilin yeri değiştirilmiştir (Ahunbay IV, 189). 1960 yılında Vakıflar İdaresi'nce restore edilen medrese ve sıbyan mektebi İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yahya Kemal Enstitüsü'ne tahsis edilmiş, sebil ise büfe olarak kiraya verilmiştir (Kütükoğlu I, 355).

Plan özellikleri açısından: [Şekil A. 9]

Bir köşesi kesilmiş kareye yakın alan üzerindeki külliyenin girişi, Divanyolu üzerindendir. Uzun kenarı Divanyolu'na paralel dikdörtgen avlunun batısı ve güneyinde, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, "L" şeklindeki hücre dizisi, kuzeydoğusunda dershane-mescit, sebil, hazire, güneydoğusunda sıbyan mektebi vardır. Sıbyan mektebi ile medrese odaları arasında bulunan su deposu, gusülhane ve helalar Feyzullah Efendi Medresesi'nde kaybolmuş olan bu mekanlar için veri sağlamaktadır. Avluda bugün mevcut olmayan ongen planlı bir mermer havuz bulunmaktaydı (Çobanoğlu II, 403). Sekizgen planlı müstakil bir yapı olan dershane-mescide revaklı bir girişle avludan girilmektedir. Dershane-mescidin karşısında avluyu "U" şeklinde çevreleyen on açıklıklı revakların arkasında, batı ve güneyde on hücre bulunmaktadır. Köşedeki hücre dikdörtgen, diğerleri, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, kare planlıdır. Hücrelerin içinde girişin karşı duvarında ortada bir ocak ve iki tarafında simetrik olarak dizilmiş iki niş vardır. Hücreler revaklara, köşedekinde bir tek kapı, diğerlerinde birer giriş kapısı ve ikişer pencere ile açılmaktadır. Sıbyan mektebi; Feyzullah Efendi Medresesi'nde yıkılarak yeri yola terk edilen sıbyan mektebi önerisi için incelenmiştir. Medrese avlusundan kısmen

ayrılmış olan sıbyan mektebi dikdörtgen planlı müstakil bir yapıdır ve güneydeki girişi önünde küçük bir avlusu vardır. Taşınmış olan sebil beş kenarlı olarak düzenlenmiştir.

Cephe özellikleri açısından:

Yeniden düzenlenmiş olan Divanyolu cephesinin ortasında, yuvarlak kemerli kapı, sebile geçiş sağlayan basık kemerli kapı ve on dikdörtgen pencere bulunmaktadır. [Foto B. 213] Dershane-mescidin avludan yükseltilmiş olan revaklı girişi mukarnas başlıklı sütunlar ve sivri kemerlerden meydana gelmiştir. İki katlı pencere düzenine sahip olan mekanda alt sırada sivri boşaltma kemerli, küfeki taşı alınlıklı, mermer söveli ve dikdörtgen pencereler, üst sırada ise sivri kemerli pencereler yer almaktadır. Revaklarda yuvarlak sütunlar, baklavalı başlıklar ve sivri kemerler, Feyzullah Efendi Medresesi ile benzerlik göstermektedir. [Foto B. 214] Hücrelerin kapıları; Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, küfeki söveli, basık kemerli, pencereleri ise içte ve dışta küfeki söveli ve dikdörtgendir. Hücre dizisinin özgün arka cepheleri sağırdır. Revakların giriş kapısı köşesinde küfeki taşından sade küçük bir kuş evi bulunmaktadır. [Foto B. 215] Hücre kubbelerinde küfeki taşından özgün alemler bulunmaktadır. [Foto B.216] Sıbyan mektebinin güney cephesindeki giriş kapısı basık kemerli, mermer sövelidir. Güney ve doğu yönde çift sıra pencere düzenine sahip olan mekanda üst sıra pencereleri yuvarlak boşaltma kemerli, dikdörtgen açıklıklı, üst sırada ise yuvarlak kemerlidir. [Foto B. 217] Batı cephesinde ise sadece üst pencereler vardır. Taşınmış olan sebilin cephesi ise mukarnaslı başlıklara sahip altı mermer sütuna oturan sivri kemerlerden, sütun başlıkları hizasındaki basık kemerli mermer levha ve demir şebekelerden oluşmaktadır.

Yapım tekniği, malzeme ve strüktür özellikleri açısından:

Dershane-mescit kesme küfeki taşından yığma olarak inşa edilmiştir. Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi; revaklar, caddeye bakan avlu duvarı da kesme küfekidendir. Güneydoğudaki avlu duvarı ise bir sıra küfeki taşı-iki sıra tuğla almalı örgülüdür. Hücre dizisi ise Feyzullah Efendi Medresesi hücre dizisi gibi, moloz nitelikli küfeki taşı-tuğla yığma örgüye sahiptir. Revaklarda sütun ve sütun başlıklarının mermer oluşu da benzerdir. Sıbyan mektebinin kuzey ve batı cepheleri kesme küfeki, doğu ve güney cepheleri ise bir sıra kesme küfeki taşı- iki sıra tuğla almalı örgülü duvarlardır. Dershane-mescit, pandantifle geçişi sağlanan dıştan

sekizgen kasnaklı tuğla bir kubbe ile örtülüdür. Medrese odaları ve revak açıklıkları, Feyzullah Efendi Medresesi ile benzer, geçiş elemanları pandantifler olan tuğla kubbelerle örtülüdür. Ahşap tavanlı sıbyan mektebi kırma bir çatı ile örtülüdür. Mermer sebilin üzeri de sekizgen kasnaklı tuğla bir kubbe ile örtülmüştür.

6. 3. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi

Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından, 1720’de Lale devri üslubunda inşa ettirilmiş olan medrese, Eminönü İlçesi’nde, Şehzadebaşı’nda, Şehzadebaşı ve Dede Efendi caddelerinin kesiştiği köşededir (Kütükoğlu I, 310). Darülhadis, dersane-mescit, kütüphane, çeşme ve sebilden meydana gelen külliye, dersane daha sonra minare eklenerek mescit olarak da kullanılmıştır (Kuban IV, 547). 1959-1960’da Vakıflar İdaresi’nce restore edilen (Eyice VI, 444) medrese, bugün Doğu Türkistan Eğitim ve Kültür Vakfı’nın kullanımındadır. Sebil de büfe olarak kullanılmaktadır.

Plan özellikleri açısından: |Şekil A. 11|

Dikdörtgen planlı bir avlu etrafında kurulmuş olan külliye, giriş, Dede Efendi Sokağı üzerindedir. Girişin iki yanında simetrik olarak dersane-mescit ve kütüphane, avlunun güneydoğu ve kuzeydoğu yönlerinde, Feyzullah Efendi Medresesi’nde olduğu gibi, “L” şeklinde sıralanmış revaklı hücre dizisi, güneybatısında önlerinde revak olmayan eyvan ve üç müderris odası bulunmaktadır. Avlunun ortasında, sekizgen planlı şadırvan vardır. Hücre dizisinin doğu köşesinden bir açıklıkla geçilen helalar, Feyzullah Efendi Medresesi’nde kaybolmuş olan helalara veri oluşturmaktadır. Külliye, güneybatı köşesinde sebil ve hazire bulunmaktadır. Şehzadebaşı Caddesi’nin açılması sırasında kaldırılan dükkanlar ve önlerindeki revakları avlunun güneybatısında uzanmaktaydı. Kare planlı müstakil birer yapı olan dersane-mescit ve kütüphanenin avlu ve giriş tarafları, giriş üzerinde birleşen avludan yükseltilmiş revaklarla çevrilidir. On yedi hücresi olan medresede hücreler, revak açıklıkları ve eyvan kare, müderris odaları dikdörtgen planlıdır. Hücreler; Feyzullah Efendi Medresesi’nin hücre dizisinde olduğu gibi, birer kapı, birer pencere ile revaklara, birer pencere ile de dışarıya açılmaktadır. Odalarda birer ocak bulunmaktadır. Batı köşedeki sebil köşeden çıkık olarak yerleştirilmiş dairesel planlıdır. Sebil ve kuzeybatısındaki çeşme ortak bir saçakla birleşir.

Cephe özellikleri açısından:

Giriş cephesinde; üzeri basık kemerli mermer söveli kapı, kapının iki yanında simetrik dikdörtgen iki pencere vardır. [Foto B. 218] Dershane-mescit iki katlı pencere düzenine sahiptir. Alttaki pencereler dikdörtgen, küfeki söveli, üstekiler ise sivri kemerlidir. Kütüphane de iki katlı pencere düzenine sahiptir. Pencereler küfeki söveli dikdörtgen açıklıklıdır. Bu iki mekanın önündeki revaklar baklavalı başlıklı sütunlar ve basık kemerlerden oluşmaktadır ve giriş kapısı önünde birleşmektedir. [Foto B. 219] Hücre dizisinde revaklar, baklavalı başlıklı, yuvarlak sütuna oturan sivri kemerler Feyzullah Efendi Medresesi revakları ile benzer özelliktedir. [Foto B. 220] Hücreler, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, revaklara, diğer odalar da avluya, küfeki söveli basık kemerli birer kapı ve küfeki söveli dikdörtgen açıklıklı pencereler ile açılmaktadır. Hücrelerin arka cephelerindeki pencereler ve iki sıra tuğla kirpi saçak da Feyzullah Efendi Medresesi ile benzerdir. Bacalar sekizgen planlı ve piramit kapaklıdır. [Foto B. 221] Şadırvan, baklavalı başlıkları olan sekiz yuvarlak sütun üzerinde Feyzullah Efendi Medresesi şadırvanı gibi, ahşap piramit biçimli kırma çatılıdır. Sekizgen mermer su teknesinin de yüzeyleri benzer biçimdeki kabartmalarla bezemelidir. [Foto B.222] Külliye'nin batı köşesindeki sebil, mukarnas başlıklı yuvarlak sütunlar arasında bezemeli lentolar ve aralarındaki demir şebekelerden oluşmaktadır. Çeşme iki renkli mermerden sivri kemerli bir niş içinde tasarlanmıştır ve sebil ile çeşme birleşik bir saçakla örtülmüştür. [Foto B. 223]

Yapım tekniği, malzeme ve strüktür özellikleri açısından:

Külliye'nin giriş cephesi, Feyzullah Efendi Medresesi giriş cephesi gibi, kesme küfeki taşındandır. Dershane-mescit ve kütüphanenin diğer duvarları, hücre dizisi de, bir sıra küfeki taşı-iki sıra tuğla düzeninde almalı örgüdür. Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, sütun ve başlıkları mermerden ve hücre dizisinde revaklarda kemerler kesme küfeki taşındandır. Dershane-mescit ve kütüphane revaklarında kemerler tuğladandır. Sebil, çeşme, şadırvan ve hazire duvarları da mermerdendir. Dershane-mescit, kütüphane ve hücreler, Feyzullah Efendi Medresesi kubbeleri gibi, geçişleri pandantiflerle sağlanan tuğla kubbeler ile örtülüdür. Avluya bakan revaksız odalar tuğla çapraz tonozlar, hücre revakları beşik tonozlarla, dershane-mescit ve kütüphane revakları da aynalı tonozlarla örtülüdür. Şadırvanın, ahşap kırma çatısı altındaki ahşap kubbelide benzer bir özelliktir. Sebil de tuğla bir kubbe ile örtülüdür.

6. 4. Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi

Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa tarafından 1700 yılında yaptırılmış olan medrese; Fatih İlçesi'nde, Saraçhanebaşı'nda, Eski Saraçhane Sokağı'ndadır (Yücel ve Önge, 181). Külliye; önceleri medrese, derslane-mescit, kütüphane, sıbyan mektebi, dükkanlar ve sebilden oluşmaktaydı, daha sonra Şeyhülislam Mustafa Efendi tarafından 1739'da yaptırılan çeşme ve banisinin de gömülü olduğu hazire eklenmiştir (Çobanoğlu III, 236). Külliye Klasik Osmanlı üslubunun son örneklerindendir (Kütükoğlu I, 300). Son olarak 1966 yılında Vakıflar idaresi tarafından yapılan restorasyonun ardından Türk İnşaat ve Sanat Eseri Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çobanoğlu III, 236).

Plan özellikleri açısından: [Şekil A.12]

Dikdörtgene yakın planlı bir avlunun etrafında kurulmuş külliyenin girişi doğu cephesinin ortasındadır. Kapının kuzeyinde; altta dükkanlar ve üstte sıbyan mektebi ve çeşme, güneyinde ise iki yanında hazire olan sebil bulunmaktadır. Avlunun batı, kuzey ve güney yönleri "U" şeklindeki hücre dizisi ile çevrilidir. Avlunun kuzeyinde, medresenin kuzey koluna bitişik iki katlı bir yapı olan kütüphane bulunur. Avlunun ortasına yakın bir yerde sekizgen planlı şadırvan vardır. Avlunun güneyinde, üç tarafı "U" şeklinde revaklarla çevrili sekizgen planlı müstakil bir yapı olan derslane-mescide avludan girilmektedir. On yedi hücresi olan medresede hücreler ve revak açıklıkları, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, kare planlıdır. Hücreler; birer kapı, köşedekiler hariç birer pencere ile revaklara, birer ya da ikişer pencere ile de dışarıya açılmaktadır. Odalarda iki veya üç niş ve birer de ocak bulunmaktadır. İki katlı bir yapı olan kütüphanenin girişi avludandır. Dört adet dükkan dikdörtgen planlıdır. Yıkılmış olan Feyzullah Efendi Medresesi sıbyan mektebine veri sağlayan, kare planlı iki mekandan oluşan sıbyan mektebi dükkanların üst katındadır ve girişi dükkanların arasındadır. Dükkanların arasından geçilince çıkılan duvarlarla çevrili dikdörtgen küçük iç avluda bir hela mevcuttur. Sebil de kare planlıdır ve dışa çıkan dört dilimli bir kısmı vardır. Derslane-mescit ile sebil arasında geçiş sağlayan, dikdörtgen planlı yarı açık bir mekan vardır. Girişin güneyinde dışa taşık olarak yapılmış olan çeşme bulunmaktadır.

Cephe özellikleri açısından:

Doğu cephesinin ortasında üzeri basık kemerli giriş kapısı bulunmaktadır. [Foto B. 224] Dershane-mescidi üç yönden çevreleyen revaklar; mukarnaslı ve baklavalı başlıklara oturan sivri kemerlidir. İki katlı pencere düzenine sahip olan dershane-mescitte; alttakiler; dikdörtgen, küfeki söveli, üst kat pencereleri ise sivri kemerlidir ve içlik ve dışlıkları vardır. Hücre dizisinde revaklar, Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki gibi, baklavalı başlıklı sütunlar ve sivri kemerlerden oluşmaktadır. [Foto B. 225] Batıdaki revak kolu cephesinde bir kuş evi mevcuttur. Hücre kapıları da benzer şekilde, basık kemerli, küfeki söveli, pencereler ise içte ve dışta, dikdörtgen küfeki sövelidir. Hücre bacaları sekizgen planlıdır. Kütüphanede pencereler dikdörtgen açıklıklıdır ve dıştan küfeki taşı, içten mermer sövelidir. Giriş cephesindeki dükkanların yuvarlak kemerli cephesi ortasında sıbyan mektebinin yuvarlak kemerli kapısı bulunmaktadır. [Foto B. 226] Sıbyan mektebinde pencereler sivri boşaltma kemerleri altında mermer söve ve alınlıklı dikdörtgen biçimlidir. Mektebin güney cephesinde ve batıdaki revak cephesinde küfeki taşından sade kuş evleri mevcuttur. [Foto B. 226] Sebil; mukarnaslı başlıklara oturan sivri kemerli dört açıklık ve kemer içlerindeki mermer levha ve lentolardan oluşur. Feyzullah Efendi Çeşmesi ile benzer özellikteki çeşme; sivri kemerli bir niş olarak düzenlenmiştir ve silmelerle çevrelenmiştir. [Foto B. 224] Avlunun ortasında mermerden ongen bir hazinesi olan şadırvanın, baklavalı başlıklara sahip sekiz sütunun taşıdığı piramidel ahşap kırma bir çatısı da Feyzullah Efendi Medresesi şadırvanı örtüsü ile benzerdir.

Yapım tekniği ve malzeme özellikleri açısından:

Dershane-mescit küfeki taşındandır. Revaklar, kütüphanenin avlu cephesi, sıbyan mektebinin güney cephesi, giriş cephesi, çeşme de Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, kesme küfeki taşından yığma olarak inşa edilmiştir. Hücrelerin arka cepheleri, kütüphane ve sıbyan mektebinin diğer cepheleri, bir sıra kesme küfeki taşı-iki sıra tuğla almaşık örgülü, hücrelerin revak cepheleri de tuğla hatıllı moloz taş duvardır. Sütun ve sütun başlıkları, Feyzullah Efendi Medresesi gibi, mermerdir. Sebil ise mermer sütun ve başlıklar ve lentolarla, kesme küfeki taşından kemer ve alınlardan oluşmaktadır. Dershane-mescit, geçişleri mukarnasla sağlanmış tuğladan bir kubbe ile örtülüdür. Dershane'nin revakları; tuğla kubbeler, çapraz ve aynalı tonoz ve yarım kubbelerden oluşan bir örtüye sahiptir. Hücreler, Feyzullah Efendi Medresesi hücreleri ile benzer şekilde, pandantiflerle geçilen tuğla kubbelerle örtülüdür.

Medrese revakları da aynalı tonozlar ve pandantiflerle geçilen tuğla kubbelerle örtülüdür. Kütüphane dıştan sekizgen kasnaklı içten pandantiflerle geçilen tuğla kubbe ile örtülüdür. Sıbyan mektebinin iki mekanı da dıştan onikigen kasnaklı, içten pandantiflerle geçiş sağlanan tuğla kubbe ile örtülüdür. Dükkanlar tuğladan beşik tonozlarla örtülüdür. Sebilin üzeri de pandantiflerle geçiş sağlanan tuğladan bir kubbe ve bunun önünde küçük bir yarım kubbe ile örtülüdür.

6. 5. Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi

Sadrazam Ankaravi Mehmet Emin Efendi adına 1707’de yaptırılan medrese, Fatih İlçesi’ne, Saraçhanebaşı’nda, Selimpaşa Yokuşu üzerinde yer almaktadır (Koçu II, 87). Klasik Osmanlı mimarisinin son örneklerinden olan medrese (Ahunbay VI, 275), bir külliyeyle bağlı olmadan yapılan tek medrese türüne girer. 1950’lerde Belediye Sarayı’nın inşaatı sırasında tamir edilmiştir (Kütükoğlu I, 297) ve aynı dönemde çevresini saran kentsel doku da istimlak edilmiş böylece medrese yeşil alan içinde tek başına kalmıştır (Ahunbay VI, 275). Bugün Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı ve Kaşgarlı Mahmut Dil Enstitüsü tarafından kullanılmaktadır.

Plan özellikleri açısından: |Şekil A. 43|

Dar uzun dikdörtgen planlı avlunun etrafında kurulmuş olan medresenin girişi güneydoğu yönündendir. Avlunun, güneydoğu, güneybatı ve kuzeydoğu yönleri “U” şeklinde medrese hücreleri ile çevrelenmiştir. Kare planlı bir yapı olan dershanemescit ise bağımsız olarak dördüncü kenar üzerinde, giriş aksında yer almaktadır. Avlunun batı köşesinden ulaşılan helalar, Feyzullah Efendi Medresesi’nin kayıp olan helalarının düzeni ile ilgili veri sağlamaktadır. Avlu zemininden yükseltilmiş olan dershanenin önünde tek açıklıklı dikdörtgen planlı revak vardır. Aralarında dikdörtgen açıklıklar girmiş olan hücre kollarında onüç hücre bulunmaktadır. Giriş açıklığının üzerinde merdivenle ulaşılan küçük bir hücre daha mevcuttur. Kuzeydoğu kolundaki dikdörtgen planlı son hücre hariç, tüm hücreler Feyzullah Efendi Medresesi’nde olduğu gibi, kare planlıdır. Hücreler önünde, dikdörtgen planlı açıklıkları olan revaklar sıralanmaktadır. Hücreler birer kapı ve ikişer pencere ile revaklara açılır. Hücrelerin içlerinde birer ocak ve niş bulunmaktadır.

Cephe özellikleri açısından:

Giriş cephesinin ortasında üzeri basık kemerli, küfeki söveli giriş kapısı bulunmaktadır. [Foto B. 227] Bugün mevcut olan demir kancalardan giriş üzerinde ahşap saçak olduğu anlaşılmaktadır. Kapının üzerinde, sivri boşaltma kemerli küfeki söveli dikdörtgen pencere, sağında da dikdörtgen bir pencere vardır. İki katlı pencere düzenine sahip olan dersane-mescidin avlu cephesinde alt kotta ortada basık kemerli giriş kapısı iki yanda da küfeki söveli dikdörtgen pencereler ve bunların önünde çift merkezli kemerli tek açılığa sahip revak vardır. [Foto B. 228] Üst sıra pencerelerinin üzeri sivri kemerlidir. Baklavalı başlıkları olan sekizgen sütunlardan oluşan revakların kemerleri kuzeydoğuda çift merkezli, güneybatıda yuvarlaktır. [Foto B. 229] Hücrelerin revak cephelerinde küfeki söveli basık kemerli kapılar, Feyzullah Efendi Medresesi'nin hücre kapıları ile benzerdir. [Foto B. 230] Pencereler ise içte ve dışta, dikdörtgen, küfeki sövelidir. Hücrelerin sağır olan dış cepheleri, Feyzullah Efendi Medresesi'nde olduğu gibi, iki sıra tuğla kirpi saçak ile sonlanmaktadır. Hücre bacaları kare planlı ve piramidel kapalıdır.

Yapım tekniği, malzeme ve strüktür özellikleri açısından:

Medresenin genelinde duvarlar bir sıra küfeki taşı-iki sıra tuğla düzeninde almalı örgülüdür. Revaklarda sütun başlıkları ve sütunlar kireç taşındandır. Revak kemerlerinde yalnızca kilit taşları küfeki taşındandır, kemerler tuğla örgülüdür. Revak alınlarında ve dersane-mescitte de diğer duvarlarla aynı nitelikte almalı örgü kullanılmıştır. Dış cephelerde, giriş cephesi hariç, Feyzullah Efendi Medresesi hücre dizisindeki gibi, özensiz moloz nitelikli küfeki taşı ve tuğladan yığma duvar örgüsü kullanılmıştır. Dersane-mescit tromplarla geçiş sağlanan bir kubbe, önündeki revak ise tuğla tonoz ile örtülüdür. Feyzullah Efendi Medresesi hücreleri gibi, pandantiflerle geçiş sağlanan tuğla kubbelerle örtülen hücrelerin önündeki revak açıklıkları tuğla aynalı tonozlarla örtülüdür. Giriş açıklığının üzeri tuğla beşik tonozla örtülüdür.

6. 6. Ahmediye Medresesi

Tersane Emiri Ahmed Ağa tarafından 1722'de lale devri üslubunda yaptırılan külliye; Üsküdar İlçesi'nde, Ahmediye Senti'nde, Gündoğumu Caddesi ile Esvapçı Sokağı köşesinde meyilli bir arazi üzerindedir (Yüksel, 136). Külliye; cami, medrese,

kütüphane, dersane, sebil ve iki çeşmeden meydana gelmektedir (Koçu III, 378). 1945’de Vakıflar ve Erzak Depoları ve imareti olarak kullanılan külliyyede, 1986 yılında medresenin bir bölümü, kütüphane ve dershanede Diyanet işleri Başkanlığı’na bağlı bir Kuran kursu bulunmaktaydı (Yüksel, 136) Bugün külliye yoksullara yemek dağıtılan bir imaret olarak kullanılmaktadır.

Plan özellikleri açısından: |Şekil A. 44|

Kareye yakın planlı bir alan üzerinde kurulmuş olan külliyyenin, iki girişi vardır. Külliyyenin güneydoğu köşesinde sebil, çeşme ve üst katlarında dersane-mescit, kuzeydoğu köşesinde cami, giriş ve hazire, kuzeybatı köşesinde ikinci giriş kapısı ve kütüphane, güney ve batı yönlerinde de Feyzullah Efendi Medresesi hücre dizisi gibi “L” şeklindeki hücre dizisi bulunmaktadır. Güneydeki hücre kolunun sonunda mutfak, iki kolun kesiştiği güneybatı köşesinde de helalar ve gusülhane konumlandırılmıştır. Bu mekanlar Feyzullah Efendi Medresesi’nin kaybolmuş olan hela ve gusülhanesinin düzenine örnek teşkil etmektedir. Cami kare planlı müstakil bir yapıdır ve bir minaresi vardır. On bir hücresi olan medresede hücreler ve revak açıklıkları, Feyzullah Efendi Medresesi’nde olduğu gibi, kare planlıdır. Güney kolundaki hücreler birer kapı ve ikişer pencere ile revaklara, birer pencere ile de dışarıya açılmaktadır. Batı kolundaki hücreler birer kapı ve pencere ile revaklara ve ikişer pencere ile de dışarıya açılmaktadır. Hücre içlerinde niş ve ocak mevcuttur. Sekizgen planlı ve önünde üç açıklıklı revağı bulunan dersane-mescit müstakil bir yapıdır. Batıdaki hücre kolunun sonundaki kütüphane, ikinci katta kare planlı müstakil bir yapıdır. Sebil içerde kare planlı bir alan ve dışarıya taşan üç yüzeyli bir alanın birlikteliğinden oluşmuştur. Külliyyenin haziresi caminin kible ve kuzey yönündedir ve kible yönünde altıgen planlı bir açık türbe bulunmaktadır.

Cephe özellikleri açısından:

Külliyyenin kuzeydoğu cephesinin ucunda üzeri basık kemerli giriş kapısı vardır. [Foto B. 231] Kapının yanındaki üç yüzeyli sebil, mukarnaş başlıklı sütunlar, yuvarlak kemerler ve kemer içlerinde istiridye dilimli panolardan oluşmaktadır. Kapının diğer tarafındaki çeşme de yuvarlak kemerli bir niş içinde ve kemer altında istiridye dilimli olarak tasarlanmıştır. Avlu duvarının bu cephedeki kısmında yuvarlak kemerli ve dikdörtgen biçimli pencereler bulunmaktadır. İki katlı pencere düzenine sahip olan camide, dershanede ve kütüphanede; üst sıra pencereleri sivri

kemerli, alt sıra pencereleri dikdörtgen açıklıklıdır. Dershane-mescidin önündeki revak; mukarnaslı başlıkları olan sütunlar arasındaki yuvarlak kemerlerden meydana gelmektedir. Kütüphanenin önündeki üç açıklıklı revak ise bademli başlıkları olan sütunlar arasında yuvarlak kemerlidir. Hücreler revaklara, Feyzullah Efendi Medresesi hücrelerinde olduğu gibi, küfeki söveli, basık kemerli kapılarla açılmaktadır. Hücre pencereleri ise içte ve dışta dikdörtgen küfeki sövelidir. Revaklar yedi-sekizli sütun başlıklı sütunlar üzerine oturan yuvarlak kemerlerden oluşmaktadır. [Foto B. 232]

Yapım tekniği, malzeme ve strüktür özellikleri açısından:

Cami, bir sıra kesme küfeki taşı-iki sıra tuğla düzeninde almalı örgüdür. Minare, dershane-mescit, kütüphane ve revakları kesme küfeki taşındandır. Feyzullah Efendi Medresesi ile benzer şekilde, sütunlar ve başlıkları mermerden, kemerleri de kesme küfeki taşındandır. Hücre duvarlarının moloz nitelikli küfeki taşı ve tuğladan olmaları da iki yapı arasında ortak bir özelliktir. Sebil ve çeşme de mermerden yapılmıştır. Cami ve kütüphane sekizgen kasnaklı tuğla birer kubbe ile örtülüdür. Dershane-mescit tuğla bir kubbe, önündeki revak, çapraz tonozla örtülü ortadaki açıklık hariç kubbelerle örtülüdür. Kütüphanenin revakları, medrese hücreleri, revakları, Feyzullah Efendi Medresesi'ndeki gibi, pandantiflerle geçilen kubbelerle örtülüdür.

7. RESTİTÜSYON SORUNLARI VE ÖNERİLERİ

Feyzullah Efendi Medresesi'nin restitüsyon sorunları; çevre ölçeğindeki sorunlar, yapısal ölçekteki sorunlar ve kaybolmuş olan külliye yapılarının restitüsyonu olmak üzere üç grupta incelenmiştir.

7. 1. Çevre Ölçeğindeki Restitüsyon Sorunları

Feyzullah Efendi Medresesi; bir çok tarihi yapı gibi, yüzyıllar içinde kentte gerçekleşen imar faaliyetlerinin, insan eliyle topografyayı değiştirmesinden etkilenmiştir. Yapı ve içinde bulunduğu bahçe; çevresindeki yolların ve parselasyonun değişmesi sonucu, özgün sınırlarını ve biçimini kaybetmiştir. Bu durumda, Restitüsyon Projesi'nin hazırlanması aşamasında, çevre ölçeğinde çözümlenmesi gereken ilk sorun; yapının üzerinde bulunduğu adanın özgün biçiminin ve boyutlarının saptanmasıdır. Bu verilere; 1875 tarihli taş baskı haritadan ulaşılabilmektedir. [Şekil A. 16] Bu haritanın dijital ortama aktarılmasından sonra; yapı ve çevresinin bugünkü durumu [RLV_02] ile karşılaştırılarak medresenin özgün bahçe sınırları, biçimi saptanmış ve Restitüsyon Projesi'nde arsanın özgün biçimi yaklaşık olarak tanımlanmıştır. [Şekil A. 45], [RTT_26] Medresenin özgün bahçesi Karaman Caddesi, Halil Paşa Caddesi ve Çamurlu Sokak arasında kalan üçgen biçimli bir alandır.

Yapının bugün üzerinde bulunduğu alanı çevreleyen duvarlar ve duvarlardaki taş babalar 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başına ait bezeme özellikleri taşımaktadır. Aynı nitelikteki babalar Divanyolu'nun genişletilmesi sırasında Köprülü Kütüphanesi çevresine yapılan duvarlarda da bulunmaktadır. [Foto B. 233] Feyzullah Efendi Medresesi'nde, bu duvarların 1912 yılında Macar Kardeşler Caddesi'nin açılması sırasında yapıldıkları bilinmektedir (Ahunbay I, 308). Bu duvarlar üzerinde, bahçenin güneydoğu köşesinde, özgün girişin gömülmesi sonucu açılan yeni girişin de aynı döneme ait olduğu, duvarla detaylar açısından bütünlük göstermesinden anlaşılmaktadır. Restitüsyon Projesi'nde özgün olmayan bu duvarlar ve ikincil kapı kaldırılmıştır.

Çevre ölçeğindeki bir başka restitüsyon sorunu da, yapıyı çevreleyen sokaklarla olan kot ilişkileridir. Zaman içinde çevredeki sokakların seviyesi yükselmiş ve bu sebeple yapı ile çevreleyen sokaklar arasındaki zemin ilişkileri değişmiştir. Medresenin giriş cephesinde; kapı yol seviyesini altında kalmış, gömülmüştür. [RLV_13] Bugün üç basamakla inilen anıtsal girişin özgün seviyesi; avlu ve giriş platformunun kotundan yola çıkılarak saptanmıştır. Giriş önündeki sokak kotunun, giriş kapısının kuzeydoğu ucunda 68 cm, güneybatı ucunda 25.5 cm yükselmiş olduğu belirlenmiştir. Aynı cephede bulunan çeşmelerin de tekneleri gömülmüştür. Çeşmelerin cephe boyutları; 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl başında yapılmış, Feyzullah Efendi Medresesi ile Bölüm 6'da karşılaştırılan, Köprülü Mehmet Paşa, Damat İbrahim Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa ve Ahmediye medreselerinin giriş cephelerinde yer alan çeşmelerin boyutları, cephe özellikleri ve tekne derinliklerinin incelenmesinin ardından belirlenmiştir. Feyzullah Efendi Medresesi'nin kuzeybatı cephesindeki çeşmelerin 108 cm gömülmüş oldukları saptanmış. Giriş cephesinin batı ucunda Feyzullah Efendi Sokağı ile medresenin arka bahçesi arasına eklenen üç basamakla aşılın 53 cm'lik kot farkı, sokak kotunun bu uçta da yükseldiğinin göstergesidir. Restitüsyon Projesi, tüm bu veriler ışığında ulaşılan özgün giriş cephesi kotlarına göre geliştirilmiştir. [RTT_35] Yapının Macar Kardeşler Caddesi'ne bakan cephesinde, zeminden pencerelerin alt seviyesine kadarki moloz nitelikli duvar dokusu üst kısımdaki taş-tuğla almaşık düzenli örgü ile uyum sağlamamaktadır. Altta, 125 cm'lik kısımda duvar dokusundaki nitelik değişimi bu cephede de, caddenin açılması sırasında duvarın dış cidarının kısmen çöktüğünün, düzensiz bir moloz örgü ile yenilendiğinin ve yol seviyesinin değiştiğinin bir göstergesidir. [RLV_14] Bu cephede önerilen özgün zemin seviyesi ve duvarın dokusu, Restitüsyon Projesi'nde belirtilmiştir. [RTT_36] Giriş cephesinde önerilen özgün kotların Macar Kardeşler Caddesi köşesindeki seviyesi ışığında bu cephede de özgün kotun; bugünkünden, cephenin kuzey ucunda 108 cm, doğu ucunda 85 cm aşağıda olduğu belirlenmiştir.

7. 2. Yapısal Ölçekteki Restitüsyon Sorunları

Medresenin restitüsyon sorunlarından yapısal ölçekte ilk etapta öne çıkanı 20. yüzyıl eklerinin kaldırılmasıdır. Yapının kütüphane olarak kullanımı sırasında, yirminci yüzyılın ikinci yarısında eklenen camekanlar yarı açık mekan algısını zedelemektedir. Yapıda, hücre revaklarının kapatılması, dersane-kütüphane

kütlesinde, eyvan kısımlarının ayrı mekanlar olarak kullanılması ve avlu cephesinin kapatılması, giriş revağının kapatılması için ilave edilen metal doğramalı camekanlar, Restitüsyon Projesi'nde kaldırılmıştır. [RTT_27] Böylece özgün avlu-revak ve eyvan-kütüphane-dershane ilişkileri belirlenmiştir. Bir diğer ek yapıya kütüphane işlevi sırasında, avlunun kuzeybatısına, giriş ile hücre dizisi arasına eklenen çay ocağı ve bekçi odasıdır. [RLV_03] Restitüsyon Projesi'nde, özgün medrese planında bulunmayan bu bölümler kaldırılmıştır. [RTT_27] Ayrıca mescit-dershane ve kütüphane kütlesinde, kütüphanenin girişi önüne eklenmiş olan ahşap doğramalı camekanlı ek, yapının özgün halinde bulunmadığından kaldırılmıştır. [RTT_29, 30] 1, 2, 3 ve 4 no'lu hücrelerde mekan duvarlarına eklenmiş olan ahşap lambri kaplamalar da ayıklanmıştır. [RTT_28] Medresede; mescit-dershanede, kütüphanede, eyvanda ve 1, 2, 3 ve 4 no'lu hücrelerde pencerelerin iç yüzeylerine eklenmiş olan ikinci doğramalar ve nişlerin, mihrabın içine sonradan yapılmış olan dolaplar kaldırılmıştır. Bunların yerine nişlerin içine ahşap raflar önerilmiştir. [RTT_28, 29, 30, 32] Ayrıca güneybatı koldaki hücrelerin pencereleri içine eklenen metal kapaklar da ayıklanmıştır.

Restitüsyon aşamasında karşılaşılan bir diğer yapısal sorun da; medresede değişikliğe uğramış yapısal elemanların özgün biçimlerinin saptanmasıdır. Hücrelerde pencerelerin boşaltma kemerlerinin içleri boşaltılmış ve iç yüzeylerde sövelerinin sökülmesiyle özgün biçimlerini kaybetmişlerdir. Pencereler hücre içlerinde yuvarlak kemerli bir biçim almıştır. [RLV_06, RLV_12] Medresede 2001 yılında başlayan tamirat sırasında sıvaların sökülmesinden sonra; hücre içlerinde pencere kenarlarında yer yer 20. yüzyıla ait düşey delikli tuğlalara ve kırık seramik parçalarına rastlanması bu pencerelerin biçimlerinin değiştirilmiş olduğuna işaret etmektedir. [Foto B. 140] Feyzullah Efendi Medresesine yakın dönemde inşa edilen Köprülü Mehmet Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Damat İbrahim Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa, Ankaravi Mehmet Efendi ve Ahmediye medreselerinin hücre pencerelerinin, iç yüzeylerinin de dış yüzeylerinde olduğu gibi dikdörtgen söveli olmaları esas alınarak pencerelerin restitüsyonu yapılmıştır. [RTT_28, 34] Medrese genelinde, pencerelerin cephe yüzeylerindeki sövelerinin bir kısmının duvarlara yapılan müdahalelerde değiştirildikleri, düzgün olmayan şekil ve uygun olmayan boyutlarından anlaşılmaktadır. [RLV_13, 14] Bu sövelerde Restitüsyon Projesi'nde özgün niteliğini koruyan düzgün dikdörtgen biçimli sövelerin boyutları ve biçimleri esas alınarak

düzeltilmiştir. [RTT_35, 36] Mescit-dershane’de üst sıra pencerelerinden ortadakilerin sivri kemerleri, duvarlara yapılan müdahalelerde şekillerini yitirmiştir. [RLV_09, 13, 14] Bu pencereler, Restitüsyon Projesi’nde bitişik pencereler örnek alınarak özgün sivri kemerli şekillerine döndürülmüştür. [RTT_31, 35, 36]

Medresede özgün doğramaların ve hücre kapılarının kanat biçimleri ile ilgili bir ipucu bulunamamıştır. 6. Bölüm’de incelenen medreselerde de özgün pencere doğramaları ve hücre kapıları günümüze ulaşmamış ve yapılar geçirdikleri tamirlerde bu öğelerini yitirmiştir. 18. yüzyıl ortalarına kadar, Osmanlı Devleti’nde cam üretimi yaygın olmadığından, mekanların pencereleri sadece ahşap ya da mekanın niteliğine göre metal kapaklarla kapatılmaktaydı (Uluengin, 174). Bu bilgi ışığında, mescit-dershane, hücre dizisinde pencerelerin dönemine ve işlevine uygun olarak ahşap kapaklı oldukları saptanmıştır ve Restitüsyon Projesi’nde değiştirilmiştir. [RTT_28, 34, 35, 36] Kütüphanenin özgün metal pencere kapakları günümüze ulaşmıştır. [Foto B. 20], [RLV_08] Hücrelerin kapı kanatları, 6. Bölüm’de incelenen medreselerde ve Feyzullah Efendi Medresesi’nde tek kanatlıdır. Özgün kanat biçimleri ile ilgili veri olmadığından ve mevcut kapı kanatları yapıya aykırı durmadığından, değiştirilmeleri önerilmemiştir. [RTT_28, 33]

Eyvanın mermer zemin kaplaması dışında, medresede özgün döşeme kaplamaları günümüze ulaşmamıştır. İlk dört hücrede, derthane-mescitte ve kütüphanede ahşap kaplama, güneybatı kolunda dikdörtgen küfeki plaklardan oluşan döşemelerin özgün kaplamasının, dönemin medrese yapılarında genellikle kullanılan altıgen taban tuğlası olduğu düşünülerek restitüsyonu yapılmıştır. [RTT_27]

Restitüsyon sorunlarından bir diğeri de yapısal öğelerin zaman içinde kaybolan parçalarının tamamlanmasıdır. Hücre dizisinin B.C01, B.C02, B.C03 ve B.C04 bacalarının bazı kısımları yıkılmış veya kaybolmuştur. Bu bacalar, Restitüsyon Projesi’nde tamamlanmıştır. [RTT_35, 36]

Yapının zaman içinde kaybolan bir başka elemanı da giriş cephesindeki çeşmenin üzerini örten ahşap saçaktır. Çeşme cephesinde üst kotta bulunan demir kancalar burada çeşmeyi örten bir saçak olduğunun kanıtıdır. Köprülü Mehmet Paşa Medresesi’nin giriş cephesindeki çeşmenin üzerinde de aynı nitelikte demir kancalar bulunmaktadır. [Foto B. 210] Damat İbrahim Paşa Medresesi’nde ise çeşme sebil ile

ortak bir saçak ile örtülüdür. [Foto B. 223] Feyzullah Efendi Medresesi çeşmesinin, ahşap üç yöne kırma bir saçak ile örtülü olarak restitüsyonu yapılmıştır. [RTT_35]

Medresede, mescit-dershane'nin aleminin üst kısmı ve hücrelerin alemleri tamamen kaybolmuştur. Kütüphane kubbesinin tepesindeki alem tam olarak günümüze ulaşmıştır. [Foto B. 3] Bu alem ile mescit-dershane'nin aleminin taban kısımlarının aynı olması göz önüne alınarak, mescit-dershane'nin alemi aynı şekilde tamamlanmıştır. [RTT_36] Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Bayram Paşa, Cafer Ağa ve Süleymaniye Külliyesi medreselerinin [Foto B. 234] hücre kubbelerindeki alemler incelenmiş ve bu veriler ışığında, alemler için restitüsyon önerisi hazırlanmıştır. [RTT_31, 35, 36]

Mescit-dershane ve kütüphane kütlelerinde cephelerin üst kotlarında bulunan kuş evleri zaman içinde kısmi kayıplara uğramıştır. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi'nde de revak cephesinde de küfekiden bir kuş evi bulunmaktadır. [Foto B. 215] Bu kuş evinden ve yapıda günümüze ulaşan kuş evlerinden yola çıkılarak eksik kısımlar Restitüsyon Projesi'nde tamamlanmıştır.

Medrese avlusunda bulunan özgün şadırvanın zaman içinde kaybolmuş olan muslukları tamamlanmış ve su teknesinin şeklini kaybetmiş olan metal örtüsü de Restitüsyon Projesi'nde özgün biçimine döndürülmüştür.

Medrese, kütüphanenin alt katında bulunan, günümüzde kalorifer dairesi olarak kullanılan ve özgün işlevi çeşmelerin su deposu olan mekanın, yerleştirilen teknik donanım sebebiyle içine girilememiştir. Bu sebeple kütüphanenin de döşemesini oluşturan, mekanın örtüsünün ne olduğu saptanamamıştır. Kütüphanenin ahşap döşeme kaplamasının altında, alt kat örtüsünün, kütüphane yapılarının tipik özelliklerinden biri olan, tonoz olması gerekmektedir. Bu mekanın aynalı bir tonozla örtülü olduğu düşünülerek Restitüsyon Projesi'nde çizilmiştir.

7. 3. Kaybolmuş Külliye Yapılarının Restitüsyonu

Restitüsyon sorunlarından bir diğeri de zaman içinde kaybolmuş külliye öğelerinin saptanmasıdır. 1875 tarihli haritada [Şekil A. 16] medresenin güneybatısında, cadde kenarında görülen dikdörtgen planlı müstakil kütlenin, külliye'nin vakfiyesinde de bahsedilen (Tayşi II, 78) sıbyan mektebi olduğu düşünülmektedir. Bu kütlenin restitüsyonu için; 6. Bölüm'de yer verilen, Amcazade Hüseyin Paşa [Şekil A. 46],

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sıbyan mektepleri [Şekil A.47] ve ayrıca, 17 ve 18. yüzyıl'dan, Kuyucu Murat Paşa [Şekil A. 48], Sultan Ahmet [Şekil A. 49], Çinili [Şekil A. 50], Seyyit Hasan Paşa külliyesi programlarında bulunan ve günümüze ulaşan sıbyan mektepleri incelenmiştir. Sıbyan Mektepleri ile ilgili saptanan ilk ortak özellik; genellikle bir külliye dahilinde olmaları ve medrese avlusundan izole edilmiş olarak yerleştirilmeleridir. Feyzullah Efendi sıbyan mektebinin yönelişinde girişin, medreseden mümkün olduğunca uzak olarak, güney yönünde olduğu düşünülmüştür. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Çinili külliyelerinde görülen tek katlı sıbyan mektepleri olduğu gibi, Kuyucu Murat Paşa, Amcazade Hüseyin Paşa ve Seyyit Hasan Paşa mekteplerinde olduğu gibi, alt katında genellikle sebil ya da dükkanlar olan iki katlı sıbyan mektepleri de inşa edilmiştir. Feyzullah Efendi Medresesi programında bir sebil ya da dükkanlar olduğuna dair bir bilgi olmadığında sıbyan mektebinin restitüsyonu, tek katlı müstakil bir yapı olarak hazırlanmıştır. [RTT_26] İncelenen sıbyan mekteplerinde saptanan ortak ve benzer özellikler, dersliklerinin kare planlı olması, taş-tuğla ya da kesme taştan yapılmalarıdır. Bu yapılar genellikle bir kubbe ile örtülüdür fakat Merzifonlu Kara Mustafa Paşa mektebi gibi ahşap kırma çatı ile örtülü örnekler de mevcuttur. Külliyenin genel yapım tekniği ve malzeme özellikleri de göz önüne alınarak, sıbyan mektebinin restitüsyonu; bir sıra kesme küfeki taşı-iki sıra tuğladan 80 cm kalınlığında almaşık örgülü duvarlı, önünde kesme küfeki taştan üç açıklıklı giriş revağı bulunan kare planlı bir mekan olarak hazırlanmıştır. [RTT_37] Külliye; mescit-dershane ve kütüphanenin örtüsünün kubbe olması ve incelenen örneklerde sıbyan mekteplerinin çoğunlukla kubbe ile örtülü olması göz önüne alınarak, mektebin dersliğinin bir kubbe ile örtülü olduğu düşünülmüştür. İncelen diğer örneklerde olduğu gibi, sıbyan mektebinin iki sıra pencere düzenine sahip olduğu düşünülmüş ve bu cephe düzenlerinin oluşturulmasında medresenin, kütüphane ve mescit-dershanesinin pencere düzenleri örnek alınmıştır. Mektebe giriş için kullanılan revağın da medresenin revaklarındaki mermer sütunlar, baklavalı başlıklar ve küfeki kemerlere benzer nitelikteki elemanlardan oluştuğu düşünülmüştür. İşlevi nedeniyle sıbyan mekteplerinde bulunan ısınma aracı ocağın; bu medresede batı duvarına iki pencere arasında diğer duvarlarda niş olarak düzenlenen boşluğun yerine yerleştirilmesi uygun görülmüştür. [RTT_37]

Medresenin, 1914 yılında yapılan tespitlerde harap durumda olduğu belirtilen (Kütükoğlu II, 157) fakat günümüze ulaşmayan gusülhane ve helalarının, konumlarının ve kütle biçiminin belirlenmesi de, yukarıda adı geçen aynı haritadan faydalanılarak çözümlenen bir restitüsyon sorunudur. Bu haritada medresenin batı köşesinde, hücre kolunun arkasında, Feyzullah Efendi Sokağı'na cepheli, dikdörtgen planlı müstakil bir kütle görülmektedir, bu kütlenin medresenin yıkılmış, kaybolmuş bileşeni olan hela ve gusülhanesi olduğu düşünülmüştür. |Şekil A. 16|, |RTT_26| Konumu ve kütle biçimi belirlenen bu mahaller için, 17. yüzyıl'dan Köprülü Mehmet Paşa |Şekil A.8|, 18. yüzyıl'dan Damat İbrahim Paşa |Şekil A. 11|, Ankaravi Mehmet Efendi |Şekil A. 43| ve Ahmediye |Şekil A.44| medreselerinde ve ayrıca 16. yüzyıl yapısı olan Süleymaniye Medreseleri'nde bu mekanların nasıl çözümlendiği araştırılmıştır. Bu yapılarda helaların dikdörtgen küçük mekanlar, gusülhanelerin helalardan daha büyük kareye yakın planlı odalar olduğu ve iki ya da üçlü olarak gruplandıkları görülmüştür. İncelenen diğer örneklerde medrese kolları arasından ya da sonundan bir aralıktan geçilerek ulaşılan mekanlar medreselere daha yakın konumlandırılmıştır. Fakat Feyzullah Efendi Medresesi'nde bu mahallerin yapının arka tarafında müstakil bir kütle olarak yerleştirildikleri yukarıda bahsedilen haritada görülen kütle sebebiyle düşünülmüştür. Ortak mahal özellikleri göz önünde bulundurularak Feyzullah Efendi medresesinin kayıp hela ve gusülhanesi için bir restitüsyon hazırlanmıştır. |RTT_37| 130 cmx170 cm boyutlarında, iki dikdörtgen hela mekanı ve 180 cmx170 cm boyutlarında içinde bir de nişi olan bir gusülhaneden oluşan kütlede duvar kalınlıkları 50 cm olarak düşünülmüştür. 1875 tarihli adı geçen haritada görüldüğü üzere, medresenin bahçe duvarına bitişik olduğu düşünülen gusülhane ve helaların, medresenin genelinde kullanılan, moloz nitelikli küfeki taşı-tuğladan bir yapı olarak restitüsyonunun yapılması uygun görülmüştür. Arka bahçede müstakil bir kütle olması ve tamamen yok olmuş olması göz önünde bulundurulunca helaların; tek yöne eğimli ahşap basit bir çatı ile örtülü olduğu ve ahşap çatının hela ve gusülhane girişlerinin koruyan bir saçak şeklinde uzadığı düşünülmüştür. |RTT_37|

8. RESTORASYON-SAĞLAMLAŞTIRMA VE YENİDEN KULLANIM ÖNERİLERİ

Feyzullah Efendi Medresesi'nin acil sorunu; 1999 Marmara Depremi'nde aldığı ağır strüktürel hasarın yapının tarihi niteliğini bozmadan onarılmalıdır. Kültür Bakanlığı tarafından yapılan ihaleyle, yapıda; 2001 yılında başlayan müdahalelerin niteliğinin tarihi yapı ile bağdaşmadığına ve geriye dönülmesi imkansız kayıplara neden olduğuna, 5. Bölüm'de, "Medresedeki Bozulmalar" başlığı altında değinilmiştir. Burada önerilen proje; yapının bu müdahalelere uğramadan önce, 2000 ve 2001 yıllarında gerçekleştirilmiş olan rölöveleri esas alınarak hazırlanmıştır. Amaç uygulanan aykırı müdahalelere alternatif olabilecek bir yaklaşım sunmaktır. Önerilen restorasyon müdahaleleri yapının sorunları göz önüne alındıktan sonra üç ana grupta toplanmıştır. Yapının, ayakta tutulabilmesi için gerekli olan strüktürel sağlamlaştırma işlemleri ilk ve en önemli grubu oluşturmaktadır. Yapının sağlıklılaştırılması ve yeniden kullanıma açılması için yapılması gereken, mimari öğelerle ilgili ufak onarımlar ve bakımlar ikinci grubu ve yeniden işlevlendirme önerileri de üçüncü grup restorasyon kararlarını oluşturmaktadır.

8. 1. Strüktürel Sağlamlaştırma Önerileri

Medresede, 1999 Marmara Depremi ardından oluşan çatlaklar saptanmış ve rölöve çizimlerinde, hasar tespit paftalarına işlenmiştir. [RLV_16-25] Çatlaklar; genişlikleri, derinlikleri, hangi taşıyıcı eleman üzerinde bulundukları incelendikten sonra ciddiyetlerine göre sınıflandırılmıştır. Üç derece olarak tanımlanan çatlakların onarılmasında niteliklerine göre üç müdahale türü benimsenmiştir.

Üzerinde, kubbe kesiti boyunca ilerleyen, derin yarık niteliğinde çatlaklar bulunan, hücre dizisinde, birinci [Foto B. 110, 235], yedinci [Foto B. 156, 236] ve sekizinci [Foto B. 170] hücre kubbeleri ve revaklarda üçüncü [Foto B. 198] ve dördüncü [Foto B. 96] açıklıkları örten kubbeler, pendentiflerin başlangıç hizasına kadar sökülerek yeniden örülmesi önerilmektedir. [RST_39, 40, 46] Bu kubbelerde; çatlaklar kimi yerlerde dışarısının görüldüğü yarık boyutuna ulaşmış, kimi yerlerde ise kubbede

düşey yönde sapmalara sebep olmuştur. [Foto B. 198, 236] Bu kubbeler yeniden örülürken sökülen kubbelerden çıkan sağlam tuğlalar temizlenip yeniden kullanılabilir. Ayrıca boyutları yapım tekniği ve malzeme özelliklerinin incelendiği bölümde (4. 7.) belirlenen tuğlaların kimyasal ve fiziksel özellikleri saptanması için analizler yapılması gerekecektir. Bileşiminin belirlenmesinin ardından, gerekli sayıda tuğla özgün tuğla niteliklerinde yeniden üretilebilir. Yapıda kullanılan harcın da, fiziksel ve kimyasal özelliklerinin ve formülünün saptanması için gerekli analizlerin yapılması ve bu niteliklerde bir harç üretilerek yeniden örülecek kubbelerde kullanılması uygun olacaktır. Stüktürel sağlamlaştırma önerileri dahilinde sökülerek yeniden örülmesi önerilen kubbelerde, kurşun örtünün de yenilenmesi gerekecektir. [RST_38]

Yapıda; pandantiflerde ve kubbelerde, eleman içerisine doğru ilerleyen 10 mm'den geniş olan çatlaklarda; kağır örgü çatlakların iki tarafında, çatlağın derinliğinin kesin olarak saptanması için yaklaşık yirmişer santim şeritler halinde açılması önerilmektedir. Tuğla ve harç özelliklerinin ve bileşimlerinin ve taş niteliğinin saptanmasının ardından bu çatlaklar, yapının özgün malzemesiyle aynı nitelikte üretilecek ya da temin edilecek malzemelerle dikilerek yeniden örülebilir. Hücre dizisinde, kubbesi yeniden örülmesi önerilen birinci hücrenin dört yöndeki pandantiflerindeki çatlaklar ve mekanın kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarlarındaki P.C01 ve P.C21 kodlu pencerelerin içerisine devam eden çatlakların bu şekilde dikilerek onarılması uygun olacaktır. [Foto B. 108, 109] İkinci [Foto B. 237], üçüncü [Foto B. 126, 128], dördüncü [Foto B. 138], altıncı [Foto B. 150, 154] ve dokuzuncu [Foto B. 171-174] hücrelerde kubbe ve pandantiflerde bulunan çatlaklar ve yeniden örülmesi uygun görülen yedinci ve sekizinci hücrelerin pandantiflerindeki çatlakların da aynı yöntemle onarılması önerilmektedir. [RST_39, 40, 41] Revaklarda, birinci [Foto B. 95], ikinci [Foto B. 238], beşinci [Foto B. 101], sekizinci ve on birinci açıklıkları öreten kubbeler ve pandantifleri ile sökülüp yeniden örülmesi önerilen üçüncü [Foto B. 198] ve dördüncü [Foto B. 92, 96] açıklıkların pandantiflerinde bulunan çatlaklar da bu şekilde dikilebilir. [RST_39, 40, 41] Bu şekilde dikilerek onarılan çatlakların bulunduğu yüzeylerde sıvaların da yapının mevcut kireçli sıvasının özellikleri ve bileşimi tekrarlanarak yenilenmesi uygun olacaktır. Mescit-dershane ve kütüphane kütesinde, mescit-dershane'nin kuzey köşesinde kubbeden başlayıp pandantif ve duvarda devam eden çatlakların,

genişlikleri ve derinlikleri gereği, mekanın kalem işi bezemeli dekorasyonuna rağmen dikilerek onarılması düşünülmüştür. [Foto B. 69, 71, 75] Aynı kütlede eyvanda B04 mekanında doğu köşesindeki çatlak da genişliği göz önüne alındığında dikilerek onarılması önerilen çatlaklar arasında yer almaktadır. [Foto B. 50, 51] [RST_39, 41] Bu kısımlarda sıvanın yenilenmesinin ardından önceden belgelenen bezemeler renk, desen ve boya özelliklerine sadık kalınarak yenilenebilir.

Yapıdaki çatlakların onarılmasında önerilen bir diğer yöntemde akışkan harç ile enjeksiyon yapılmasıdır. Duvarlarda, kemerlerde ve mescit-dershane ve kütüphane kütlelerinde kalem işi bezemeleri olan tonoz ve kubbelerdeki 10 mm'den dar olan çatlakların onarılmasında bu yöntem önerilmektedir. Yapıda kullanılmış olan özgün harcın terkihi analizler yapılarak belirlenmelidir. Özgün terkipteki su miktarının arttırılarak enjeksiyon harcının oluşturulması harcın çatlak içinde ilerlemesini ve enjeksiyonu kolaylaştıracaktır. Mescit-dershanenin, güney [Foto B. 73], batı [Foto B. 74] ve doğu [Foto B. 76] köşelerinde kubbeden başlayıp, pandantifte ve duvarlarda devam eden çatlakların enjeksiyon yöntemi ile onarılması önerilmiştir. Mescit-dershanenin güneydoğu duvarı [Foto B. 62-66], kuzeydoğu duvar [Foto B. 71, 72], kuzeybatı duvarı [Foto B. 69], güneybatı duvarındaki [Foto B. 68] çatlakların da kendi harcının enjekte edilmesiyle onarılması uygun görülmüştür. [RST_39, 41, 42] Mescit-dershane ve kütüphane kütlelerinde; eyvanda, B02 [Foto B. 46], B04 [Foto B. 54], B05 [Foto B. 55], B06 [Foto B. 57], B07 [Foto B. 60] mekanlarında örtüde tonozlar ve kubbede oluşmuş olan çatlakların da bu kısımların kalem işi bezemeli olması ve çatlakların geniş olmamaları sebebiyle bu yöntemle onarılması düşünülmüştür. [RST_39, 41, 42] Kalem işi bezemeli kısımlarda yapılacak olan onarımın ardından, sıva ve bezemeler renk desen ve boya özelliklerine sadık kalınarak yenilenmesi uygun olacaktır. Hücre dizisinde, revaklarda birinci [Foto B. 89], ikinci [Foto B. 95], üçüncü [Foto B. 91], dördüncü [Foto B.91], beşinci [Foto B. 92], altıncı [Foto B. 100], dokuzuncu [Foto B. 103], onuncu [Foto B. 103] kemerlerdeki çatlakların ve yedinci kemer ve kubbedeki çatlağın [Foto B. 102] enjeksiyon yapılarak onarılması önerilmiştir. [RST_39, 45, 46] Beşinci [Foto B. 141] ve onuncu [Foto B. 177] hücrelerdeki çatlaklar ve diğer hücrelerde duvarlardaki çatlakların 10 mm'den geniş olmamaları sebebiyle bu yöntemle onarılmaları uygun görülmüştür. [RST_39, 46] Hücre dizisinde de bu yöntemle onarılmaları uygun

çatlakların etrafında sıvaların yapının kireçli sıvası tekrarlanarak tamamlanması gerekecektir.

Yapıda gözlemlenen bir diğer strüktürel sorun da; mescit-dershane'nin güneydoğu ve kuzeydoğu duvarları ve özellikle de güney köşesinde, dış cıvarda meydana gelmiş olan şişmelerdir. Mescit-dershane kütüphane kütesinde duvarların, giriş cephesi haricinde, dışta taş-tuğla almaşık, içte ise taş tuğla moloz örgülü, çift cidarlı duvarlar olduğu yapım tekniği ve malzeme özelliklerinin ele alındığı bölümde (4. 7.) belirtilmişti. Bu çift cidarlı yapısı sebebiyle ve zaman içinde bünyesinde oluşan harç kayıpları sonucunda şişmiş ve düşeyden sapmış olan bu duvarların, uygulama sırasında iç bünyesi araştırılarak, harç kaybı olan zayıf bölgelerine kendi harcından enjeksiyonla harç takviyesi yapılarak sağlamlaştırılması önerilmiştir.

8. 2. Mimari Öğelerle İlgili Restorasyon Önerileri

Medresede, Restorasyon Projesi kapsamında, yapının sağlıklılaştırılması ve yeniden kullanıma açılması için mimari öğelerle ilgili olarak yapılması önerilen müdahalelerden ilki, yapıda depremde dökülen sıvaların yapının özgün kireçli sıvası ile aynı nitelikte sıva ile tamamlanmasıdır. Mescit-dershane ve kütüphane kütesinde, kalem işi bezemelerini kaybetmiş olan duvar ve pendentif yüzeylerinde bezemelerin, renk, desen ve boya özellikleri analizlerle tespit edildikten sonra tekrarlanarak tamamlanması uygun olacaktır.

Restorasyon Projesi'nde yapıya eklenen ve özgün planına uygun olmayan eklerin kaldırılması önerilmektedir. Medresede, hücre dizisinde revaklara ve mescit-dershane ve kütüphane kütesinde eyvana, yirminci yüzyılda eklenen camekanların ayıklanması [RST_39-45] özgün avlu-revak ilişkisi ve eyvanı algılanabilmesini sağlayacaktır. Ayrıca giriş revağını kapatan camekanların ve girişin yanına eklenen çay ocağının da aynı dönem ekleri olduğu için kaldırılması uygun görülmüştür. [RST_39, 42-44] Yapının güneybatısına arka bahçesine eklenen tek katlı müştemilatların da yapının özgün planında bulunmamaları ve görüntü ve kullanım açısından yapıya uygun olmamaları sebebiyle kaldırılması düşünülmüştür. [RST_39]

Yapıda ısıtma sistemi olarak kalorifer kullanılmaktadır. Yapının genelinde boruları ve petekleri ile rahatsız edici bir görüntü oluşturan bu sistemin kaldırılması ve yapının elektrikle çalışan mobil ısıtma elemanları ile ısıtılması önerilmektedir.

Tesisatın geçirilmesi için açılmış olan tesisat kanalının da, özgün malzemesiyle kaplatılması uygun görülmüştür. [RST_39]

Mevcut olan doğramalardan ilk dört hücredeki pencerelerin ve mescit-dershane ve eyvandaki pencerelerin iç yüzeylere eklenmiş olan ikincil doğramaların kaldırılması önerilmektedir. [RST_39, 40] Hücre dizisinde güneybatı kolundaki hücrelerin pencerelerine eklenen metal kapaklar [RST_39, 46] ve mescit-dershane ve eyvanda ahşapla kapatılmış olan pencerelerde de bu ekler kaldırılması uygun olacaktır. [RST_39, 41] Yapıda içine dolap eklenerek kapatılmış olan nişlerde, bu ekler temizlenmesi ve Restitüsyon Projesi'nde önerildiği gibi ahşap raflar yerleştirilmesi düşünülmüştür. [RST_41, 42, 44, 45, 46] Kütüphanede ise pencerelerin iç yüzeydeki ikincil doğramaların ve nişlerin camlı kapakların, mekanın el yazmalarının sergilendiği bir oda olarak düzenlenmesi düşünüldüğünden kaldırılması önerilmemiştir. Yapı genelinde pencerelerin dış yüzeylerine takılmış olan doğramalar ve kapı kanatlarının, uygun ilaçlama yöntemi ile temizlenip, yeniden cilalanmalarının ardından kullanılması düşünülmüştür.

Medresede, mescit-dershane ve kütüphane kütlesinde eyvanın döşemesi haricinde döşemeler değiştirilmiş ve özgünlüklerinin kaybetmiştir. Ahşap kaplama olan mescit-dershane ve kütüphane mekanlarının döşemeleri, Restitüsyon Projesi'nde önerildiği şekilde ve boyutlarda üretilecek olan altıgen taban tuğlası ile kaplanması düşünülmüştür. Hücre dizisinde güneybatı kolundaki hücre ve revaklardaki küfeki taşından kaplamanın özgün kaplama olmadığı ve yapının döşeme kaplamasının altıgen taban tuğlası olması gerektiği Restitüsyon Projesi'nde belirtilmişti. Küfeki taşının azaldığı yirminci yüzyıldan önceki bir dönemde döşemelerin değiştirildiği düşünülmektedir. Küfeki döşeme kaplamalarının nitelikli ek oldukları düşünüldüğünden kaldırılmalı düşünülmemiştir. Güneydoğu kolundaki revağın küfeki zemin kaplaması üzerine eklenen altıgen mozaik kaplamanın kaldırılması önerilmektedir. [RST_40] Hücre dizisinde güneydoğu kolunda yer alan ilk dört hücrede özgün döşeme kaplamaları yok olmuş, yerine ahşap kaplama yapılmıştır. Bu hücrelerde de döşeme kaplamasının, diğer hücrelerin küfeki kaplamasına uygun olarak, aynı boyut ve nitelikteki küfeki taşı ile kaplanmaları düşünülmüştür. Fakat günümüzde oldukça maliyetli olan küfeki kullanımı yerine, benzer kimyasal yapı ve görünüşte başka bir doğal taş da kullanılabilir.

Hücre dizisinde, üst parçalarını kaybetmiş olan bacaların (B.C01, B.C02, B.C03. B.C04, B.C09), eskizsiz olan bacalar örnek alınarak tamamlanması önerilmektedir. Bacalar yirminci yüzyılda çimentolu harç ile sıvanmıştır. Bu sıvaların sökülerek kireçli sıva ile yenilenmesi düşünülmüştür. [Foto B. 199-207] [RST_40, 46] Bacaların içleri de ocakların yeniden yakılabilmesi için temizlenmesi ve onarılması gerekmektedir.

Medresenin giriş cephesinde ve hücre dizisinin revak cephelerinde, giriş revağında ve mescit-dershane ve kütüphane kütlesinde eyvan cephesinde küfeki taşı yüzeyler ve mermer elemanlarda toz, toprak ve benzeri kir birikintileri kuru fırçalarla yada atomize su uygulaması ile temizlenebilir. [RST_41, 43, 44] Taş yüzeylerinde saptanan siyah renkli kabuk oluşumları ise AB57 temizleme jeli sürülmesinin ardından, buharlaşmaya engel olmak için ince plastik film tabakasıyla örtülmeli, sekiz saatlik bekleme süresinin ardından jelin, su ve plastik fırçalarla temizlenmesi ile giderilebilir. [RST_41, 43, 44]

Medresenin giriş kapısının yükselen sokak seviyesi sebebiyle çukurda kalmış ve önünde düzensiz basamaklar eklenmiştir. Bütün bir sokağın kotunun düşürülmesi teknik ve yasal açıdan gerçekleştirilmesi zor bir öneri olacağından, giriş kapısı önündeki çukurun genişletilmesi ve basamaklarında giriş ile uyumlu bir şekilde yeniden düzenlenmesi önerilmiştir. [RST_39, 47]

Yapıda, kullanım açısından tuvalet mekanı eklenmesi gerekmektedir. Restitüsyon Projesi'nde önerilen özgün hela kütesinin konumu, günümüzde yapının bahçe sınırlarının dışında kalmaktadır. Fakat boyut ve biçim özellikleri yeniden tasarlanan tuvaletler için kullanılabilir. Arka bahçede kaldırılan müştemilatların yerine, yapının güneybatısına, dikdörtgen planlı, dört kabinli bir tuvalet yapılması önerilmiştir. [RST_39] Yapım tekniği ve malzeme özellikleri açısından, medresenin özelliklerinin tekrarlanması önerilmemiştir. Bunun yerine alçı duvar elemanlarından hafif ve kolay uygulanabilir bir ek oluşturulabilir. Restitüsyon önerisinde olduğu gibi, ek olarak yapılacak olan bu sade kütenin, ahşap, tek yöne kırma basit bir çatı ile örtülmesi uygun olacaktır. Yapılacak olan bu ekle, medreseye yerleşecek olan kullanıcıların ihtiyacı yapının içine herhangi bir müdahale yapılmasına gerek kalmadan karşılanmış olacaktır.

8. 3. Yeniden Kullanım Önerileri [RST_49]

1916 yılından beri Feyzullah Efendi Medresesi'nde faaliyet gösteren "Fatih Millet Kütüphanesi" yapı ile özdeşleşmiş bir kurumdur. Çevre halkı tarafından da yapı barındırdığı bu kurumun adı ile bilinmektedir. Hem bu durum, hem de yapının özgün programında da bulunan kütüphane ögesi düşünüldüğünde, medresenin sağlamlaştırma çalışmalarının ardından Fatih Millet Kütüphanesi olarak işlevine devam etmesi uygun bulunmuştur. Fakat bu kütüphane bünyesinde çok sayıda ve çeşitte kitap barındırmakta ve daha çok bir halk kütüphanesi olarak kullanılmaktaydı. Yapının içinde, bu kitaplar hücrelerde ve revaklarda çok sıkışık ve düzensiz biçimde depolanmaktaydı. Ali Emiri Efendi ve Feyzullah Efendi'ye ait el yazması eserlerin saklandığı kütüphane mekanı ise müze niteliğindeydi.

Medresenin; özgün kütüphanesinin ve Fatih Millet Kütüphanesi'nin kuruluşu aşamasında kütüphanenin koleksiyonunu oluşturan değerli el yazmalarının araştırmacılara açılabilceği bir profesyonel tarih ve belge araştırma kütüphanesine dönüştürülmesi önerilmektedir. Fakat sorun bu belgelerin sürekli incelemeye açık tutulamayacak kadar değerli ve narin olmalarıdır. Bu durumda tüm bu tarihi el yazmalarının, mikro filmlere aktarılması ve bu şekilde araştırmaya açılması önerilebilir. Bir diğcr yöntem de el yazmalarının yüksek çözünürlükte taranması ve dijital ortama aktarılması ve bilgisayarlar aracılığı ile araştırmacılara sunulması olabilir. 1999 Marmara Depremi ardından yapıda bulunan el yazması kitapların nakledildikleri Süleymaniye Kitaplığı'nda sürekli bakım ve onarım altında tutuldukları göz önüne alındığında, bu eserlerin Süleymaniye Kitaplığı'nda saklanmaya devam edilmesi uygun olacaktır. Bu şekilde hem el yazmaları sürekli profesyonel bir bakım merkezinde saklanacak, hem de Feyzullah Efendi Medresesi'nin yeniden işlevlendirilmesi kapsamında yapıya bu yazmaların saklama ve bakım koşulları için yeni donanım eklenmesi gerekmeyecektir.

Medresenin; okuma salonu olarak kullanılan mescit-dershanenin, kütüphaneye gelen araştırmacıların katalog taraması yapabilecekleri, bilgisayarların bulunduğu ve ilgili memurdan bilgi alıp, çalışmak istedikleri konu ile ilgili mikro filmleri ya da dijital resimleri seçip çalışacakları odaya yönlendirildikleri bir ortak mekan olarak kullanılması tasarlanmıştır. Bu mekanda araştırmalarında yararlanacakları belgelerin mikro filmlerini ya da dijital resimlerini belirleyen araştırmacılar, görevli

memurlarca, çalışmaları için uygun olan hücreye ynlendirilecekler ve hücrelerde bulunan mikro film inceleme makinelerinde ya da bilgisayarlarda çalışacaklardır. Hücre dizisindeki ilk üç hücrenin, kütüphanenin idari birimleri olarak kullanılması düşünülmüştür. Diğr hücrelerin ise mikro film inceleme makineleri ve bilgisayarlar yerleştirilmesi ve araştırma odaları olarak kullanılmaları önerilmiştir. Medresenin, kütüphane odasının ise, kütüphaneye araştırma yapmak için gelen kullanıcıların dinleme odası olarak değrlendirilmesi uygun görülmüştür.

9. SONUÇ

Feyzullah Efendi Medresesi; depremlerin tarihi yapılarda neden olabilecekleri hasarlar konusunda önemli bir örnek oluşturmaktadır. Kubbe, tonoz, pandantif ve duvarlarda 1999 Marmara Depremi'nin oluşturduğu çeşitli boyutlardaki çatlakların incelenmesi, bu tip yapılardaki deprem hasarlarının kavranmasında yararlı olmuştur. Tuğla örgülü örtünün ve taş tuğla yığma duvarların içinde çatlakların oluşum biçimi, ilerleyişi ve konumlanışları incelenmiştir. Bu tür yapılarda taşıyıcı elemanların yük aktarımı, yapım tekniği ve malzemenin deprem karşısında hareketlerinin kavranılmasına çalışılmıştır. Yapıda depremin ardından gerçekleştirilen tespitler esas alınarak hazırlanan restorasyon önerileri bu strüktürel hasarların onarılması için bir öneri niteliğindedir.

Kültür Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen ihale sonucunda, 2001 yılında yapıda başlayan onarım çalışmaları, tarihi yapının niteliğine uygun müdahaleler değildir ve sağlamlaştırma için bol miktarda çelik profil, çelik donatı ve beton kullanılması sonucu, yapıda geriye dönülmesi imkansız kayıplara sebep olmuştur. Tez çalışması sırasında bu çalışmaların yapıya zarar verdiğini ve önlem alınması gerektiğini anlatan yasal başvurular İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na yapılmış olmasına rağmen bu başvurulardan bir sonuç alınamamıştır. Müteahhit firma kendi belirlediği yöntemlerle yapıda onarımlarına devam etmiştir. Bu durumda tez çalışmasında önerilen restorasyon önerileri, gerçekleştirilen onarım müdahalelerine alternatif sunmayı amaçlamıştır. Onarım çalışmalarının halen devam etmekle birlikte büyük bir bölümünün tamamlandığı görülmüştür. Bu aşamadan sonra yapıda onarımlar sonucunda gerçekleşen değişim ve bozulmaların saptanması için, tez dahilinde yapılan tespitlerin güncellenmesi uygun olacaktır. Onarım çalışmalarının durdurulması, bu tespitlerin gerçekleştirilmesi için gerekli olacaktır. Yapının uğradığı onarım hasarlarının tespit edilmesinden sonra, bu tez dahilinde önerilen strüktürel sağlamlaştırma önerilerine ek olarak, bu hasarların düzeltilmesi için yeni restorasyon önerileri getirilmesi gerekecektir. Fakat gözlemlendiği

kadarıyla, yapıda strüktürel hasarların giderilmesi için uygulanan, çelik ve beton uygulamalarının sökülmesi olanaklı görünmemektedir.

Sonuç olarak; onarım çalışmaları öncesinde, 2000 ve 2001 yıllarında, gerçekleştirilen tespitleri esas alan bu tez çalışması, yapının bu kapsamlı müdahale öncesindeki durumunu göstermesi açısından bir belge olarak nitelendirilebilir. Yapı ile ilgili bundan sonra yapılacak çalışmalarda, kaybolmuş özelliklerinin saptanmasında da yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. [I]**, 1993 . “Feyzullah Efendi Medresesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 3, s. 308, 309, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Ahunbay, Z. [II]**, 1980. İstanbul Medreseleri Koruma ve Çağdaş Kullanım Açısından Bir Değerlendirme, *Doçentlik tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ahunbay, Z. [III]**, 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem yayınları, İstanbul
- Ahunbay, Z. [IV]**, 1975. “Osmanlı Mimarlığı’nda Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1609-1690), Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ahunbay, Z. [V]**, 1993 . “Damat İbrahim Paşa Darülhadişi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 2, s. 546-547, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Ahunbay, Z. [VI]**, 1993. “Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 1, s. 275, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Akıncı, Ş.**, 1998. İstanbul’un Fethinden Lale Devrine Kadar Osmanlı Kagir Mimarisinde Yapım Teknikleri (1453- 1730), *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Aksel, A.** , 1994, “Fatih ilçesi”, İstanbul Ansiklopedisi, c: 3, s. 264-265, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Aktepe, M.M.**, 1960. “Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’ya Aid İki Vakfiye”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, **15**, s. 149-160
- Altunsu, A.**, 1972. “Seyyid Feyzullah Efendi”, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s.98-101, Ayyıldız matbaası, Ankara.
- Andreasyan, H. D.**, 1960. “Balat’lı Georg’a Göre Edirne Vakası”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, **15**, s. 47-64
- Arel, A.**, 1975. *VIII. Yüzyılda İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci*, İstanbul.
- Arık, R.**, 1975. “Sinan Sonrası”, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, s. 249-351, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Arseven, C. E.**, 1975. “Osmanlı Devri”, *Türk Sanatı Tarihi*, c: 2, s. 209-400, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Ayverdi, E. H.[I]** , 1958. *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskan ve Nüfusu*, s. 71, Ankara.
- Ayverdi, E. H. [II]**, 1958. “Amucazade Hüseyin Paşa Külliyesi”, *İstanbul Ansiklopedisi (Koçu, R. E.)*, c:2, s. 792-799, Tan Matbaası, İstanbul.
- Baltacı, C.**, 1976. *XV-XVI Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, s.1-71, İrfan matbaası, İstanbul.

- Batur, A. [I]**, 1985. “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c: 4, İstanbul.
- Batur, A. [II]**, 1970. “Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine”, *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, İstanbul, 2, s.135-216
- Batur, A. [III]**, 1974. Osmanlı Camilerinde Kemer, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bayrakdar, Ş. N.**, 1958. “Feyzullah Efendi Medresesinde Fatih Millet Kütüphanesi”, *İstanbul Ansiklopedisi (Koçu, R. E.)*, c:10, s.5743-5745, Tan Matbaası, İstanbul.
- Baysal, J. ,** 1991. “Türkiye’de Kütüphaneler”, *Kitap ve Kütüphane Tarihine Giriş*, s. 53-62, Türk Kütüphaneler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, İstanbul
- Baysun, M. C.**, 1977. “Osmanlı Devri Medreseleri”, *İslam Ansiklopedisi*, Mescid Maddesi, c:8, s. 71-77, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Cezar, M.**, 1963. “Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler”, *Türk Sanatı Tarihi*, c:1, s. 327-414, D. G. S. A. Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Cunbur, M. ,** 1963. “Türk Kütüphanecilik Tarihinin Kökleri”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 3-4, c: 12, Ankara.
- Çelik, Z.**, 1998. *19. yüzyılda Osmanlı başkenti Değişen İstanbul*, Numune matbaacılık, İstanbul.
- Çobanoğlu, A. V. [I]**, 1993. “Köprülü Külliyesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 5, s. 89-90, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Çobanoğlu, A. V. [II]**, 1993. “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 5, s. 402-403, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Çobanoğlu, A. V. [III]**, 1993. “Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 3, s. 236- 239, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Emsen, Ş. ,** 1960. “Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Türkiye Kütüphanelerinin Tarihçesi”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 3-4, c:9, Ankara.
- Erünsal, İ. E.** 1988. *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 279-280, 1243, Ankara.
- Eyice, S. [I]**, 1977. “Mescid” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, c: 8, s. 1-127, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Eyice, S. [II]**, 1977. “İstanbul’un Tarihi Eserleri”, *İslam Ansiklopedisi*, c:5/2, s. 1214/44- 1214/144, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Eyice, S. [III]**, 1993. “İstanbul Şehri Muhibleri Cemiyeti”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 4, s. 236, Ana basım matbaası, İstanbul
- Eyice, S. [IV]**, 1989. Fotoğraflarla Fatih Anıtları, Cem Ofset matbaacılık, İstanbul
- Eyice, S. [V]**, 1993. “Damat İbrahim Paşa Babıalı’daki Külliye”, *İslam Ansiklopedisi*, c: 8, s. 445-447, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Eyice, S. [VI]**, 1993. “Damat İbrahim Paşa Külliyesi”, *İslam Ansiklopedisi*, c: 8, s. 443-445, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Gerçek, S. N. ,** 1942. “İstanbul Kütüphaneleri”, *Yedigün Dergisi*, 438, c:17, İstanbul.

- Goodwin, G.**, 1971. *Prelude To Change, A History Of Ottoman Architecture*, s.335-379, The John Hopkins Press, Baltimore.
- Güçyener, Ö.**, 1972. 17. ve 18. Yüzyıl İstanbul Medreseleri, *Yayınlanmamış Lisans Tezi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul.
- İlter, E.**, 2000. "Millet Kütüphanesi", *İstanbul Kültür Dergisi*, İstanbul, 2, s.30
- İst. Abideleri**, 1940. "Feyzullah Efendi Medresesi", *İstanbul Abideleri*, s. 38-40, Yedigün Neşriyatı, İstanbul.
- İst. Kül. San. Ansi.**, 1960. "Feyzullah Efendi (Seyyid)", *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, c: , s. 1754, İstanbul.
- Kargı, H.**, 1993. "Feyzullah Efendi Çeşmesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 3, s. 308, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Koç, H. [1]**, 1993. "Millet Kütüphanesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 5, s. 463, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Koç, H. [2]**, 1994. "Kütüphaneler", *İstanbul Ansiklopedisi*, c:5, s. 172-176, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Koçu, R. E. [I]**, 1958. "Feyzullah Efendi (Erzurumlu Seyyid)", *İstanbul Ansiklopedisi (Koçu, R. E.)*, s. 5739, 5740, Tan Matbaası, İstanbul.
- Koçu, R. E. [II]**, 1958. "Abdülhalim (Ankaravi Mehmet Efendi) Medresesi", *İstanbul Ansiklopedisi (Koçu, R. E.)*, c:1, s. 87-88, Tan Matbaası, İstanbul.
- Koçu, R. E. [III]**, 1958. "Ahmediye Camii ve Külliyesi", *İstanbul Ansiklopedisi (Koçu, R. E.)*, c:1, s. 377-382, Tan Matbaası, İstanbul.
- Kuban, D. [I]**, 1994. "Fatih", *İstanbul Ansiklopedisi*, c:3, s. 261-263, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Kuban, D. [II]**, 1996. *İstanbul Bir Kent Tarihi*, Numune matbaacılık, İstanbul.
- Kuban, D. [III]**, 1954. *Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme*, İstanbul.
- Kuban, D. [IV]**, 1994. "Damat İbrahim Paşa Külliyesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, c:2, s. 547-549, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Kuran, A.**, 1969. *Anadolu Medreseleri*, İstanbul.
- Kütükoğlu, M. S. [1]**, 1976-77. "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 7-8, s. 277-392
- Kütükoğlu, M. S. [2]**, 1976-77. "Darü'l Hilafeti'l- Aliyye Medresesi ve Kuruluş Aşamasında İstanbul Medreseleri", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7-8, s. 1-212
- Naima. [1]**, H. 1147. *Naima Tarihi*, c: 4, İstanbul (İbrahim Müteferrika baskısından çeviren Z. Danışman)
- Naima. [2]**, H. 1147. *Naima Tarihi*, c: 6, İstanbul (İbrahim Müteferrika baskısından çeviren Z. Danışman)
- Orhonlu, C.**, 1977. "Mustafa II", *İslam Ansiklopedisi*, c:8, s. 695-700, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Ödekan, A. v.d.**, 1990. *Türkiye Tarihi-3 Osmanlı Devleti*, Cem Yayınevi, İstanbul.

- Ögel, S.**, 1987. Sinan Sonrası, *II. Uluslararası Türk ve İslam Teknoloji Tarih Kongresi*, İstanbul, Türkiye, 28 Nisan-2 Mayıs 1986.
- Özergin, M. K.**, 1973-74. “Eski bir Ruzmane’ye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, **4-5**, s. 263-290
- Öztuna, Y. [1]**, 1983. *Büyük Türkiye Tarihi*, c: 9, Ötüken yayınevi, İstanbul.
- Öztuna, Y. [2]**, 1983. *Büyük Türkiye Tarihi*, c: 11, Ötüken yayınevi, İstanbul.
- Par, A. H.** , 1984. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Yelken Matbaası, İstanbul.
- Resmi Gazete**, Tarih: 13/9/1957, Sayı: 9705, Tertip: 3 Cilt: 38 Sayfa: 1797
- Sakaoğlu, C.** , 1994. “Mehmet II. (Fatih)”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 5, s. 327-333, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Sakaoğlu, N.** , 1994. “Lale” ve Lale Devri”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 5, s. 178-185, Ana basım matbaası, İstanbul.
- Sezerli, A.**, 1947. “Fatih Bahçekapı Arasında Cadde Üzerindeki 22 Medresenin Bugünkü Durumu”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, İstanbul, **65**, s.9
- Sözen, M. v. d.**, 1975. *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Tanişık, İ. H.** , 1943. *İstanbul Çeşmeleri*, c: 1, s. 100, İstanbul
- Tapan, M.** , 1998, İstanbul’un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri”, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, s. 75-88, Numune matbaası, İstanbul
- Tayşi, M. S. [1]**, 1993. “Feyzullah Efendi, Seyyid”, *İslam Ansiklopedisi*, c: , s.527, 528, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Tayşi, M. S. [2]**, 1983. “Şeyhül-islam Seyyid Feyzullah Efendi ve Feyziyye Medresesi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, **23**, s. 9-100
- Tekindağ, Ş.** , 1977, “İstanbul maddesi, Türk Devri”, *İslam Ansiklopedisi*, c: 5II, s. 1199-1214, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- TTOKB**, 1947. “Fatih’te Feyzullah Efendi Medresesi”, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, İstanbul, **63-64**,s.21-22
- Uluçam, A.**, 1982. “Feyzullah Efendi Medresesi”, *İslam Ansiklopedisi*, c:5, s. 528,529, İstanbul.
- Uluengin**, 2001. *Osmanlı Anıt Mimarisinde Klasik Yapı Detayları*, s. 174, YEM Yayınları, İstanbul
- Uzunçarşılı, İ. H. [1]**, 1947. *Büyük Osmanlı Tarihi*, c: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. [2]**, 1947. *Büyük Osmanlı Tarihi*, c: 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ünsal, B.** , 1984. “Türk Vakfı İstanbul Kütüphanelerinin Mimari Yöntemi”, *Vakıflar Dergisi* , Ankara, **18**, s. 96-98.

- Ünver, S. ,** 1968, “Fatih”, Türk Ansiklopedisi, c:16, s. 141-146, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Yorulmaz, M. ve Ahunbay, Z.,** 1987. Sinan Camilerinde Taşıyıcı Sistem ve Konstrüksiyon, *II. Uluslararası Türk ve İslam Teknoloji Tarih Kongresi*, İstanbul, Türkiye, 28 Nisan-2 Mayıs 1986
- Yorulmaz, M.,** 1999. Fatih Millet Kütüphanesi Hasar Durumu ile İlgili rapor, İstanbul, Türkiye.
- Yücel, E.,** 1958. “Feyzullah Efendi Medresesi ve Kütüphanesi ve Fatih Millet Kütüphanesi”, *İstanbul Ansiklopedisi(Koçu, R. E.)*, c: 10, s. 5741-5743, İstanbul.
- Yücel, E. ve Önge, Y.,** 1966. “Amca Hüseyin Paşa Külliyesi”, *Arkitekt*, İstanbul, 324, s. 181-187
- Yüksel, A.,** 1993. “Ahmediye Külliyesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c: 1, s. 136-137, Ana basım matbaası, İstanbul.

ÇİZİM LİSTESİ

RÖLÖVE:

1. **RLV_VAZİYET PLANI_01:** Vaziyet Planı ölçek:1/500
2. **RLV_VAZİYET PLANI_02:** Vaziyet Planı ölçek:1/100
3. **RLV_KAT PLANI_03:** Kat Planı ölçek:1/50
4. **RLV_ÖLÇÜLÜ KAT PLANI_04 :** Ölçülü Kat Planı ölçek:1/50
5. **RLV_DEPREMDE OLUŞAN HASARLARIN İZDÜŞÜM PLANI_05:**
Depremde Oluşan Hasarların İzdüşüm Planı ölçek:1/50
6. **RLV_1-1, 2-2, 3-3 VE 4-4 KESİTLERİ_06:** 1-1, 2-2, 3-3 ve 4-4 Kesitleri
ölçek:1/50
7. **RLV_5-5, 6-6, 7-7 VE 8-8 KESİTLERİ_07:** 5-5, 6-6, 7-7 ve 8-8- Kesitleri
ölçek:1/50
8. **RLV_9-9, 10-10, 11-11 VE 12-12 KESİTLERİ_08:** 9-9, 10-10, 11-11 ve 12-12
Kesitleri ölçek:1/50
9. **RLV_13-13 VE 14-14 KESİTLERİ_09 :** 13-13 ve 14-14 Kesitleri ölçek:1/50
10. **RLV_15-15 VE 16-16 KESİTLERİ_10 :** 15-15 ve 16-16 Kesitleri ölçek:1/50
11. **RLV_17-17 VE 18-18 KESİTLERİ_11 :** 17-17 ve 18-18 Kesitleri ölçek:1/50
12. **RLV_19-19 VE 20-20 KESİTLERİ_12 :** 19-19 ve 20-20 Kesitleri ölçek:1/50
13. **RLV_KUZEYBATI VE GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ_13 :** Kuzeybatı ve
Güneydoğu Görünüşleri ölçek:1/50
14. **RLV_GÜNEYBATI VE KUZEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ_14 :** Güneybatı ve
Kuzeydoğu Görünüşleri ölçek:1/50
15. **RLV_ŞADIRVAN, KUYU, ÇEŞME_15 :** Şadırvan, Kuyu ve çeşme ölçek:1/20
16. **RLV_PLAN- H .T. _16:** Kat Planı Hasar Tespitleri ölçek:1/500
17. **RLV_1-1, 2-2, 3-3 VE 4-4 KESİTLERİ- H. T. _17 :** 1-1, 2-2, 3-3 ve 4-4
Kesitleri Hasar Tespitleri ölçek:1/50
18. **RLV_5-5, 6-6, 7-7 VE 8-8 KESİTLERİ- H. T. _18:** 5-5, 6-6, 7-7 ve 8-8-
Kesitleri Hasar Tespitleri ölçek:1/50
19. **RLV_9-9, 10-10, 11-11 VE 12-12 KESİTLERİ- H. T. _19:** 9-9, 10-10, 11-11

ve 12-12 Kesitleri Hasar Tespitleri ölçek:1/50

20. **RLV_13-13 VE 14-14 KESİTLERİ- H. T. _20** : 13-13 ve 14-14 Kesitleri

Hasar Tespitleri ölçek:1/50

21. **RLV_15-15 VE 16-16 KESİTLERİ- H. T. _21** : 15-15 ve 16-16 Kesitleri Hasar

Tespitleri ölçek:1/50

22. **RLV_17-17 VE 18-18 KESİTLERİ- H. T. _22** : 17-17 ve 18-18 Kesitleri Hasar

Tespitleri ölçek:1/50

23. **RLV_19-19 VE 20-20 KESİTLERİ- H. T. _23** : 19-19 ve 20-20 Kesitleri Hasar

Tespitleri ölçek:1/50

24. **RLV_KUZEYBATI VE GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ- H. T. _24** :

Kuzeybatı ve Güneydoğu Görünüşleri Hasar Tespitleri ölçek:1/50

25. **RLV_GÜNEYBATI VE KUZEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ- H. T. _25** :

Güneybatı ve Kuzeydoğu Görünüşleri Hasar Tespitleri ölçek:1/50

RESTİTÜSYON:

26. **RTT_VAZİYET PLANI_26** : Vaziyet Planı ölçek:1/100

27. **RTT_PLAN_27** : Kat Planı ölçek:1/50

28. **RTT_1-1, 2-2, 3-3 VE 4-4 KESİTLERİ_28** : 1-1, 2-2, 3-3 ve 4-4 Kesitleri
ölçek:1/50

29. **RTT_5-5, 6-6, 7-7 VE 8-8 KESİTLERİ_29**: 5-5, 6-6, 7-7 ve 8-8- Kesitleri
ölçek:1/50

30. **RTT_9-9, 10-10, 11-11 VE 12-12 KESİTLERİ_30** : 9-9, 10-10, 11-11 ve 12-12
Kesitleri ölçek:1/50

31. **RTT_13-13 VE 14-14 KESİTLERİ_31**: 13-13 ve 14-14 Kesitleri ölçek:1/50

32. **RTT_15-15 VE 16-16 KESİTLERİ_32** : 15-15 ve 16-16 Kesitleri ölçek:1/50

33. **RTT_17-17 VE 18-18 KESİTLERİ_33** : 17-17 ve 18-18 Kesitleri ölçek:1/50

34. **RTT_19-19- VE 20-20 KESİTLERİ_34** : 19-19 ve 20-20 Kesitleri ölçek:1/50

35. **RTT_KUZEYBATI VE GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ_35** : Kuzeybatı ve
Güneydoğu Görünüşleri ölçek:1/50

36. **RTT_GÜNEYBATI VE KUZEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ_36** : Güneybatı ve
Kuzeydoğu Görünüşleri ölçek:1/50

37. **RTT_SIBYAN MEKTEBİ VE HELALAR_37**: Sıbyan Mektebi ve Helalar
ölçek:1/50

RESTORASYON:

38. RST_VAZİYET PLANI_38:

39. RST_PLAN_39: Kat Planı ölçek:1/50

40. RST_1-1, 2-2, 3-3 VE 4-4 KESİTLERİ_40: 1-1, 2-2, 3-3 ve 4-4 Kesitleri
ölçek:1/50

41. RST_5-5, 6-6, 7-7 VE 8-8 KESİTLERİ_41: 5-5, 6-6, 7-7 ve 8-8- Kesitleri
ölçek:1/50

42. RST_9-9, 10-10, 11-11 VE 12-12 KESİTLERİ_42 : 9-9, 10-10, 11-11 ve 12-12
Kesitleri ölçek:1/50

43. RST_13-13 VE 14-14 KESİTLERİ_43: 13-13 ve 14-14 Kesitleri ölçek:1/50

44. RST_15-15 VE 16-16 KESİTLERİ_44 : 15-15 ve 16-16 Kesitleri ölçek:1/50

45. RST_17-17 VE 18-18 KESİTLERİ_45 : 17-17 ve 18-18 Kesitleri ölçek:1/50

46. RST_19-19- VE 20-20 KESİTLERİ_46 : 19-19 ve 20-20 Kesitleri ölçek:1/50

47. RST_ KUZEBATİ VE GÜNEYDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ_47 : Kuzeybatı ve
Güneydoğu Görünüşleri ölçek:1/50

48. RST_GÜNEYBATİ VE KUZEDOĞU GÖRÜNÜŞLERİ_48 : Güneybatı ve
Kuzeydoğu Görünüşleri ölçek:1/50

49. RST_YENİDEN İŞLEVLENDİRME PLANI_49 : Yeniden işlevlendirme
planı ölçek:1/50

FOTOGRAFLİSTESİ

Foto B. 1: Feyzullah Efendi Medresesi genel görünüşü (10/11/2000)

Foto B. 2: Giriş (A kütlesi) genel görünüşü (10/11/2000)

Foto B. 3: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi) genel görünüşü (10/11/2000)

Foto B. 4: Hücre dizisi (C Kütlesi) ve avlu genel görünüşü (11/12/2000)

Foto B. 5: Kuzeydoğu cephesi, Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi) Macar Kardeşler Caddesi cephesi (11/12/2000)

Foto B. 6: Kuzeydoğu cephesi, Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi) Macar Kardeşler Caddesi cephesi (11/12/2000)

Foto B. 7: Macar Kardeşler Caddesi'nden giriş sağlamak için sonradan açılmış olan kapı (11/12/2000)

Foto B. 8: Doğu yönünden (Macar Kardeşler Caddesi yönünden) görünüşü (15/01/2001)

Foto B. 9: Kuzeybatı cephesi, özgün girişi (A kütlesi)

Foto B. 10: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kuzeybatı cephesinde yer alan ve günümüzde kullanılmayan çeşme

Foto B. 11: Kuzeybatı cephesi (11/12/2000)

Foto B. 12: Batı köşesi (11/12/2000)

Foto B. 13: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kuzeybatı cephesinde yer alan ve günümüzde kullanılmayan çeşmenin kitabesi ve bezemeleri (11/12/2000)

Foto B. 14: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kuzeybatı cephesi ve bu cephede yer alan kuş evleri (11/12/2000)

Foto B. 15: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güneybatı cephesi (11/12/2000)

Foto B. 16: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güneybatı cephesi (11/12/2000)

Foto B. 17: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), giriş kapısı (K.B01) (30/11/2000)

Foto B. 18: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güneybatı cephesi (11/12/2000)

Foto B. 19: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güney köşesi (11/12/2000)

Foto B. 20: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin güneybatı cephesi ve P.B14, P.B15 ve P.B16 pencereleri (11/12/2000)

Foto B. 21: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güneydoğu cephesi (11/12/2000)

Foto B. 22: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güney köşesine yapıda 1999 Marmara depreminden sonra gerçekleşen tamirat dahilinde eklenen taşıyıcı destek çelik eleman (20/06/2001)

Foto B. 23: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güney köşesine yapıda 1999 Marmara depreminden sonra gerçekleşen tamirat sırasında inceleme için açılan kısım (30/05/2001)

Foto B. 24: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakların kuzeydoğu cephesi ve avlu

Foto B. 25: Hücre dizisi(C Kütlesi), revakların kuzeydoğu cephesi (11/12/2000)

Foto B. 26: Hücre dizisi(C Kütlesi), revakların kuzeydoğu cephesi (11/12/2000)

Foto B. 27: Hücre dizisi(C Kütlesi), revakların kuzeybatı cephesi ve avlu (11/12/2000)

Foto B. 28: Hücre dizisi(C Kütlesi), kuzeydoğu cephesi

Foto B. 29: Hücre dizisi (C Kütlesi), kuzeydoğu cephesi (11/12/2000)

Foto B. 30: Hücre dizisi(C Kütlesi), güneydoğu cephesi

Foto B. 31: Hücre dizisi(C Kütlesi), güneydoğu cephesi

Foto B. 32: Hücre dizisi(C Kütlesi), güney köşesi

Foto B. 33: Hücre dizisi(C Kütlesi), güneybatı cephesi ve arka bahçe

Foto B. 34: Hücre dizisi(C Kütlesi), güneybatı cephesi

Foto B. 35: Giriş (A Kütlesi) güneydoğu cephesi (avludan görünüş) (10/11/2000)

Foto B. 36: Giriş (A Kütlesi) güneydoğu cephesi (avludan görünüş) (11/12/2000)

Foto B. 37: Giriş (A Kütlesi) ve yanına eklenen çay ocağının güneydoğu cephesi (avludan görünüş) (10/11/2000)

Foto B. 38: Giriş (A Kütlesi) ve yanına eklenen çay ocağının güneydoğu cephesi (avludan görünüş) (10/11/2000)

Foto B. 39: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan içerisinden görünüş (19/02/2001)

Foto B. 40: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan (B01 mekanı) içerisinden giriş kapısının (K.B01) görünüşü (10/11/2000)

Foto B. 41: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan , B01 mekanında merdiveni örten çapraz tonoz (10/11/2000)

Foto B. 42: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan , B01 mekanında sahanlığı örten mukarnaslı kubbe (10/11/2000)

Foto B. 43: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan , B01 mekanında sahanlığı örten mukarnaslı kubbenin pandantifleri (30/05/2001)

Foto B. 44: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B02 mekanı , güneydoğu duvarı ve mescit-dershane'nin giriş kapısının (K.B08) görünüşü

Foto B. 45: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B02 mekanı kuzeydoğu duvarı ve K.B07 kapısı (11/12/2000)

Foto B. 46: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B02 mekanını örten aynalı tonoz (11/12/2000)

Foto B. 47: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B03 mekanı, güneydoğu duvarı ve P.B10 penceresi (30/11/2000)

Foto B. 48: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B03 mekanını örten kubbe ve pandantifler (30/11/2000)

Foto B. 49: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B03 mekanını örten kubbe (30/05/2001)

Foto B. 50: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B04 mekanı doğu köşesi (30/11/2000)

Foto B. 51: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B04 mekanı doğu köşesi (11/12/2000)

Foto B. 52: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B04 mekanı kuzeydoğu duvarı (13/12/2000)

Foto B. 53: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B05 mekanı (15/01/2001)

Foto B. 54: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B04 mekanını örten çapraz tonoz (11/12/2000)

Foto B. 55: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B05 mekanını örten konik kubbe (30/11/2000)

Foto B. 56: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B05 ve B06 mekanları (13/12/2000)

Foto B. 57: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B06 mekanını örten çapraz tonoz (11/12/2000)

Foto B. 58: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B07 mekanı, kuzeybatı duvarı (30/11/2000)

Foto B. 59: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B07 mekanı, kuzeybatı duvarı ve kütüphanenin giriş kapısı (K.B05) (30/11/2000)

Foto B. 60: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B07 mekanını örten aynalı tonoz (11/12/2000)

Foto B. 61: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), eyvan, B08 mekanını örten kubbe(11/12/2000)

Foto B. 62: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneydoğu duvarı (30/11/2000)

Foto B. 63: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneydoğu duvarı (30/11/2000)

Foto B. 64: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneydoğu duvarı (30/11/2000)

Foto B. 65: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneydoğu duvarı (11/12/2000)

Foto B. 66: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneydoğu duvarı (11/12/2000)

Foto B. 67: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneydoğu duvarı, mihrap (11/12/2000)

Foto B. 68: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güneybatı duvarı

Foto B. 69: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), kuzeybatı duvarı

Foto B. 70: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), kuzeybatı duvarı, giriş kapısı (K.B08)

Foto B. 71: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), kuzeydoğu duvarı

Foto B. 72: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), kuzeydoğu duvarı (13/12/2000)

Foto B. 73: Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), güney köşesinde yer alan pandantif (31/05/2001)

- Foto B. 74:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), batı köşesinde yer alan pandantif (31/05/2001)
- Foto B. 75:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), kuzey köşesinde yer alan pandantif (30/11/2000)
- Foto B. 76:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershane (B09 mekanı), doğu köşesinde yer alan pandantif (30/11/2000)
- Foto B. 77:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershaneyi (B09 mekanı) örten kubbe (31/05/2001)
- Foto B. 78:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershaneyi (B09 mekanı) örten kubbe (31/05/2001)
- Foto B. 79:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershanenin (B09 mekanı) döşeme kaplaması (15/01/2001)
- Foto B. 80:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), mescit-dershanenin (B09 mekanı) döşeme kaplaması (15/01/2001)
- Foto B. 81:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin (B10 mekanı) kuzeybatı duvarı (11/12/2000)
- Foto B. 82:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin (B10 mekanı) kuzeybatı duvarı ve N.B03 nişi (11/12/2000)
- Foto B. 83:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin (B10 mekanı) kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarları (11/12/2000)
- Foto B. 84:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin (B10 mekanı) güneydoğu duvarı (11/12/2000)
- Foto B. 85:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin (B10 mekanı) güneydoğu duvarı ve kütüphanenin giriş kapısı (K.B04) (31/05/2001)
- Foto B. 86:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphanenin (B10 mekanı) doğu köşesinde yer alan pandantif ve mekanı örten kubbe (11/12/2000)
- Foto B. 87:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphaneyi (B10 mekanı) örten kubbe (31/05/2001)
- Foto B. 88:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), kütüphaneyi (B10 mekanı) örten kubbe (11/12/2000)
- Foto B. 89:** Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C12 mekanı) (10/11/2000)
- Foto B. 90:** Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C12 mekanı) (19/02/2001)
- Foto B. 91:** Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C12 mekanı) (16/03/2001)

Foto B. 92: Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C12 mekanı), güneybatı duvarında zaman içinde yapılmış olan tamiratlar sonucu oluşmuş duvar dokusu (31/05/2001)

Foto B. 93: Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C12 mekanı), güneydoğu duvarında yer alan K.C02 kapısı (10/11/2000)

Foto B. 94: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C12 mekanı), cephe ve açıklıklar arasında yer alan kemerlerin birleşimi ve sütun başlığı (10/11/2000)

Foto B. 95: Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C12 mekanı), birinci ve ikinci açıklıklar arasındaki kemer (15/01/2001)

Foto B. 96: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C12 mekanı), dördüncü açıklığı örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 97: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C12 mekanı), yapıya sonradan ilave edilen ısıtma sistemine ait tesisat kanalı (26/01/2001)

Foto B. 98: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C12 mekanı) sonradan ilave edilen zemin kaplaması ile küfeki taşından zemin kaplamasının birleşimi (26/01/2001)

Foto B. 99: Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C11 mekanı) (25/12/2000)

Foto B. 100: Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C11 mekanı) (15/01/2001)

Foto B. 101: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C11 mekanı) beşinci açıklığı örten kubbe (15/01/2001)

Foto B. 102: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C11 mekanı) yedinci açıklığı örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 103: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C11 mekanı) yedinci , sekizinci ve dokuzuncu açıklıklar (16/03/2001)

Foto B. 104: Hücre dizisi (C Kütlesi), revak (C11 mekanı), küfeki taşından zemin kaplaması (26/01/2001)

Foto B. 105: Hücre dizisi (C Kütlesi), revakta (C11 mekanı), yapıya sonradan ilave edilen ısıtma sistemine ait tesisat kanalı (26/01/2001)

Foto B. 106: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanı, güneydoğu duvarı

Foto B. 107: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanı, kuzeybatı duvarı

Foto B. 108: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanı, kuzeydoğu duvarı

Foto B. 109: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanını örten kubbe ve pandantif (30/11/2000)

Foto B. 110: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanını örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 111: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanının güneydoğu ve güneybatı duvarlarının temel kazısında sonra ortaya çıkan kısımları (07/05/2001)

Foto B. 112: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanının güneydoğu duvarı (14/06/2001)

Foto B. 113: Hücre dizisi (C Kütlesi), C01 mekanının doğu köşesine 1999 Marmara depreminden sonra yapıda gerçekleşen tamirat sırasında ilave edilen çelik ve betonarme sistemin detayı (14/06/2001)

Foto B. 114: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı kuzeydoğu duvarı (30/11/2000)

Foto B. 115: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı güneydoğu duvarı ve P.C03 penceresi (30/11/2000)

Foto B. 116: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı güneydoğu duvarı

Foto B. 117: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı güneybatı duvarı

Foto B. 118: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı kuzeybatı duvarı

Foto B. 119: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı doğu köşesinde yer alan pendantif ve kubbe (30/11/2000)

Foto B. 120: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanını örten kubbe

Foto B. 121: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanını örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 122: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı güneydoğu duvarı (19/12/2000)

Foto B. 123: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı güneybatı duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (07/05/2001)

Foto B. 124: Hücre dizisi (C Kütlesi), C02 mekanı güneydoğu ve güneybatı duvarlarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısımları (16/03/2001)

Foto B. 125: Hücre dizisi (C Kütlesi), C03 mekanı güneybatı duvarı ve N.C05 nişi (30/11/2000)

Foto B. 126: Hücre dizisi (C Kütlesi), C03 mekanı güney ve doğu köşelerindeki pendantifler (30/11/2000)

Foto B. 127: Hücre dizisi (C Kütlesi), C03 mekanı güneydoğu duvarı (19/02/2001)

Foto B. 128: Hücre dizisi (C Kütlesi), C03 mekanını örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 129: Hücre dizisi (C Kütlesi), C03 mekanı güney doğu duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (07/05/2001)

Foto B. 130: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı kuzeydoğu duvarı

Foto B. 131: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı güneydoğu duvarı

Foto B. 132: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı güneybatı duvarı

Foto B. 133: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı kuzeybatı duvarı

Foto B. 134: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı kuzeydoğu duvarı, ahşap hatıl duvarı (25/12/2000)

Foto B. 135: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı güneydoğu ve güneydoğu duvarları (19/02/2001)

Foto B. 136: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı kuzeydoğu duvarı, N.C06 nişi (25/12/2000)

Foto B. 137: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı güneybatı duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (07/05/2001)

Foto B. 138: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı güneybatı duvarı (14/06/2001)

Foto B. 139: Hücre dizisi (C Kütlesi), C04 mekanı güney köşesindeki pendantif ve mekanı örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 140: Hücre dizisi (C Kütlesi), C05 mekanı güneybatı ve güneydoğu duvarları (19/02/2001)

Foto B. 141: Hücre dizisi (C Kütlesi), C05 mekanı kuzeybatı duvarı ve N.C09 nişi (14/12/2000)

Foto B. 142: Hücre dizisi (C Kütlesi), C05 mekanı güneydoğu duvarı (14/12/2000)

Foto B. 143: Hücre dizisi (C Kütlesi), C05 mekanını örten kubbe ve güney köşesindeki pendantif (16/03/2001)

Foto B. 144: Hücre dizisi (C Kütlesi), C05 mekanı güneydoğu ve güneybatı duvarlarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (07/05/2001)

Foto B. 145: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarları ve K.C06 kapısı (11/12/2000)

Foto B. 146: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı güneydoğu ve güneybatı duvarları ve P.C08 penceresi (11/12/2000)

Foto B. 147: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı güneybatı ve kuzeybatı duvarları ve O.C06 ocağı ve N.C11 nişi (11/12/2000)

Foto B. 148: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı kuzey köşesindeki pendantif ve mekanı örten kubbe (14/12/2000)

Foto B. 149: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı güneybatı ve kuzeybatı duvarlarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısımları (07/05/2001)

Foto B. 150: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı doğu köşesindeki pendantif (14/12/2000)

Foto B. 151: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı kuzeybatı duvarı ve N.C11 nişi (14/12/2000)

Foto B. 152: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı kuzeybatı duvarı (14/12/2000)

Foto B. 153: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanı zeminden temel kazısı ardından ortaya çıkan duvar parçası (16/03/2001)

Foto B. 154: Hücre dizisi (C Kütlesi), C06 mekanını örten kubbe ve güney köşesindeki pandantif (16/03/2001)

Foto B. 155: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanını örten kubbe (23/11/2000)

Foto B. 156: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanını örten kubbe (14/12/2000)

Foto B. 157: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanını örten kubbe ve kuzey köşesindeki pandantif (14/12/2000)

Foto B. 158: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanı kuzeydoğu duvarı ve K.C07 kapısı (14/12/2000)

Foto B. 159: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanı kuzeybatı duvarı (14/12/2000)

Foto B. 160: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanı kuzeybatı duvarı ve N.C13 nişi (14/12/2000)

Foto B. 161: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanı güneybatı duvarı (19/22/2001)

Foto B. 162: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanı güneydoğu duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (07/05/2001)

Foto B. 163: Hücre dizisi (C Kütlesi), C07 mekanı güneydoğu duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (31/05/2001)

Foto B. 164: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanı güneybatı duvarı (14/12/2000)

Foto B. 165: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanı güneybatı duvarı ve O.C08 ocağı (14/12/2000)

Foto B. 166: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanı kuzeybatı duvarı ve N.C15 nişi (14/12/2000)

Foto B. 167: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanı güneybatı duvarı ve P.C10 penceresi (14/12/2000)

Foto B. 168: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanı güneybatı duvarı (19/02/2001)

Foto B. 169: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanı güneydoğu ve güneybatı duvarlarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısımları (07/05/2001)

Foto B. 170: Hücre dizisi (C Kütlesi), C08 mekanını örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 171: Hücre dizisi (C Kütlesi), C09 mekanını örten kubbe (23/11/2000)

Foto B. 172: Hücre dizisi (C Kütlesi), C09 mekanını örten kubbe (23/11/2000)

Foto B. 173: Hücre dizisi (C Kütlesi), C09 mekanını örten kubbe (16/03/2001)

Foto B. 174: Hücre dizisi (C Kütlesi), C09 mekanını örten kubbe (11/12/2000)

Foto B. 175: Hücre dizisi (C Kütlesi), C09 mekanı güneybatı duvarı (19/02/2000)

Foto B. 176: Hücre dizisi (C Kütlesi), C09 mekanı güneybatı ve güneydoğu duvarlarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısımları (07/05/2001)

Foto B. 177: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanını örten kubbe ve güney ve batı köşelerindeki pandantifler (16/03/2001)

Foto B.178: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı kuzeybatı duvarı ve N.C19 ve N.C20 nişleri (25/12/2000)

Foto B. 179: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı kuzeybatı ve güneybatı duvarları (16/03/2001)

Foto B. 180: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı kuzeydoğu duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (16/03/2001)

Foto B. 181: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı güneybatı duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (16/03/2001)

Foto B. 182: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı güneybatı duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (07/05/2001)

Foto B. 183: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı güneybatı duvarının temel kazısı ardından ortaya çıkan kısmı (14/06/2001)

Foto B. 184: Hücre dizisi (C Kütlesi), C10 mekanı, K.C10 kapısı (31/05/2001)

Foto B. 185: Giriş (A Kütlesi) önünde yer alan yapıya sonradan eklenen ısıtma sistemine ait tesisat kanalı (15/01/2001)

Foto B. 186: Giriş (A Kütlesi), A02 mekanı kuzeybatı duvarı (15/01/2001)

Foto B. 187: Giriş (A Kütlesi), A02 mekanı kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarları (15/01/2001)

Foto B. 188: Giriş (A Kütlesi), A01 mekanı kuzeybatı duvarı ve K.A01 kapısı (10/11/2000)

Foto B. 189: Giriş (A Kütlesi), A01 mekanını örten çapraz tonoz (10/11/2000)

Foto B. 190: Avlu ve şadırvan (10/11/2000)

Foto B. 191: Şadırvan (15/01/2001)

Foto B. 192: Şadırvan (10/11/2000)

Foto B. 193: Şadırvan (07/04/2001)

Foto B. 194: Kuyu, güneydoğu cephesi (15/01/2001)

Foto B. 195: Kuyu, güneybatı cephesi (07/04/2001)

Foto B. 196: Hücre dizisi (C Kütlesi), güneybatı kolunu örten kubbelerin üzeri açıldıktan sonraki görüntüsü (26/01/2001)

- Foto B. 197:** Hücre dizisi (C Kütlesi), güneybatı kolunu örten kubbelerin üzeri açıldıktan sonraki görüntüsü (19/02/2001)
- Foto B. 198:** Hücre dizisi (C Kütlesi), güneydoğu kolunu örten kubbelerin üzeri açıldıktan sonraki görüntüsü (26/01/2001)
- Foto B. 199:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C01 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 200:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C02 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 201:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C03 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 202:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C04 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 203:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C05 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 204:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C06 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 205:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C07 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 206:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C08 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 207:** Hücre dizisi (C Kütlesi), B.C09 ve B.C10 bacası (07/05/2001)
- Foto B. 208:** Mescit-dershane ve Kütüphane (B Kütlesi), güneybatı cephesi, 1947 tarih 63-64 sayılı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni'nden alınan fotoğrafı
- Foto B. 209:** Hücre dizisi (C Kütlesi), kuzeydoğu cephesi, 1947 tarih, 63-64 sayılı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni'nden alınan fotoğrafı
- Foto B. 210:** Köprülü Mehmet Paşa Medresesi, giriş cephesi, dersane-mescit ve çeşme
- Foto B. 211:** Köprülü Mehmet Paşa Medresesi, revak cepheleri ve avlu
- Foto B. 212:** Köprülü Mehmet Paşa Medresesi, kütüphane
- Foto B. 213:** Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi, Divanyolu cephesi
- Foto B. 214:** Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi, revak cepheleri ve avlu
- Foto B. 215:** Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi, kuşevi
- Foto B. 216:** Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi, hücrelerin alemleri
- Foto B. 217:** Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi, sıbyan mektebi
- Foto B. 218:** Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, giriş cephesi
- Foto B. 219:** Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, dersane, kütüphane ve giriş revaklarının avludan görünüşü
- Foto B. 220:** Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, revak cepheleri ve avlu
- Foto B. 221:** Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, hücre dizisinin arka cephesi ve bacalar
- Foto B. 222:** Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, şadırvan

Foto B. 223: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Medresesi, Saraçhanebaşı Caddesi'nden görünüşü

Foto B. 224: Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi, giriş cephesi

Foto B. 225: Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi, revaklar

Foto B. 226: Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi, dükkanlar ve sıbyan mektebi cephesi

Foto B. 227: Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, giriş cephesi

Foto B. 228: Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, dersane revağının avludan görünüşü

Foto B. 229: Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, revak cepheleri ve avlu

Foto B. 230: Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi, hücre kapıları ve pencereleri

Foto B. 231: Ahmediye Medresesi, giriş cephesi

Foto B. 232: Ahmediye Medresesi, revak cepheleri

Foto B. 233: Köprülü Kütüphanesi, 19. yüzyıl bahçe duvarları

Foto B. 234: Süleymaniye Medreseleri, hücre alemleri

Foto B. 235: Feyzullah Efendi Medresesi Hücre dizisi (C kütlesi) C01 mekanını örten kubbenin dıştan görünüşü

Foto B. 236: Feyzullah Efendi Medresesi Hücre dizisi (C kütlesi) C07 mekanını örten kubbenin dıştan görünüşü

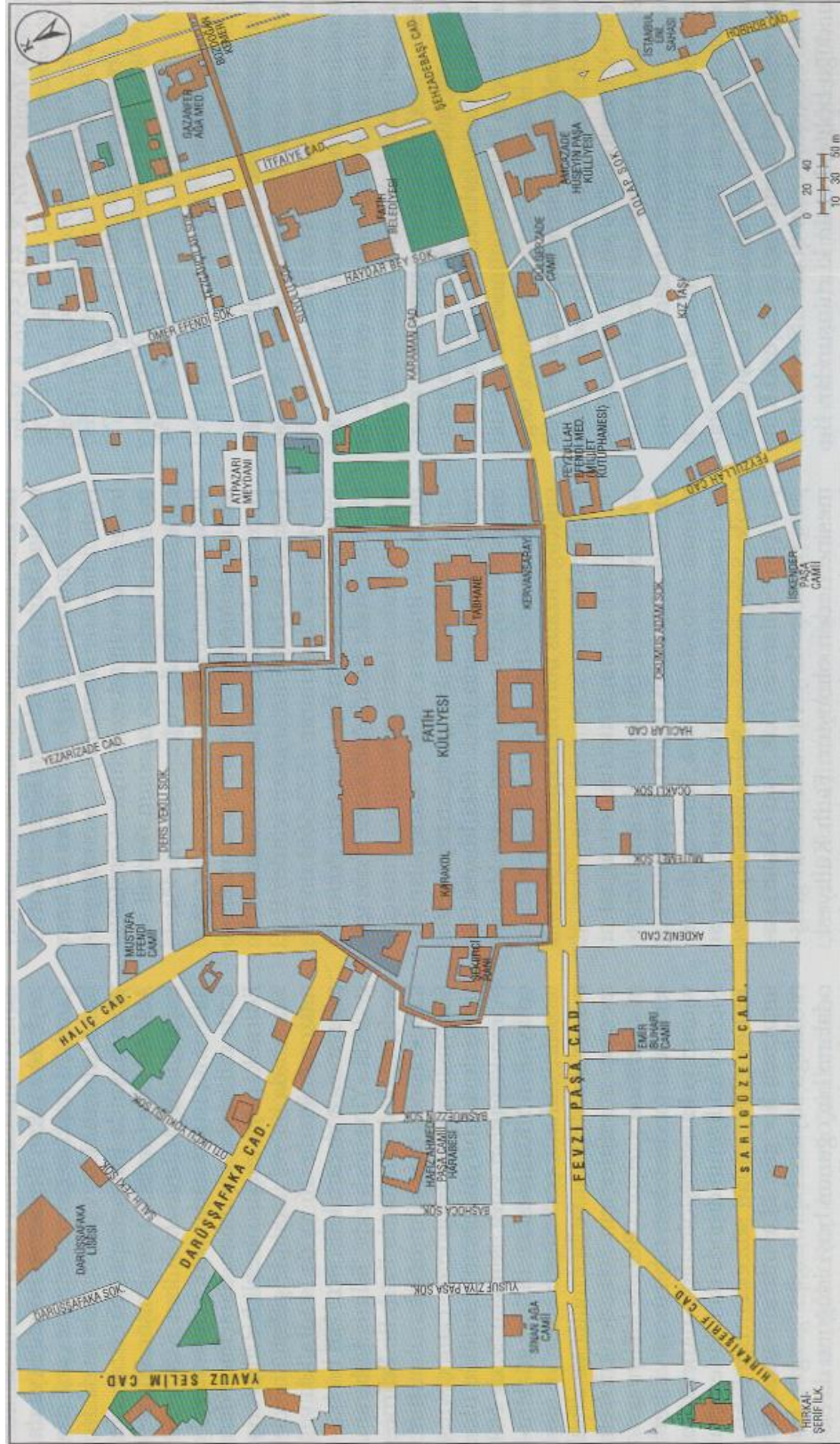
Foto B. 237: Feyzullah Efendi Medresesi Hücre dizisi (C kütlesi) C02 mekanını örten kubbenin dıştan görünüşü

Foto B. 238: Feyzullah Efendi Medresesi Hücre dizisi (C kütlesi) C12 mekanında ikinci açıklığı örten kubbenin dıştan görünüşü

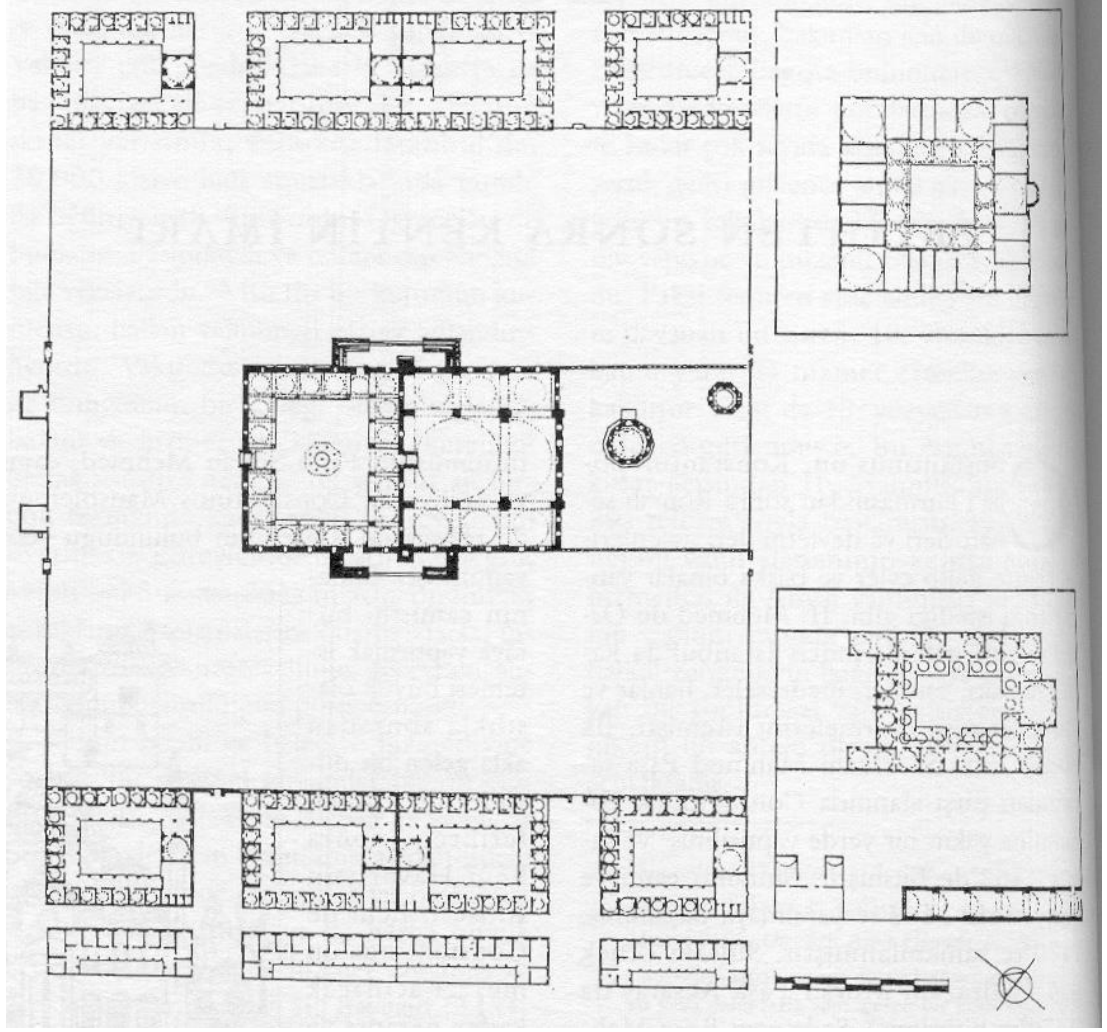
ŞEKİLLER

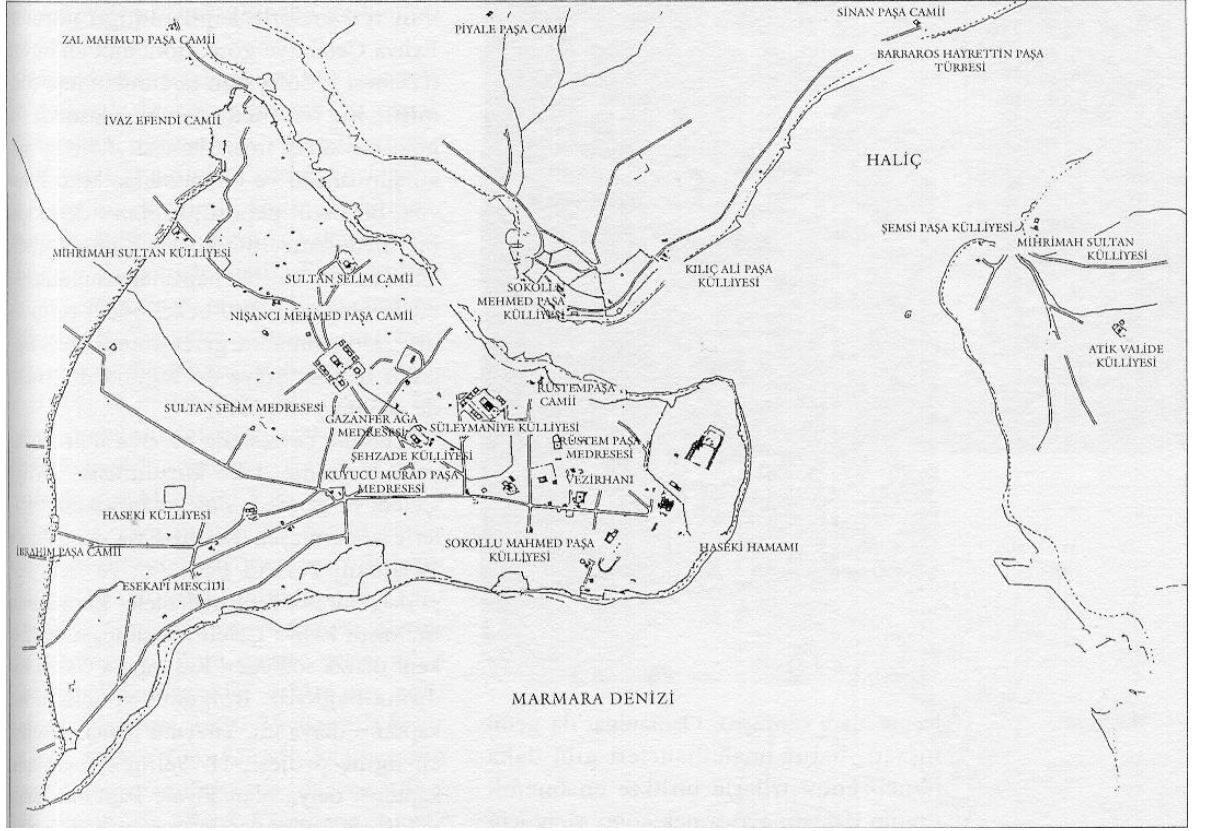
Şekil A. 1: Fatih ilçesi ve çevresindeki İstanbul ilçeleri

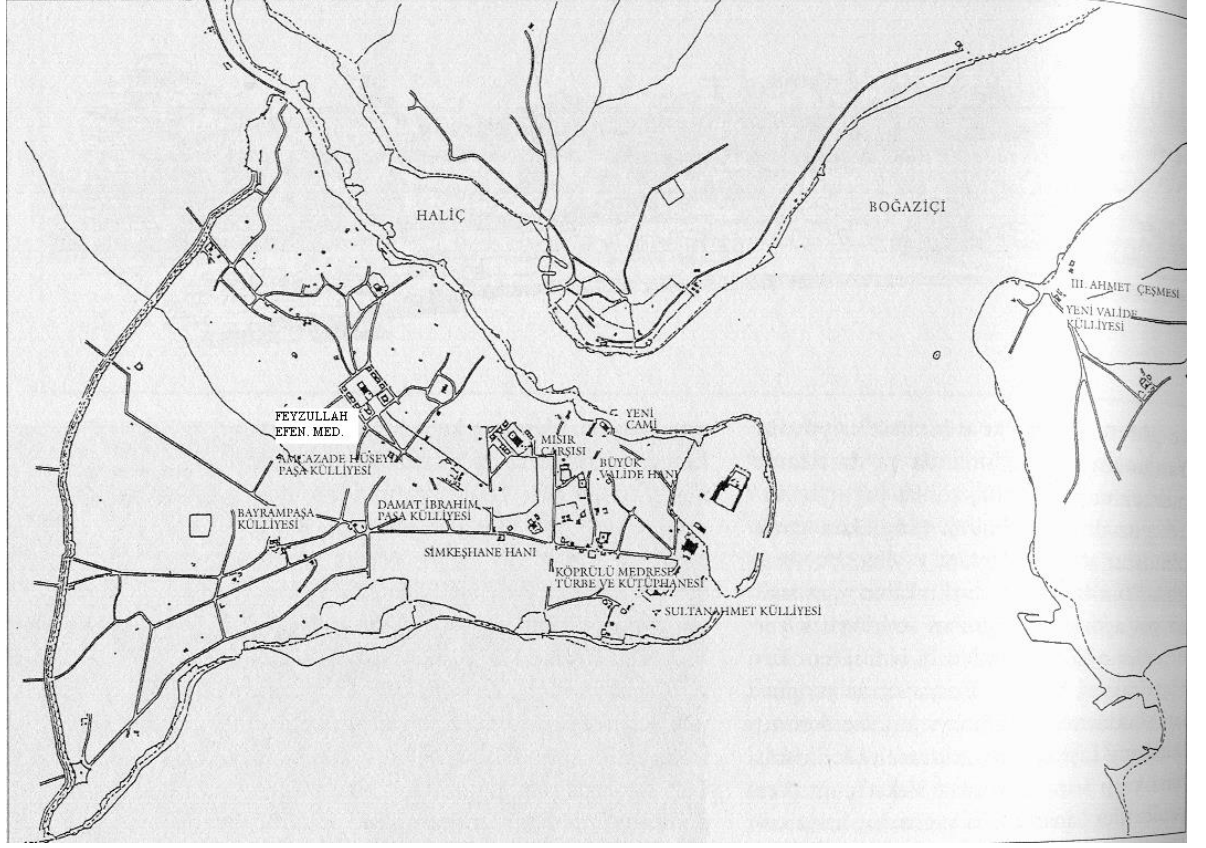
Şekil A. 2: Fatih Külliyesi ve yakın çevresi (Kuban I, c. 3, s. 262)

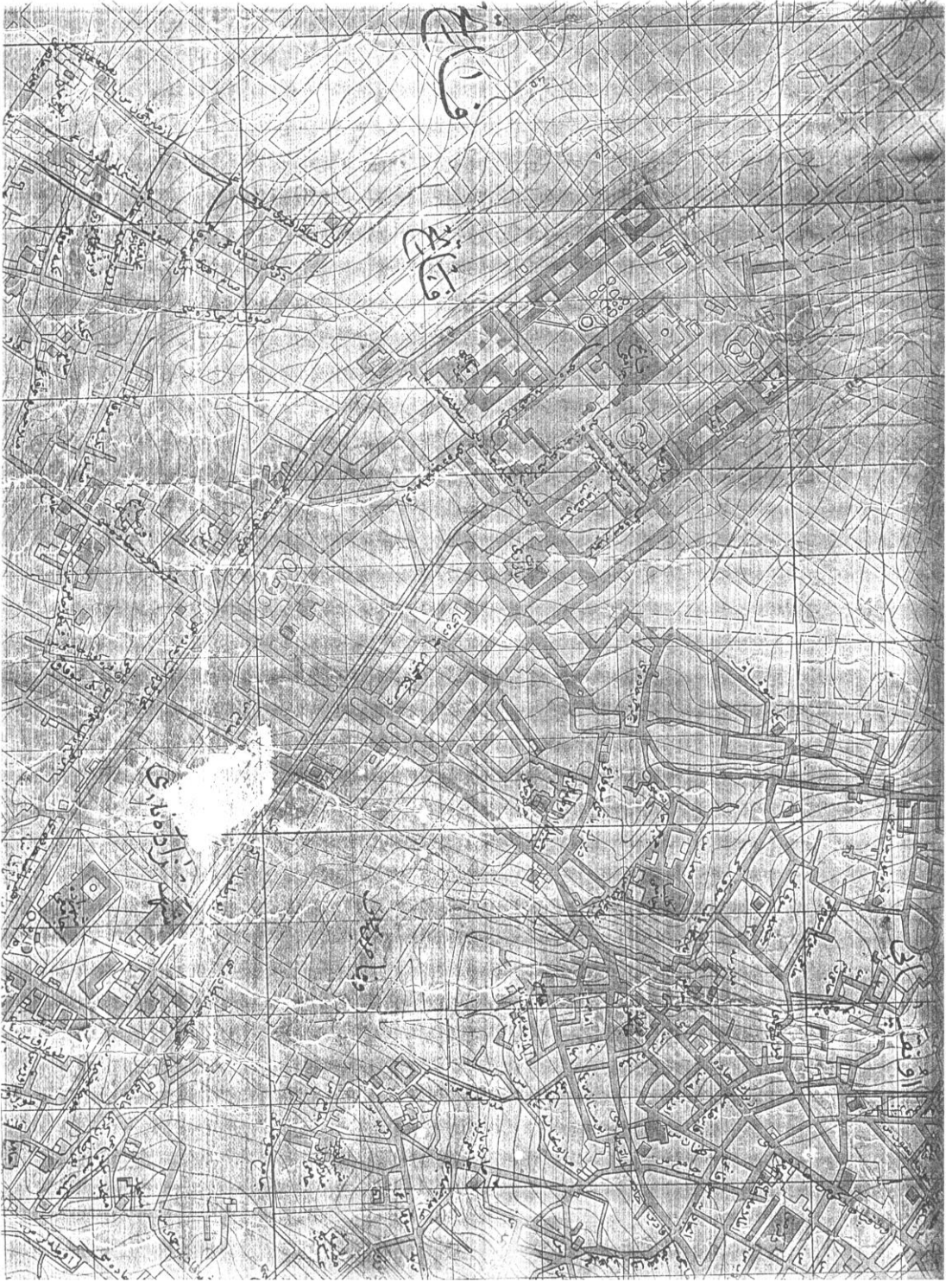
  kil A. 4: Fatih K  lliyesi Genel Yerle  im Planı (Kuban II, s. 200)

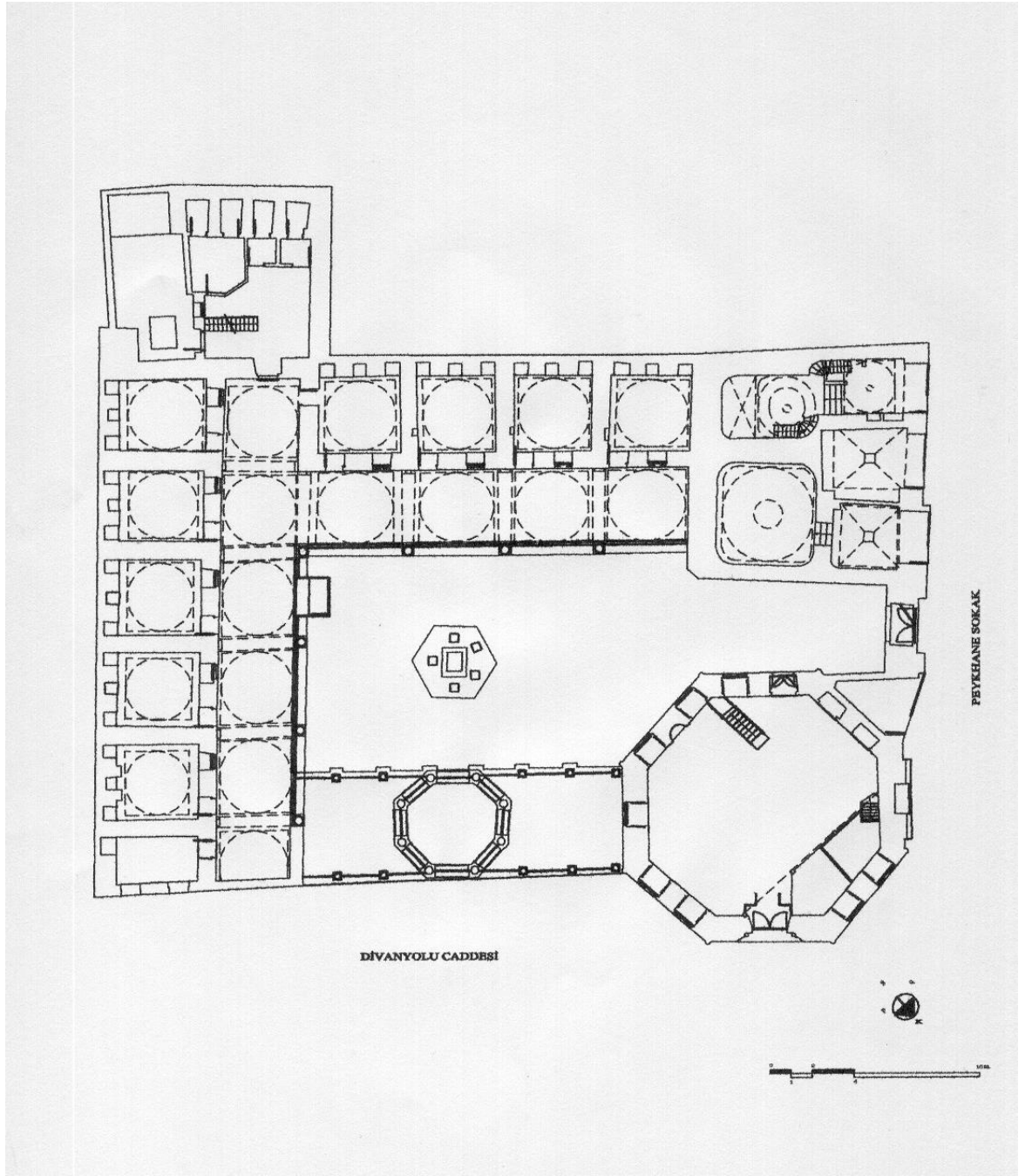
Şekil A. 5: İstanbul 1520-1603 (Kuban II, s. 251)

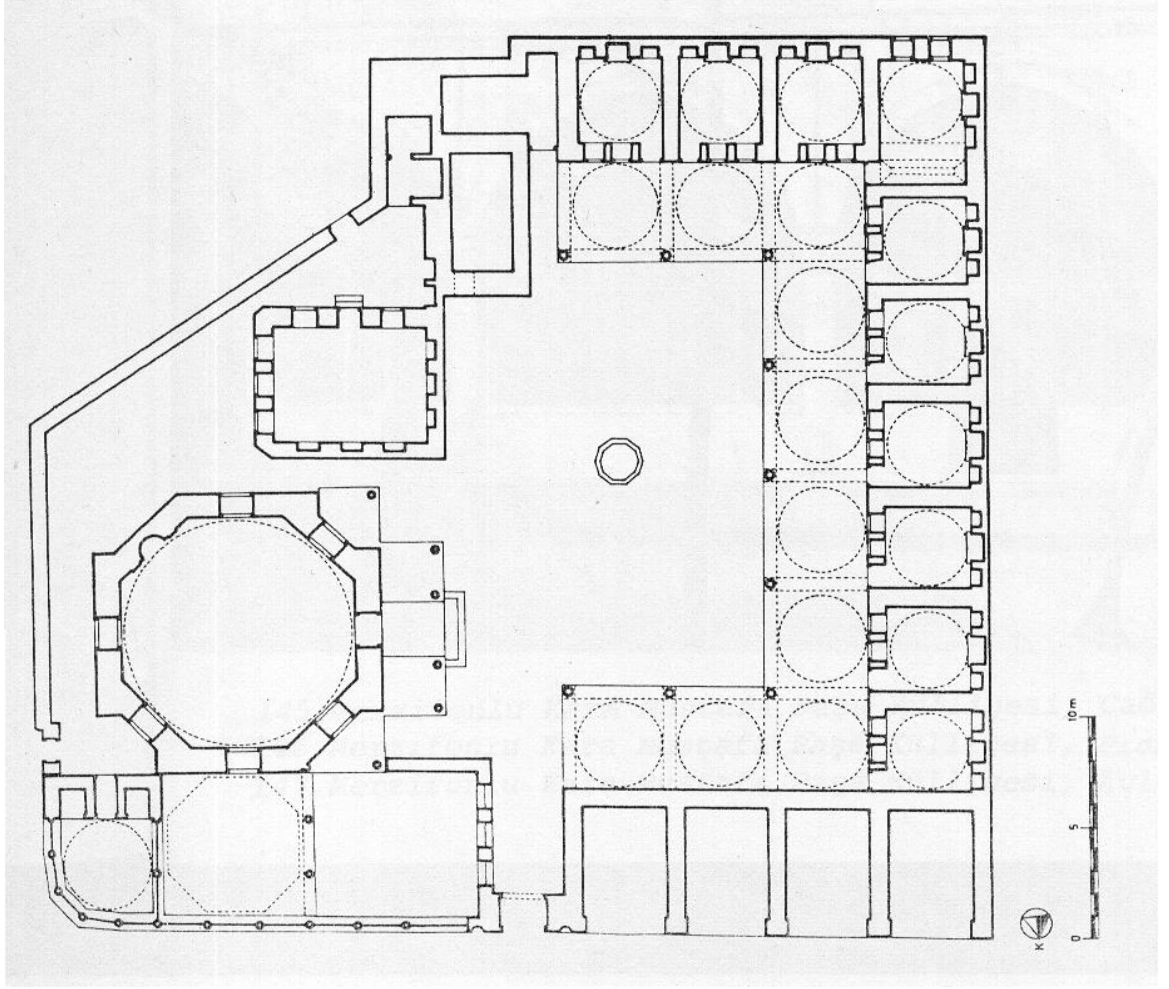
Şekil A. 6: İstanbul 1603-1730 (Kuban II, s. 274)

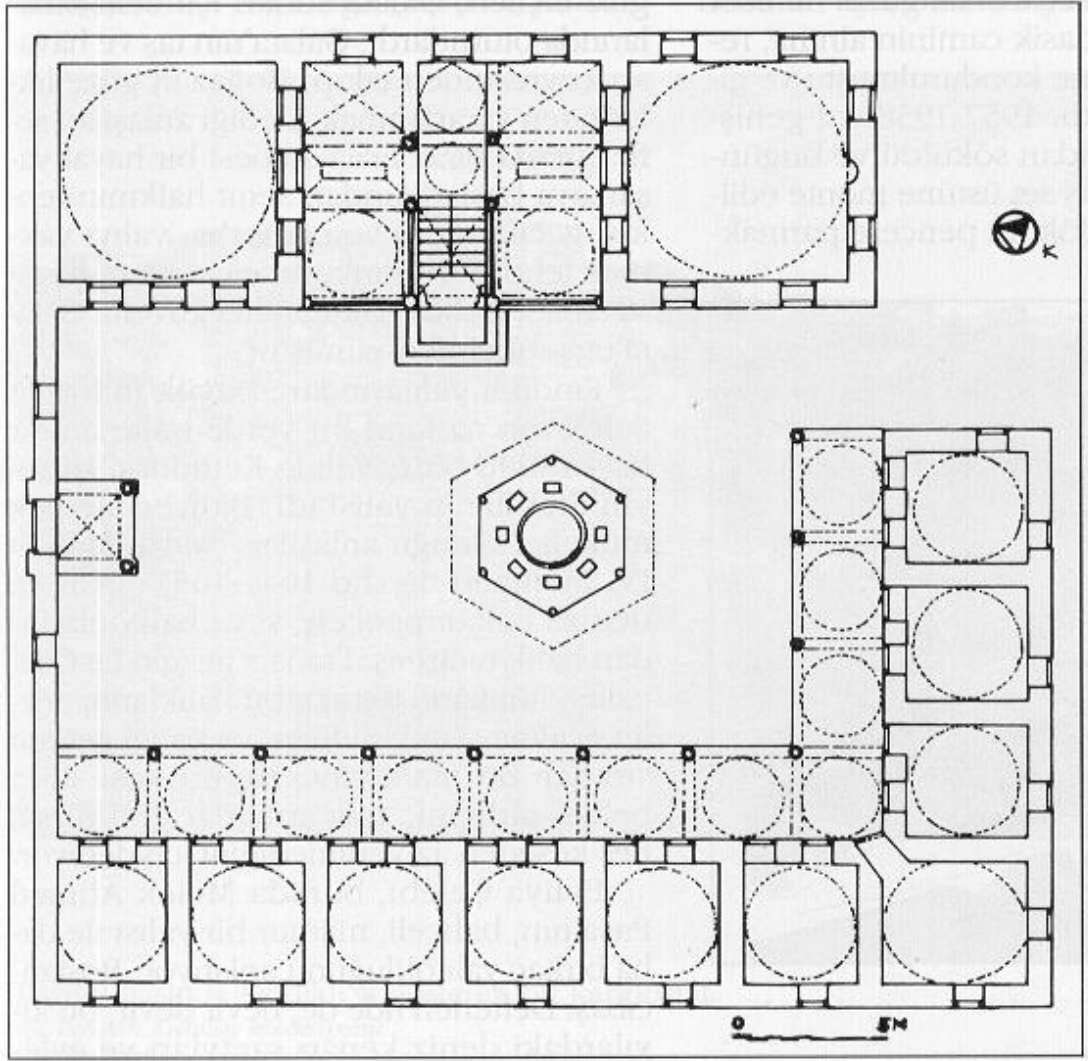
Şekil A. 7: Yangınlar Sonrasında İstanbul Şehremaneti tarafından hazırlanan resmi şehir haritası, Fatih Bölgesi

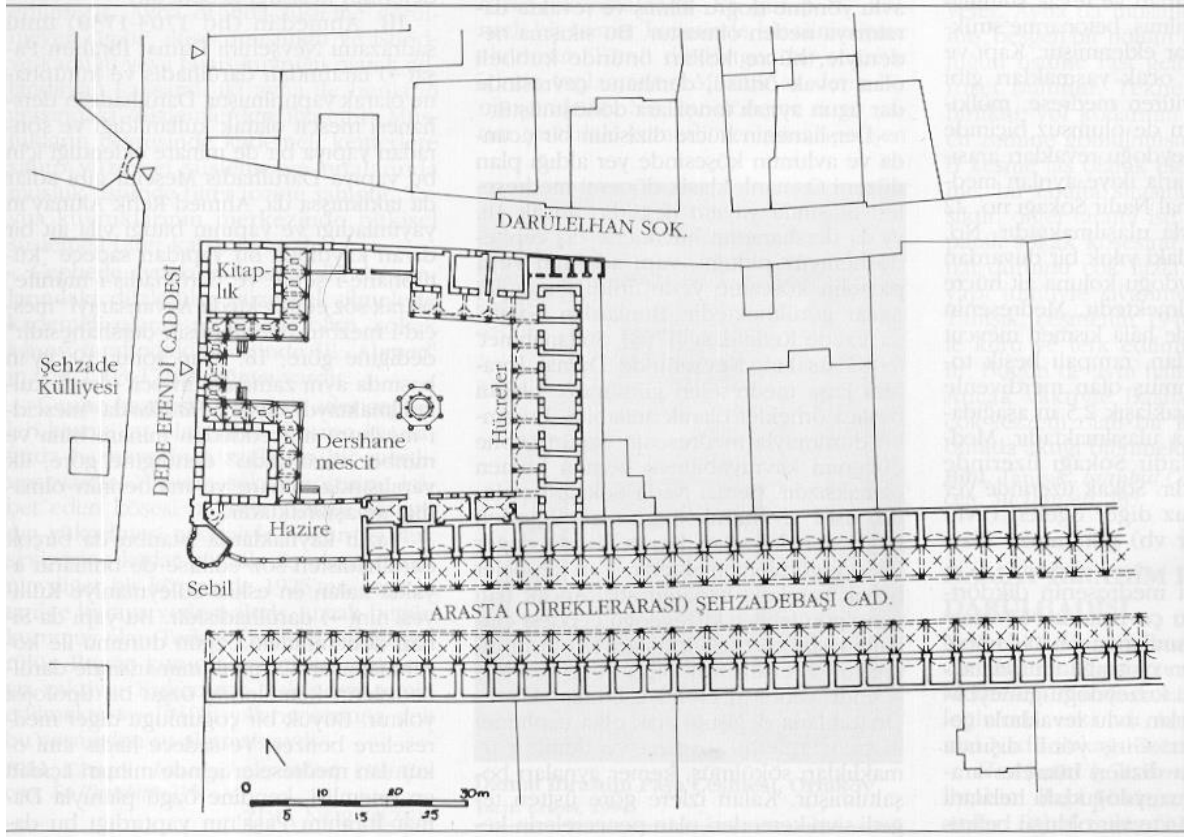
Şekil A. 8. Köprülü Mehmet Paşa Medresesi Genel Planı, (Köprülü Mehmet Paşa Külliyesi Restorasyon Projesi- Mimar Serra ÖZAY-İTÜ Yüksek Lisans Tezi

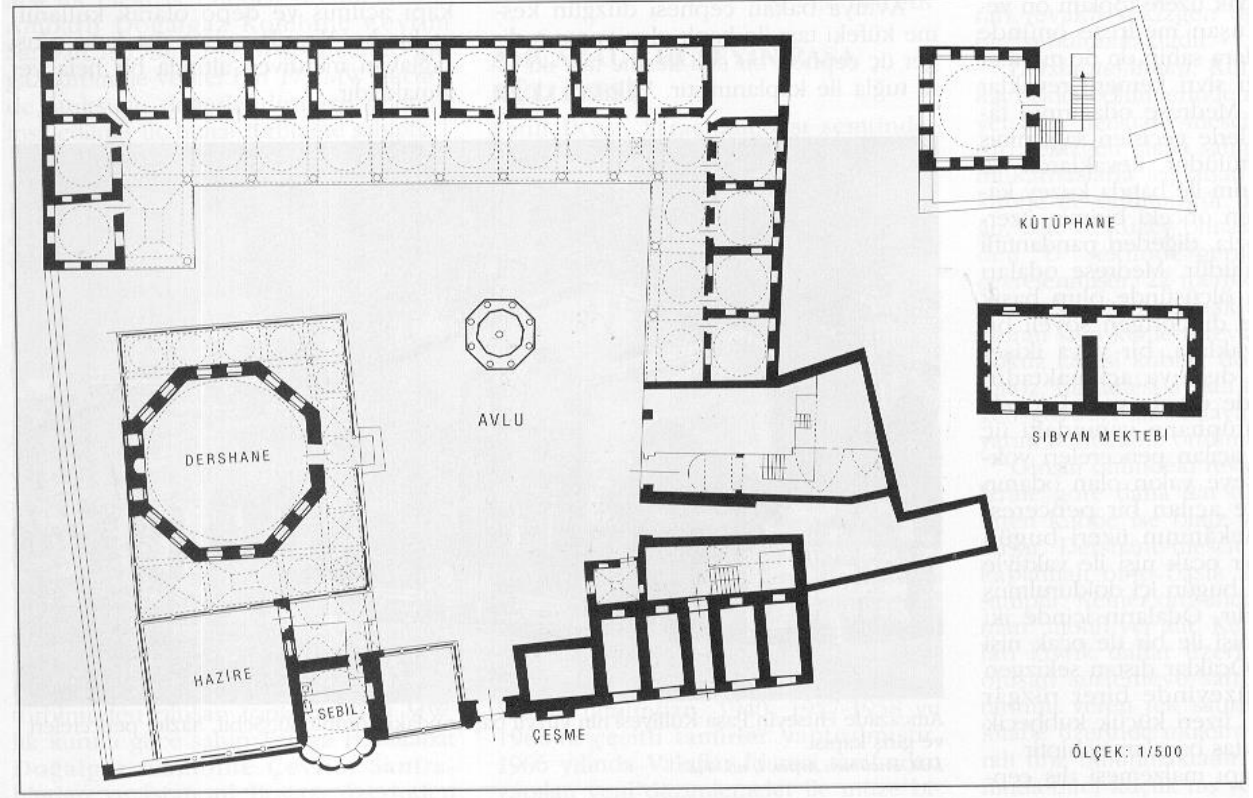
Şekil A. 9: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Genel Planı (Ahunbay IV)

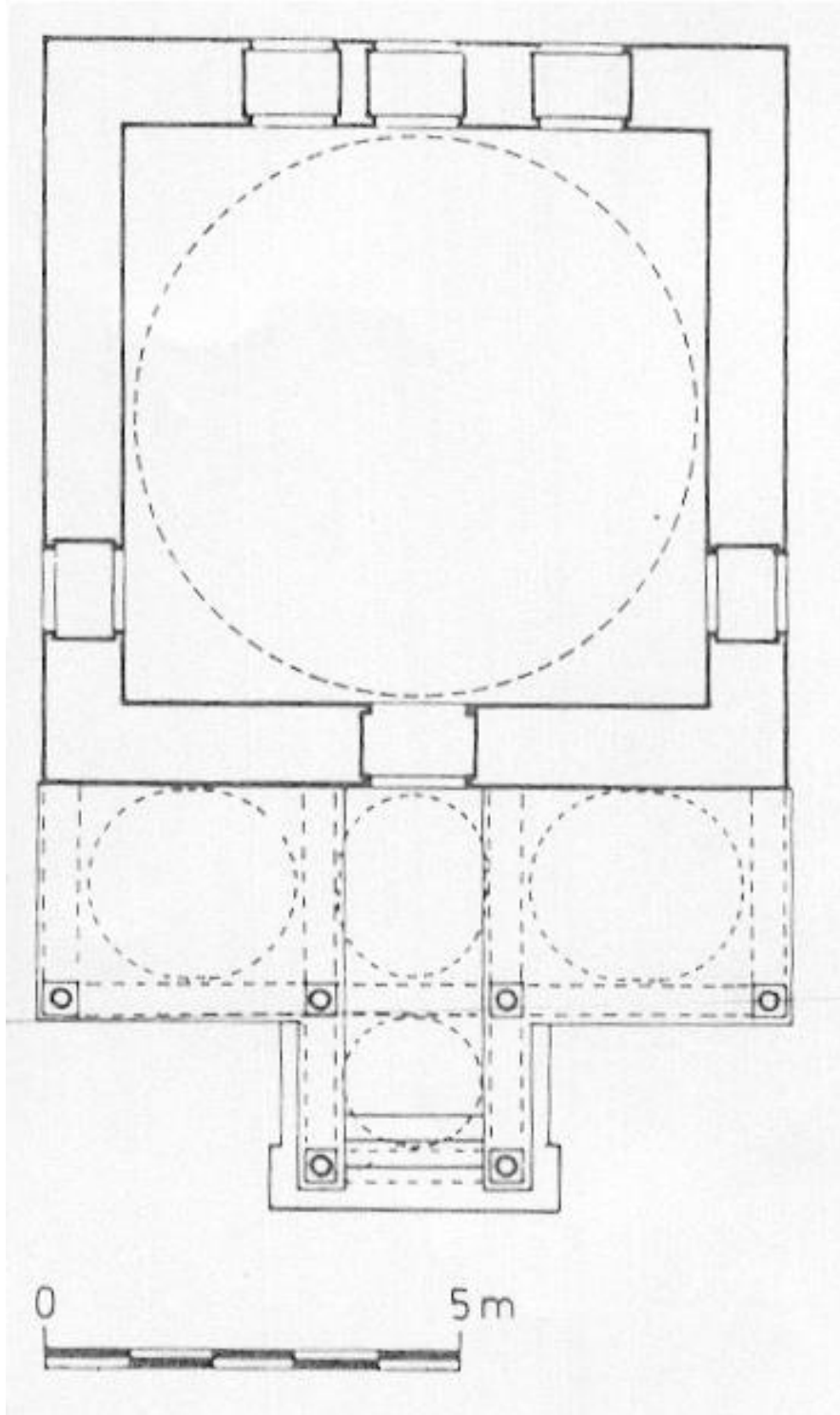
Şekil A. 10: Feyzullah Efendi Medresesi Genel Planı (Ahunbay I, s.309)

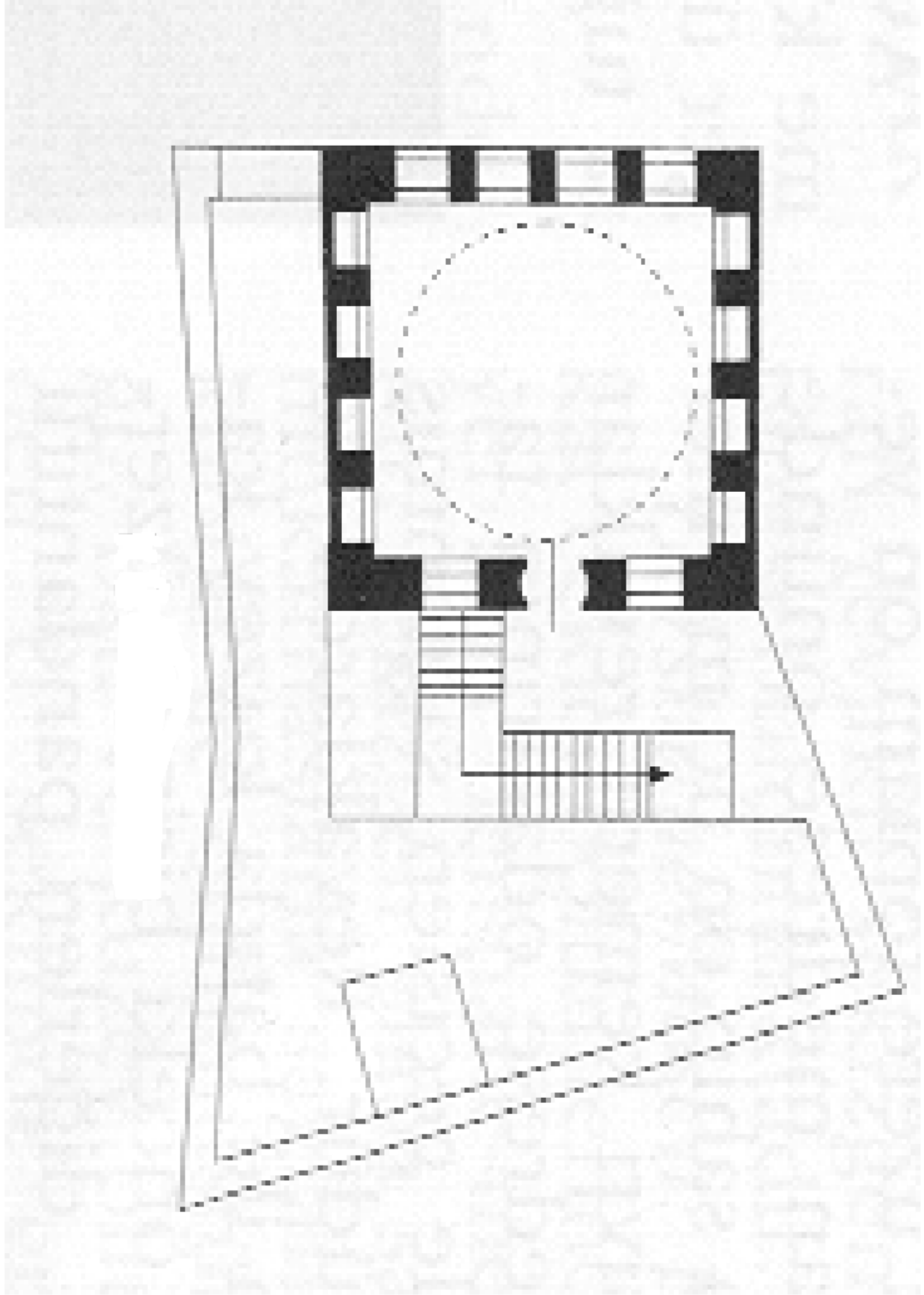
Şekil A. 11: Damat İbrahim Paşa Medresesi (Şehzadebaşı) Genel Planı
(Kuban IV, s. 58-48)

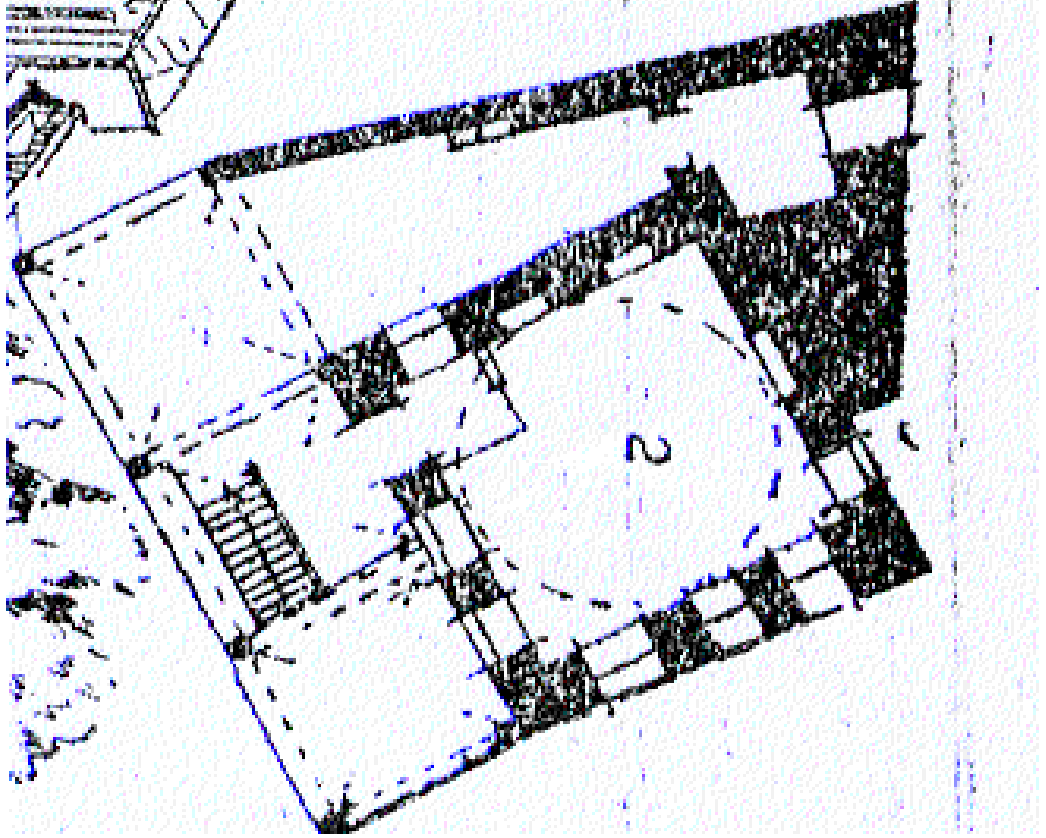
Şekil A. 12: Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi Genel Planı (Çobanoğlu, s. 238)

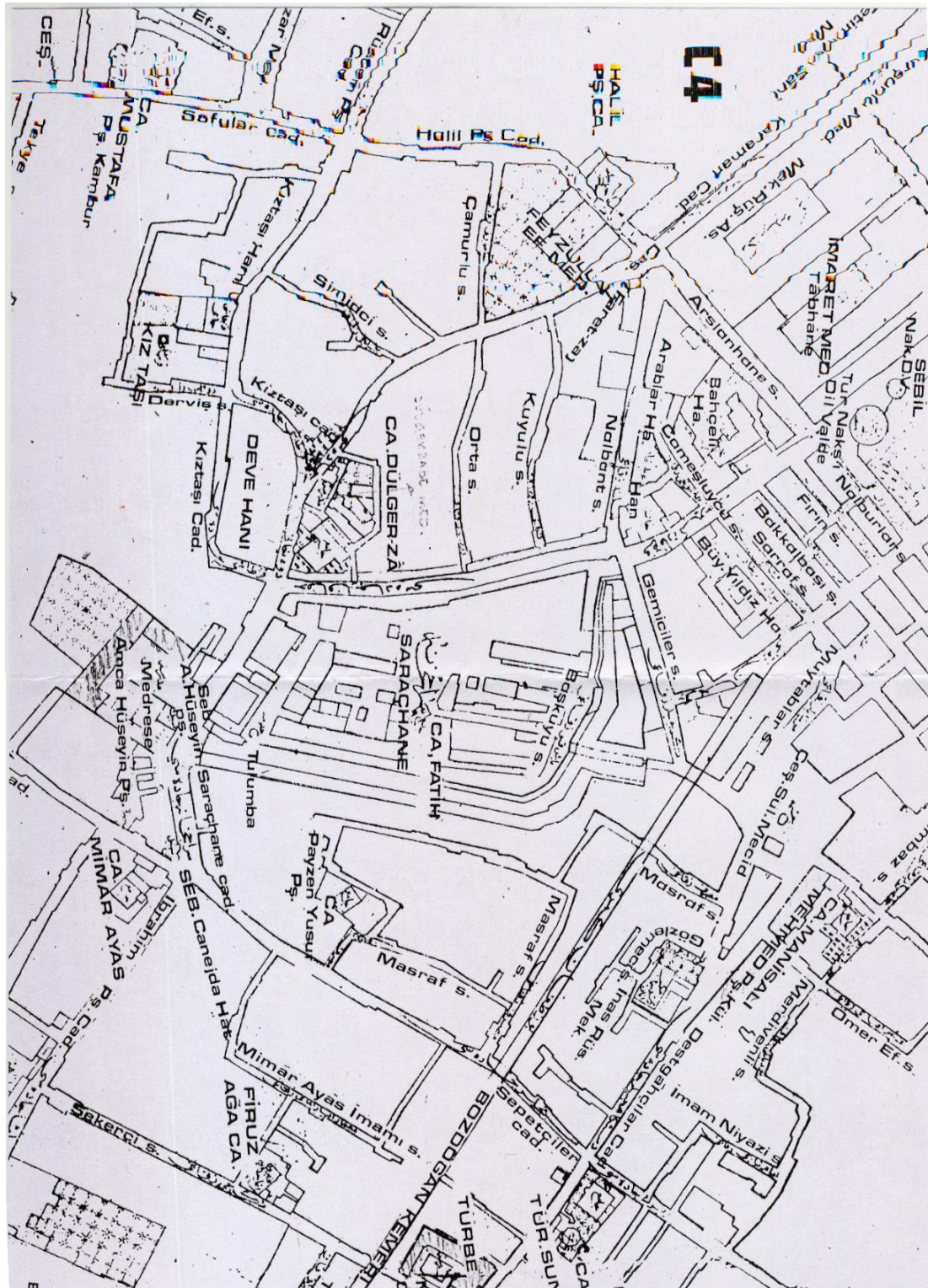
Şekil A. 13: Köprülü Kütüphanesi Planı (Sözen v.d., s. 273)

Şekil A. 14: Amcazade Hüseyin Paşa Kütüphanesi Planı (Çobanoğlu, s. 238)

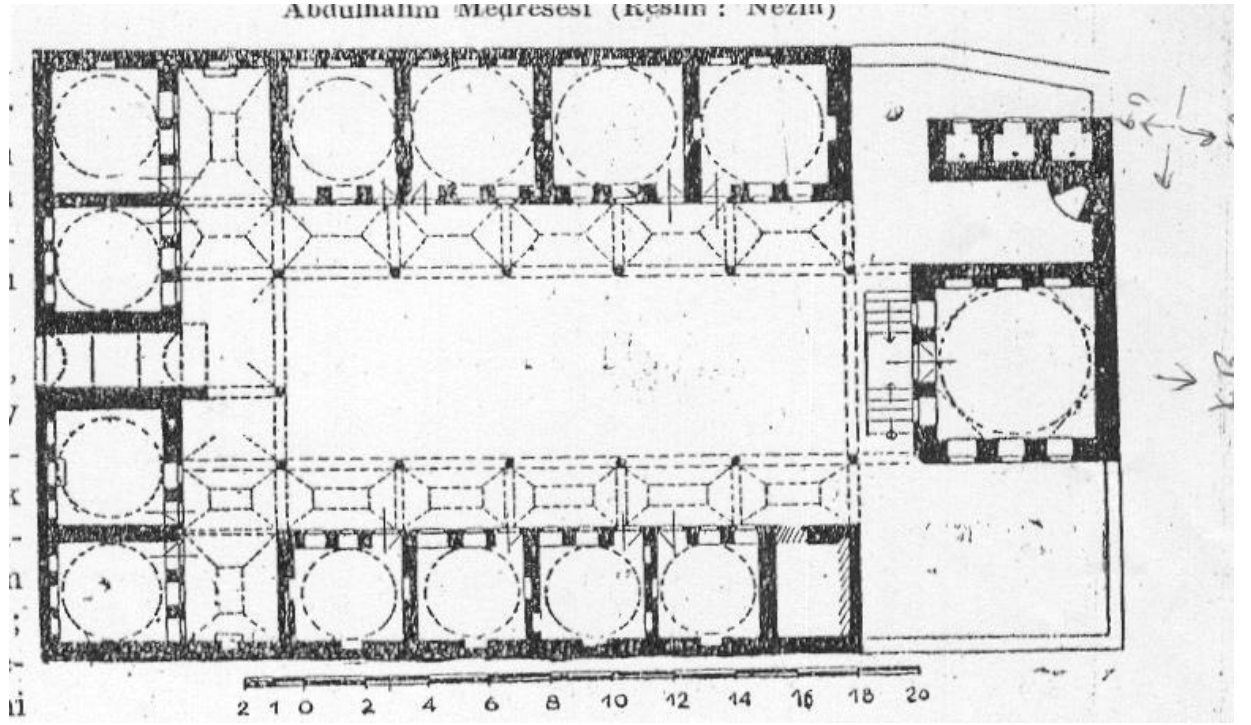

  kil A. 15: Ahmedîye K  lliyesi K  t  phanesi Planı (Ko  , R. E. III, 381,382)

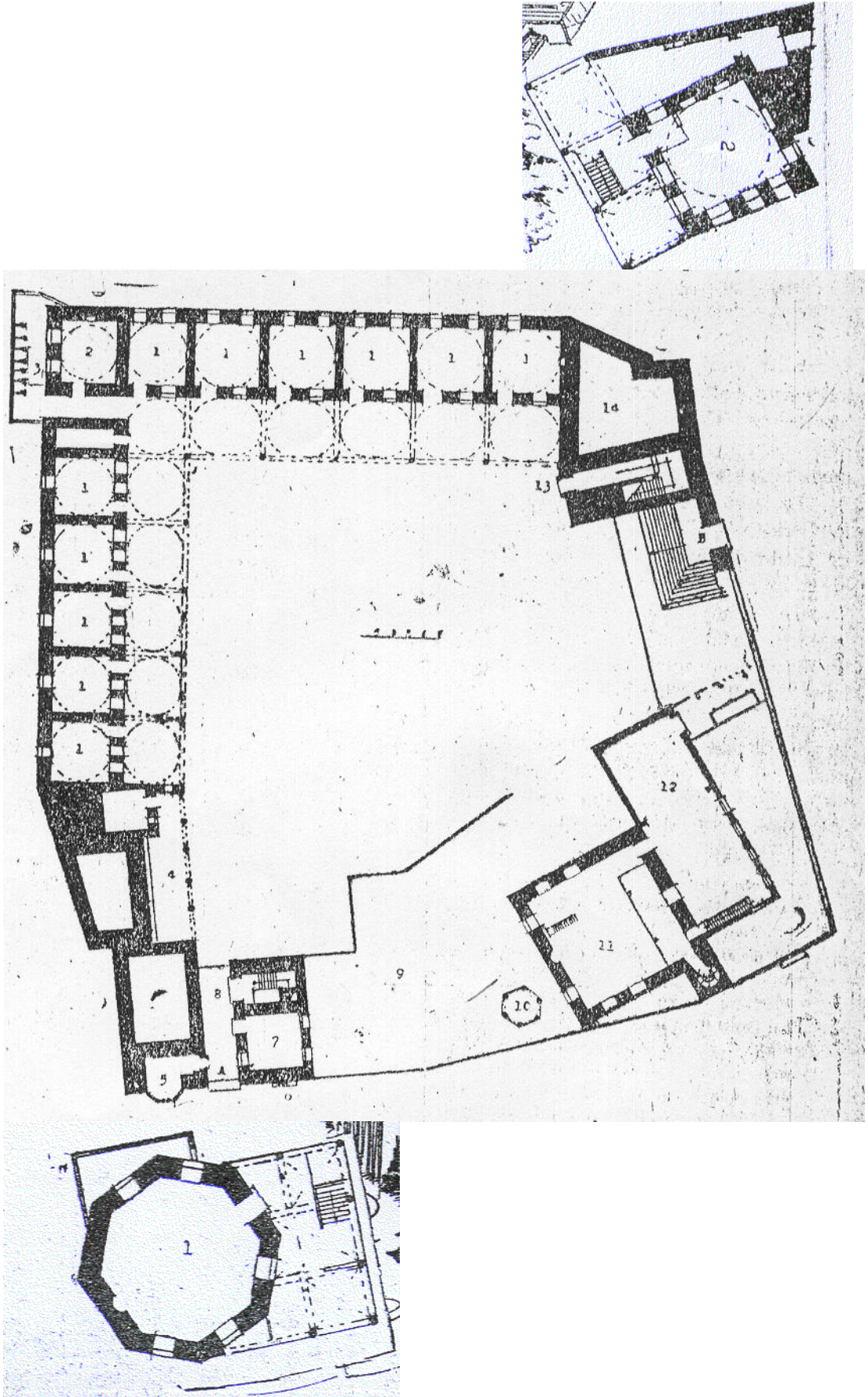

Şekil A. 16: 19.yy Fatih Bölgesi (1875) (Ayverdi, E. H., 19 yy. İstanbul Haritası)

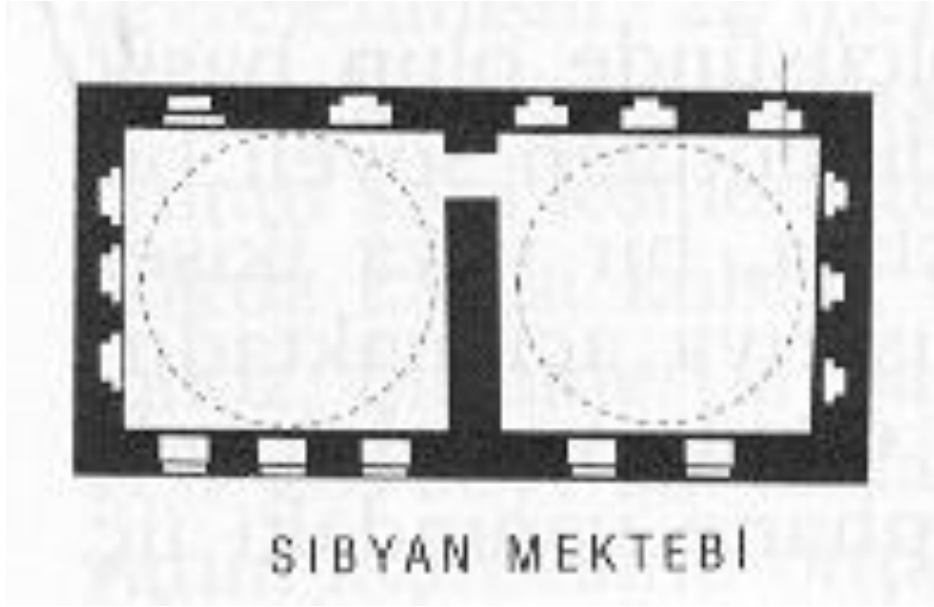
Şekil A. 17: 1933 tarihli Pervititich Haritası

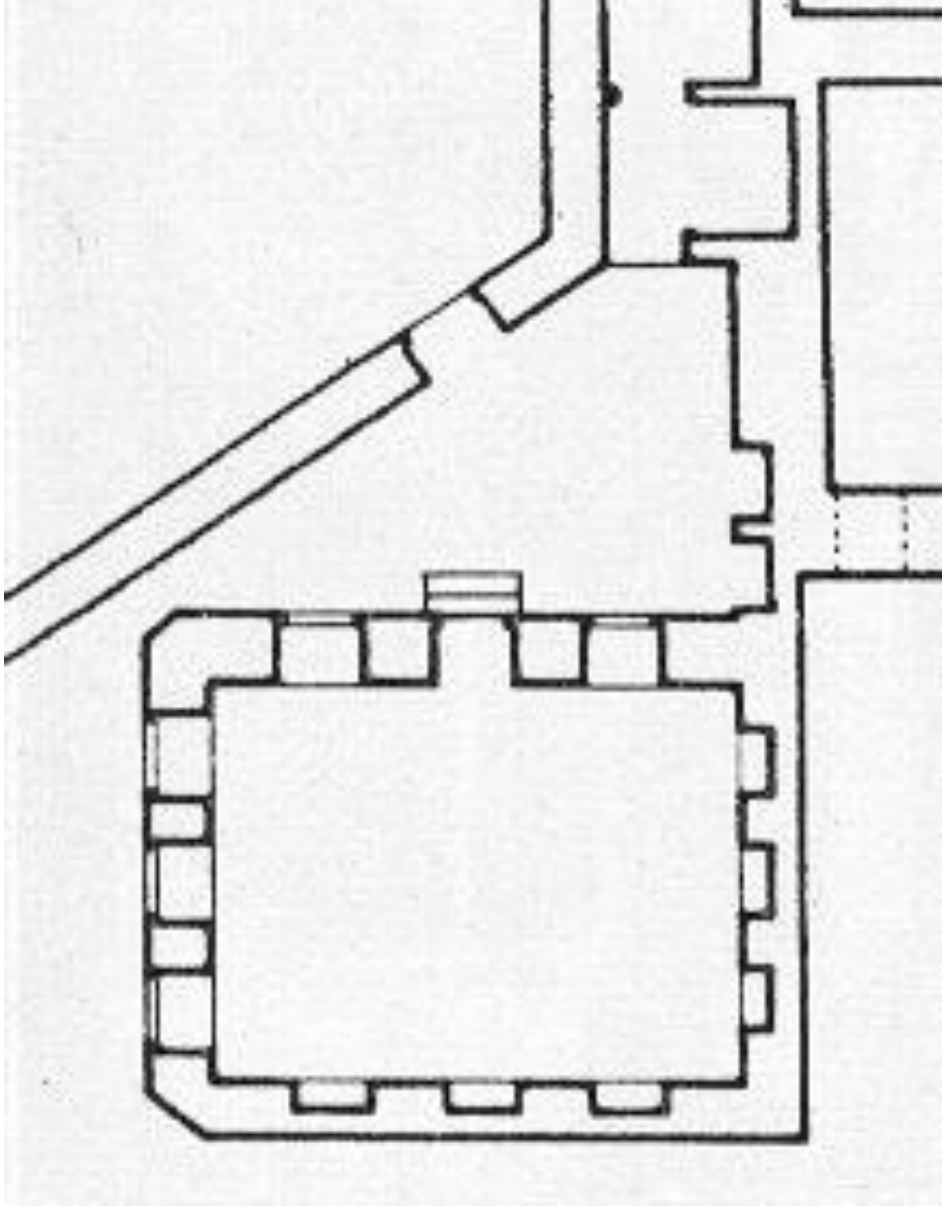
Şekil A. 43: Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi Genel Planı (Koçu, R. E. II, 87)

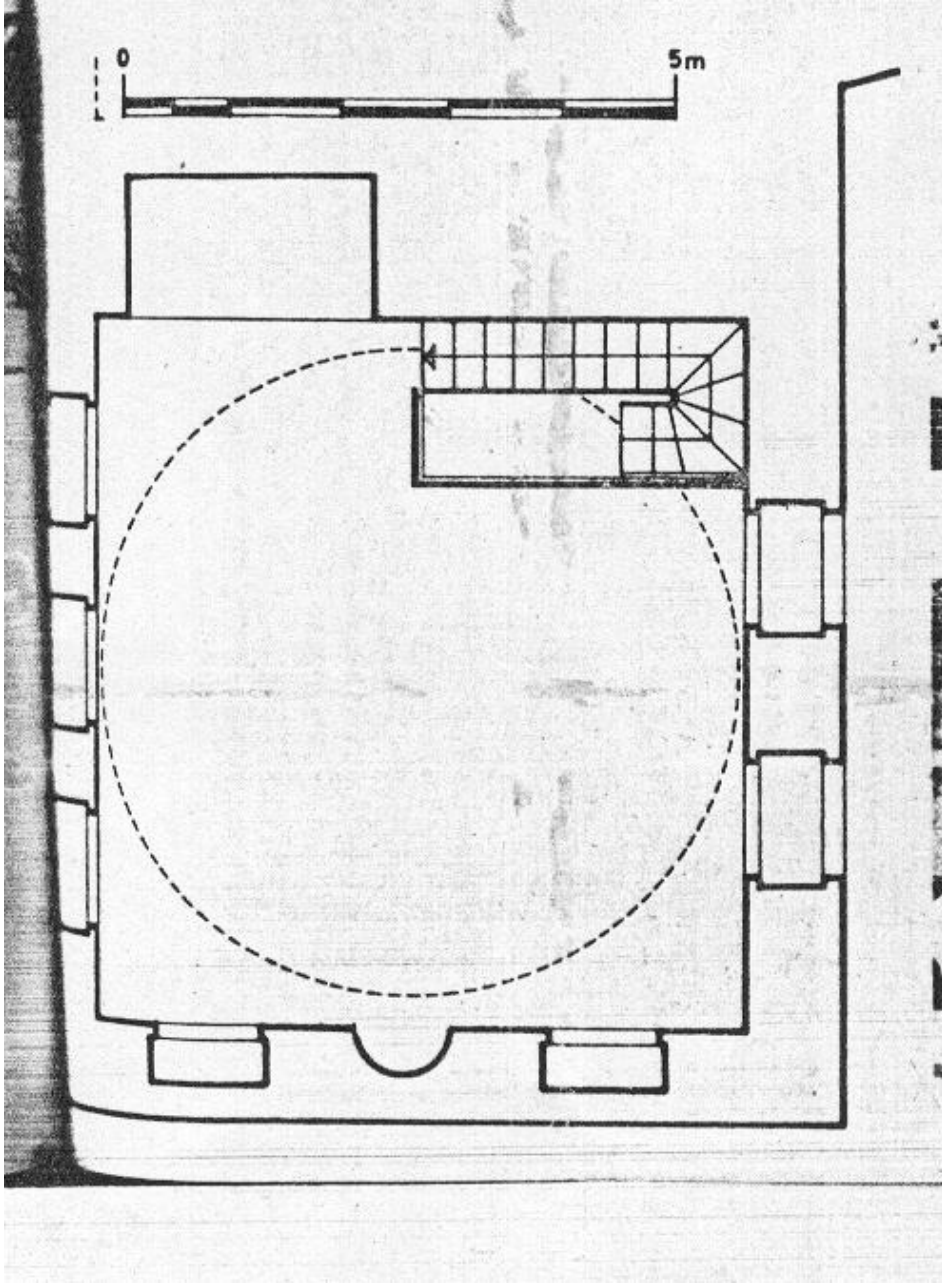
Şekil A. 44: Ahmediye Medresesi Genel Planı (Koçu, R. E. III, 381,382)

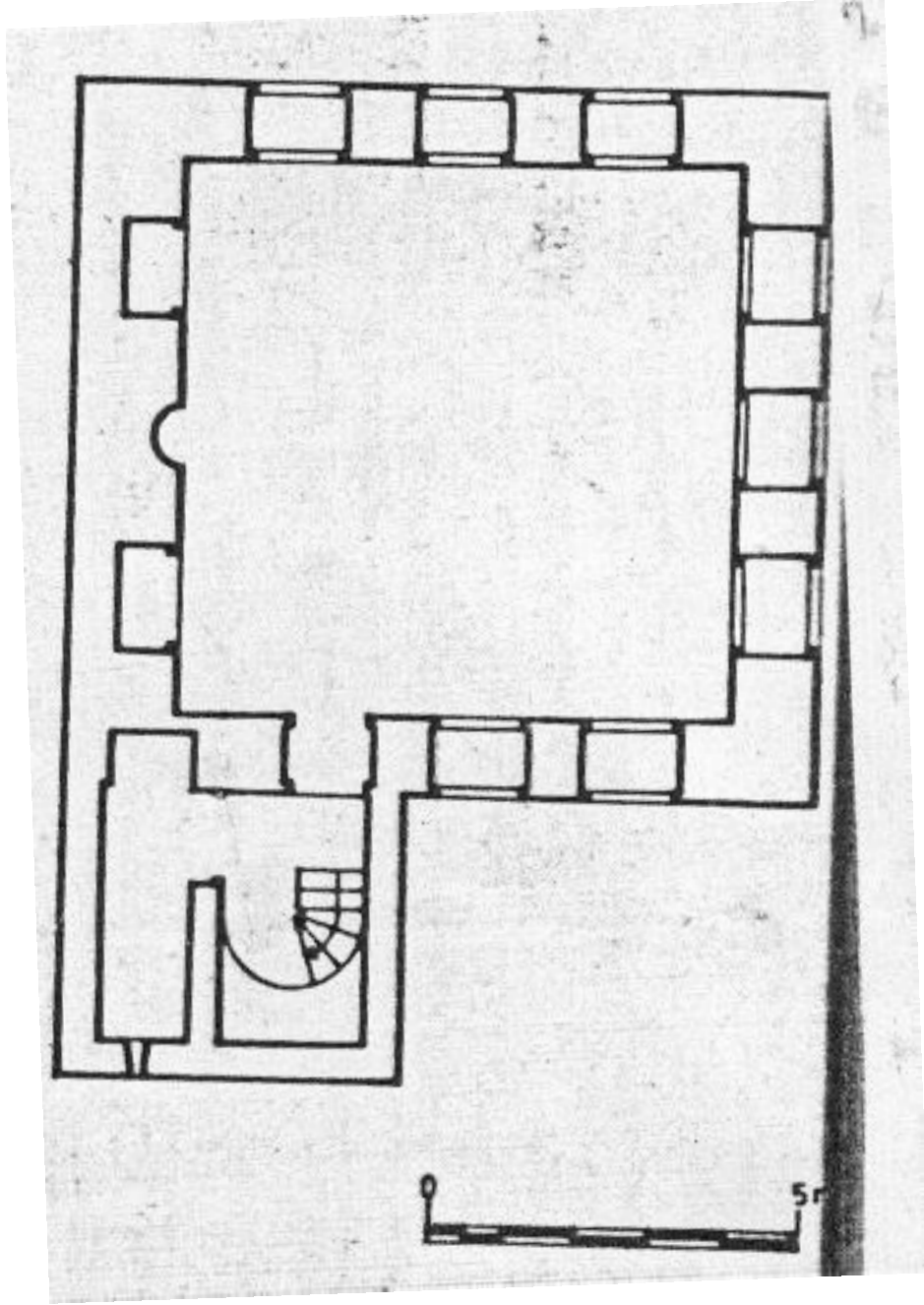
Şekil A. 46: Amcazade Hüseyin Paşa Sıbyan Mektebi Planı (Çobanoğlu, s. 238)

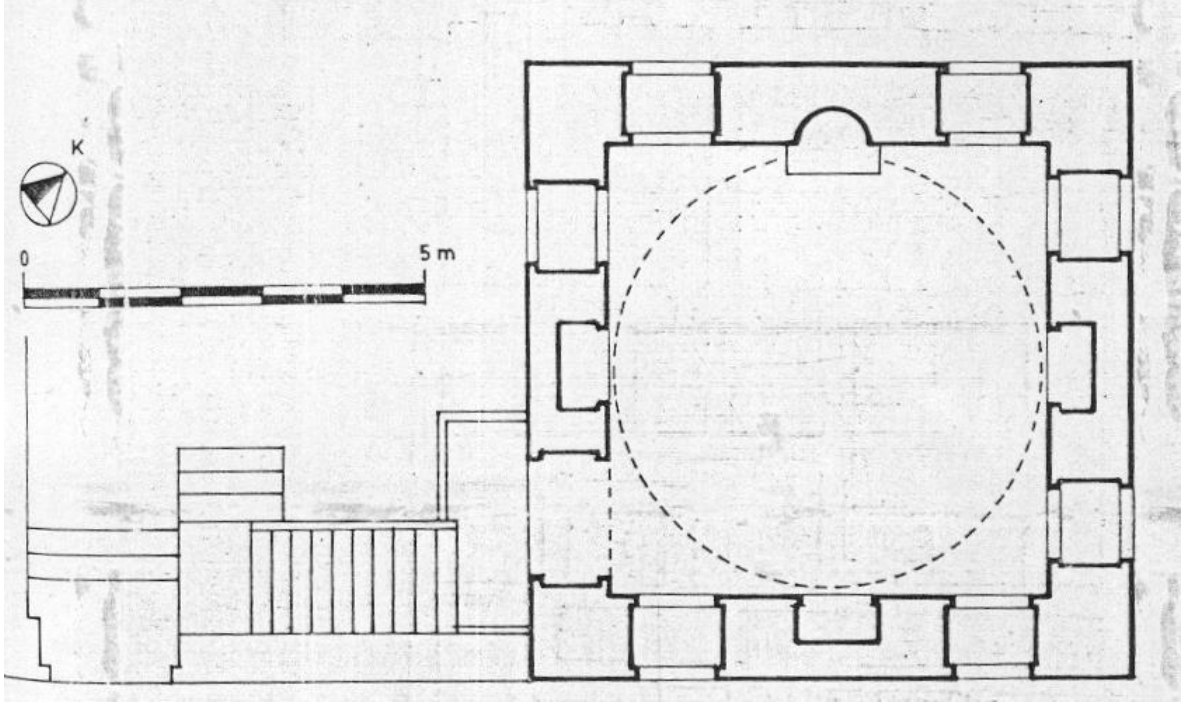
Şekil A. 47: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Sıbyan Mektebi Planı (Ahunbay IV)

Şekil A. 48: Kuyucu Murat Paşa Sıbyan Mektebi Planı (Ahunbay IV)

Şekil A. 49: Sultan Ahmet Külliyesi Sıbyan Mektebi Planı (Ahunbay IV)

Şekil A. 50: Çinili Külliyesi Sıbyan Mektebi Planı (Ahunbay IV)

ÖZGEÇMİŞ

20.05.1977'de Üsküdar, İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini 1983-1988 yılları arasında Üsküdar, Hattat İsmail Hakkı İlkokulu'nda yaptı. Orta öğrenimini 1988-1995 yılları arasında İstanbul Özel Eyüboğlu Lisesi'nde tamamladı. Aynı yıl girdiği İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 1999 yılında Mimar olarak mezun oldu. 1999-2000 öğretim yılı, güz yarıyılında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programında yüksek lisans eğitimine başladı. 2000 yılı ocak ve haziran ayları arasında, İ.T.Ü Restorasyon Anabilim Arşivi'nde eski yıllara ait öğrenci proje ve ödevlerinin arşivleme çalışmasında görev aldı. 2000 yılı yazında Prof. Dr. Metin Ahunbay ve Prof. Dr. Zeynep Ahunbay yönetiminde Batman, Hasankeyf Arkeolojik kazısında ölçüm ve çizim ekibinde çalıştı. 2001 yılı ocak ve temmuz ayları arasında Kadıköy, Hasanpaşa Gazhanesi Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon ve Yeniden Kullanım Projesinde çizim ekibinde görev aldı.